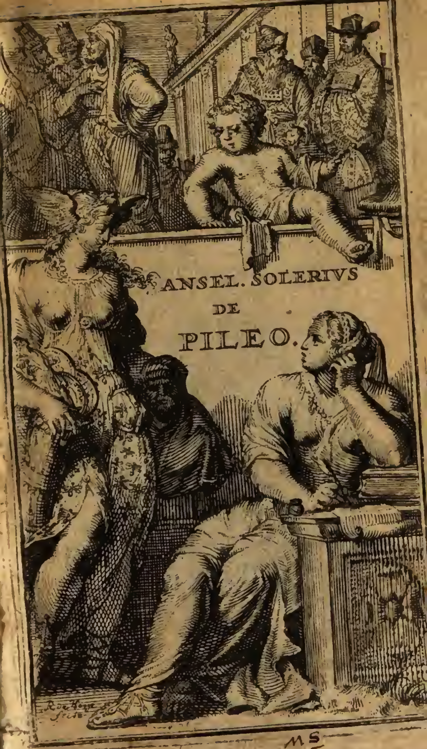

MS

ANSELMVS SOLERIVS Cemelienſis

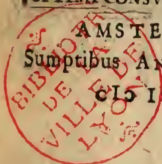
DE PILEO,

Cæteriſque capitis tegminibus tam ſacris, quàm profanis.

Editio noviſsima aucta, emendata & figuris æneis exornata.

OPTIMI CONSVLTORES MORTVI

AMSTELODAMI,
Sumptibus ANDREÆ FRISII.
CIƆ IƆC LXXI.

Amplissimo, Spectatissimo,

Celeberrimoque Viro,

DOMINO,

D° BALTHASARI MORETO

P. F.

QUod vulgò evenire solet, Vir Amplissime, *ut eamus, quo itur; id huic libello accidit. Etenim cùm ad te redire conarentur illæ tabellæ, quas Reverendorum P P.* Henschenii & Papenbrockii *cura, tuo vero beneficio in usus meos*

acceperam, quicquid præterea huic opuſculo ornamenti & induſtriæ acceſſerat, id tabellis ſeſe comitis loco jungebat, & quodam quaſi ſocietatis jure ad te properabat. Nec profectò aliter decebat. Etenim, cùm præter ideam Sudarii *mortuorum, ipſe etiam iconiſmus* apicis Flaminis Dialis *tibi debeatur, par erat, ut Apici Pileus, rebus ſacris profanæ cederent. Accipe ergo* Vir Ampliſſime *illud, quod ita meum eſt, ut jure tuum eſſe videatur: atque ita accipe, ut affectu ſuppleas, quicquid operi deeſt. Temeritati proximum*

eſt,

est, fateor, exiguæ molis libellum dedicasse Viro in re literaria & libraria versatissimo, & cujus typographia nihil nisi Montani, Baronii, Bellarmini, Lipsii, Goltzii, Chifletii, Rubenii, aliaque illustria, nec unquam sine multa honoris præfatione memoranda opera agnoscit. Sed enim cùm aliud nihil suppeteret, quo animum ad omnia gratitudinis officia promptum testarer; ac jam ea restitutæ in melius valetudinis tuæ ratio esset, ut obtegere illam, quam animo concepi, lætitiam ultra non possem, commodissimum mihi visum fuit, in-

ſuper habito omni verborum ambitu, *hunc* Ampl. *T. libellum offerre*, *qui ſimul agnoſcere me beneficium tuum doceret*, *& argumento ſuo ac indice libertatis Pileo Tibi de liberatione à morbo gratularetur*, *Vale* Vir Ampliſſime, *& ineuntem hunc annum, pluresque alios Tuo, Tuorumque*, *& rei literariæ bono feliciter tranſige*: *Id ex animo vovet & optat*

Amplitudinis Tuæ

Obſequioſo animo addictiſſimus

ANDREAS FRISIVS.

ARGVMENTVM.

AD tegmina humani capitis exponenda & illuſtranda aggreſſus ſum, ut de Pileo quadrato tractationem exequerer. Cur autem de Pileo dicere cogitatio ſubierit, non puto obſcurum. Geſtamen eſt quotidianum & uſuarium. Eo in templis, in foro, ſcholis, domi, alibi, teguntur capita. Tanti uſus ac commodi tegumento, vicem (ut ſic dicam,) nonnullam rependere, expoſitione eorum quæ ad illud attinent, quis improbarit? Pallium pererudita lucubratione celebravit Tertullianus, occaſione accepta ex ſcommate, quo ob pallii geſtationem à togato quopiam notatus erat. Calceum, in Patris ſui gratiam, qui calceariam factitarat, docta nuper & amœna

mœna ſcriptione, exornavit alius. In rem veſtiariam Romanam, complurium accuratæ ſcriptiones leguntur. Eandem ad ſacros homines reſtrictam, alii diligenter ſunt exſecuti. Ius itaque nobis eſto, de hoc veſtium veluti apice pauca proponere. Ne tamen jejunior & hiulca videretur tractatio, de aliis item Capitis & virilis & fœminei tegminibus, ſive ſacris, ſive profanis, (quæ quidem verè tegmina ſunt, coronis ſeclusis) diſſerere conſilium fuit. Argumentum hactenus intactum. Nam alio planè ſpectavit lucubratio Pandulfi Collenutii, cui titulum fecit, *Capitis & Pilei Dialogus*, referente Lilio Gyraldo ſyntag. de Poëtis, qui cùm anno 1507 rectè periiſſe teſtatur: fortaſſis ob improvidè communicata, quæ Caput ejus ſub Pileo agitarat.

A N-

ANDREAS FRISIVS
LECTORI
S.

QVares, benevole lector, quid in hac editione præstiterim? hoc autem velim ut tu ex huius cum prioris editionis collatione cognoscas. Textum fœdissimè corruptum, & multis locis non parum luxatum, suæ integritati restitui, eâ quâ potui fide ac diligentiâ. Philippi Rubenii *Electorum libri Secundi caput xxv, de* sacris Apicibus, Galero, Albogalero, Apiculo, *quod illud illustrando libello quàm maximè inserviret; suo loco inserui. Atque hisce nostris conatibus promovendis symbolam contulit Vir Celeberrimus* Balthasar Moretus, *qui pro singulari sua humanitate ac beneficentia tabulas æneas huc facientes Antverpiâ ad me transmisit. Adhæc indicem geminum,* Authorum *unum,* Rerum memorabilium *alterum adjeci; & quia ea quæ*

me

memoriæ propria sunt, & ratiocinando colliguntur, optimè sermonis & scripturæ beneficio explicantur; ea verò quæ phantasiam concernunt, nisi gestu vel qua simili idea oculis repræsententur, vanum reddunt omnem sæpenumero discursum, dedi operam ut quicquid conferre ad antiquitatis notitiam videbatur, verbis autem explicari ab Authore per rei naturam minus dilucidè potuit, id æri incisum oculis tuis subjicerem. Atque hæc sunt, benigne lector, quæ scire tua intererat, quæ si tibi grata acceptaque esse cognovero, Pileum *hunc nostrum brevi* Toga Romana, *togam* Mercurialis *de* arte Gymnastica *sive de* exercitationibus veterum, *aliique sequentur, Vale.*

A N-

ANSELMUS SOLERIUS CEMELIENSIS DE PILEO,

Cæterisque capitis tegminibus tam sacris quam profanis.

SECTIO PRIMA.

Capitis in humano corpore Dignitas.

QVam ob causam amputatis reliquis humani corporis membris bene multis, vita superstes sit homini, resecto autem Capite, absque dilatione moriatur, rationem reddit D. Ambrosius lib. de Noë & arca cap. 10. quia [*Non*

 est

est eadem cæterorum membrorum prærogativa, quæ Capitis: Ideoque abscisso eo, unde sensus nostri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra. Idem lib. 6. hexaëm. cap. 9. in hanc rem egregie: *Cognoscamus* (inquit) *humani corporis fabricam, instar esse mundi. Siquidem ut cœlum eminet aëri, terris maria, quæ velut quædam membra sunt mundi: ita etiam Caput, supra reliquos artus nostri corporis, cernimus eminere, præstantissimumque esse omnium; tanquam inter elementa cœlum, tanquam arcem inter reliqua urbis mœnia. In arce autem hac, regalem quandam habitare sapientiam, secundùm Propheticum dictum, Quia* Oculi sapientis in capite ejus. *Hanc esse cæteris tutiorem, & ex illa omnibus membris vigorem prudentiamque deferri. Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, nisi Capitis velut Principis sui imperialis quædam adminiculetur potestas?*

testas? Ex hoc enim, aut destituuntur universa, aut omnia fulciuntur. Quod S. Ambrosius humanum caput cum cœlo & arce componit, astipulatores habet alios. Cum cœlo, suprema mundanæ hujus fabricæ parte, Caput confert Artemidorus lib. 1. Onirocr. cap. 37. & lib. 2. cap. 8. Fuereque ex priscis, qui *cœli* nomine Caput donarent, ut author est Eustathius Iliad. α. Ipsique Ægyptiorum Sapientes, humana specie Serapidis simulachrum effingentes, cœlum ei imponebant pro Capite, ut idem testatur Eustathius: quem Joanni Grammatico, Hesiodi interpreti, in hanc rem adjungens Ludovicus Cœlius lib. 20. cap. 13. ita scribit. *Idem interpres,* (Joannes) *alibi. Olympus cœlum est, & universus mundi ambitus, quod undique colluceat. Sed & cœli quadam similitudine Sphæroides hominis Caput, in quo est* τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικὸν; *id est hinc inde enitescens rationis facultas,*

Olympus dicitur. Sed & in primum Iliados Euſtathius, οὐρανὸν apud Homerum, ab antiquis pro capite accipi ſcribit. Proinde Pallada è cœlo fingi deſcendiſſe.

Quod præterea Caput S. Ambroſius nomine arcis imperialis donabat, belle confirmatur à Theodoreto ſerm. 3. de provid. Ubi de Capite ait. *Illud arcis inſtar in ſummo civitatis hujus* (*humani nimirum corporis*) *faſtigio, ſitum conſpice, in quo opulentiſſimus quoque hominis theſaurus, nempe cerebrum, quaſi in munitiſſimo caſtro cuſtoditur. Capitolium humani corporis*, ſcite caput nominat Iſidor. Peluſ. lib. 5. epiſt. 249. tanquam arcem in corpore munitiſſimam. Hæc eſt arx ſublimis, in qua juxta Lactantium lib. de opif. Dei cap. 8. mens hominis imperatrix, ſedem fixiſſe videtur; quatenus ibi maxime oſtentat vim ſuam, per connexam ſibi in operando phantaſiam. Unde caput κράτα dictum,

ctum, notat Ethymol. quod ſit potens in cætera corporis membra, & illis imperet. Hoc rurſus accipe ex S. Ambroſio capite illo 9. *Quid* (inquit) *ſine capite eſt homo, cum totus in capite ſit? Cum caput videris, hominem agnoſcis. Si caput deſit, nulla agnitio eſſe poteſt; jacet truncus ignobilis, ſine honore, ſine nomine. Sola ære fuſa principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore, ab hominibus adorantur. Non immeritò igitur huic quaſi conſultori ſuo, cætera membra famulantur, & circumferunt illud ſervili geſtamine, ſicut Numen, atque in ſublime locatum vehunt. Vnde cenſoria poteſtate, quò vult dirigit quorundam obſequia ſervulorum, & præcepta ſingulis obeunda decernit. Videas, Imperatori ſuo ſingula gratuito ſtipendio militare: alia portant, alia paſcunt, alia defendunt, & miniſterium ſuum exhibent; parent ut Principi, ancillantur ut Domino. Inde velut quadam procedit teſſera; quam debeant pedes*

obire regionem, quæ militiæ munia manus consummandis operibus exequantur; quam venter abstinendi vel edendi formam, imposita teneat disciplinæ. Insigniter in hanc rem idem S. Ambrosius lib. de Arca & Noë cap. 7.

Scripturas in eandem sententiam, his verbis profert Clemens Alexan. IV. Strom. *Caput est quod principale, & quod principatum obtinet. Si est autem Dominus viri caput; mulieris autem vir; vir est Dominus uxoris, ut qui sit imago & gloria Dei.* Quocirca dicit etiam in epistola ad Ephesios; *Subjecti invicem in timore Dei. Mulieres suis viris subjectæ sint, sicut Domino; quoniam Vir est caput mulieris, ut etiam Christus caput Ecclesiæ; ipse Salvator corporis. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo; ita etiam mulieres propriis viris in omnibus.* Aperte, loca Scripturæ quibus Christus dicitur caput Ecclesiæ, & Vir caput uxoris, præferunt eam capitis potestatem Imperialem, quam ex D. Am-

D. Ambroſio adduximus, & prius etiam tradiderat Plato in Timæo illis in hanc rem illuſtribus verbis: *Eſt caput membrum corporis diviniſſimum, reliquorumque membrorum Princeps, cui totum corpus connexum, dii ſubeſſe & parere juſſerunt. Excogitaverunt enim motuum omnium quotcunque eſſe queunt, compos id fore.*

An ob hanc ipſam rationem, cum cæteris humani corporis partibus varia minuta Numina eſſent attributa, capiti ut principaliſſimo membro dictus eſt præeſſe, præſes & caput Deorum Jupiter? Notavit hoc Fulgentius Placiades lib. 3. mythol. *in Peleo.* Quod enim Pelei & Thetidis nuptiæ, procreationem hominis ſignificarent, idcirco ex Domocride in Phyſiologicis, cenſet Fulgentius Poëtam finxiſſe, Jovem eo advocaſſe omnes Deos, ut eorum cuilibet certum fœtus membrum concrederet. Et ipſum quidem Jovem ſibi caput aſſumſiſſe tutandum; aliis

vero Numinibus, alia corporis membra adſcripſiſſe; Minervæ oculos, Junoni brachia, pectus Neptuno, cinctum Marti, renes & inguina Veneri, pedes Mercurio. Adeundus qui hoc minutius proſequitur Adrianus Junius lib. 4. animadverſ. cap. 12. Itaque per caput, tanquam per rem maxime ſacram, & ipſi deorum ſupremo addictam, receptiſſimum erat concipere juramentum, ut Athenæus lib. 2. obſervavit. Præſertim vero juramentum per Principis caput habebatur ſolemniſſimum. Quànquam deſpuendus eſt Jovius apud Zozimum lib. 3. qui ad æternum cum Alarico bellum, ſe obſtringens juramento per Principis caput, ait hujuſmodi juramentum eſſe firmius illo, quod per Deum ipſum concipitur. Non refugiſſe ſane Chriſtianos hujuſmodi juramentum, & id pro magno juramento habuiſſe, aciem men-

mentis inter sic jurandum dirigendo in Deum, habetur ex Tertulliano cap. 33. Apolog. respuente juramentum per genium Cæsaris; approbante vero juramentum per salutem, sive vitam, aut caput illius.

Manuducit hæc loquendi formula ad aliam, ex qua nobilitatem ac dignitatem capitis æstimare facile licet. Passim namque *Caput*, pro toto homine dicitur. Locutio est Græcis ac Latinis pervulgata. Græcis *charum caput*, pro amico, perpetuum prope est. Latini *mille capita*, pro mille hominibus dicere soliti: Et Tullius Philip. 2. *Duo capita nata sunt, post hominum memoriam teterrima & spurcissima.* Congessit multa in eam sententiam ex Latinis æque ac Græcis Claudius Rangolius, 1 Reg. 15. v. 17. qu. 8. & Lælius Bisciola t. 1. subsec. lib. 9. cap. 7. addens, frequens esse Græcis, & Latinis, ac Hebræis, ut quicquid principale ac

ſummum in re quapiam eſt, *caput* dicatur. Qua ratione Tullius lib. 2. de offic. in omni procuratione negotii & publici muneris, *caput* eſſe ait, ut avaritiæ etiam minima ſuſpicio pellatur. Plato in Gorgia, *fabulis caput addere* dixit, pro eo quod eſt perfectionem ac conſummationem illis apponere. Apud Philonem lib. de ſacrif. Abelis & Caini, *caput negotiorum* dicitur finis & perfectio eorum. Delrio in hanc rem plura ſuppeditabit adagiali 87. vet. Teſt. quem adeat qui hæc Grammaticalia captat.

Mihi ſatius videtur, præcellentiam Capitis humani ſupra omnia membra, colligere ex eminentia & ſupremo in homine ſitu, ac ex illis quæ continet. Fixa in eo eſt ſedes ſenſoriis omnibus, quæ nuſpiam alibi ſimul locum habent. Imo alibi ſolus tactus, qui omnium ſenſuum craſſiſſimus & maxime materialis eſt, reperitur, quia ob vitæ indemni-

demnitatem negari non potuit. Inhabitant in capite artes omnes, ex Hippocrate epist. ad Philopœmenen. Leguntur in eo omnes affectus, juxta illud Fabii XI. Instit. cap. 3. *Præcipuum in actione, sicut in corpore ipso, caput est, cum ad decorem, tum etiam ad significationem decoris. Illa sunt, ut sit primo rectum & secundum naturam. Nam & dejecto humilitas, & supino arrogantia, & in latus inclinato languor, & prææduro ac rigente, barbaria quædam mentis ostenditur.* Vita universa per caput dispensatur, & ex eo pendet. Itaque Lactantius 6. instit. cap. 9. demonstrans omnes virtutes morales absque vera religione & fide inanes esse; & cætera justum, si id desit, non vivere vita justitiæ, sic disserit: *Omnis justitia ejus, similis est corpori, caput non habenti, in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine; tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, &*

vita & omni sensu caret. Itaque membra illa formam tantummodo membrorum habent, usum non habent; tam scilicet, quam caput sine corpore. Cui similis est, qui cum Deum non ignoret, vivit injuste. id enim solum habet, quod est summum, sed frustra; quoniam virtutibus tanquam membris eget. Itaque ut sit vivum, ac sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput; & omnes virtutes, quasi corpus: ita fiet homo perfectus, ac vivus. Sed tamen summa omnis, in capite est. quod quamvis constare non potest sine omnibus, sine quibusdam tamen potest. Et erit quidem animal vitiosum ac debile, sed tamen vivet; sicut & is, qui & Deum novit, & in aliqua re peccat. Dat enim veniam peccatis Deus. Itaque sine membris aliquibus, vivi potest, sine capite nullo modo.
Aperte supponit in hac ratiocinatione Lactantius, vitam universam à capite esse, nec nisi eo incolumi posse consistere.

De capitis dignitate, & micante in eo Dei ſapientia, pluſcula vide apud R.P. Theophilum Raynaudum in ſcalis à viſibili creatura ad Deum, gradu XI. Videndi inſuper Riolanus lib. 4. Antropograph. cap. 1. Tiraquellus ad lib. 2. Genial. c. 19. *initio.* Creſolius 2. vacat. autumn. 1.

SECTIO II.

Congruum fuiſſe, tantæ dignitatis membrum contegi, ſive ad tutelam, ſive ad honeſtationem.

QUanti ſit in homine caput, conſtat ex dictis. Indidem vero eruendum eſt, conſentaneum fuiſſe, ut membrum adeo nobile ſubduceretur injuriæ, adhibito operimento, ſine quo male affici poſſet, & incommodis patere. Et ut per oſtium neceſſitatis ſubivit gloria, juxta egregiam Gregorii Nyſſeni ratiocinationem homil. 3. in Eccleſ. & orat. de mortuis; par fuit, in-

tegumentum esse, quod honestando item capiti, suum usum haberet.

Adversus primum finem adhibendi operimentum capiti, quo foveretur & prohiberetur injuria, videtur adduci posse frequens olim usus (teste Polydoro) habendi semper caput intectum. Sic Ægyptii, tantum in gravissimo luctu operiebant capita; Extra eum eventum nudi erant, ut est apud Herodotum lib. 3. *Sub initium.*

Judæi in jejunio & mœrore, operiebant capita, non quomodocunque, sed illud obvolventes undique, lacinia togæ ab humeris reducta. Et sic opertus incessit David, 2 Reg. 15. fugiens truculentiam Absalonis. Item in jejunio, quia lugebant, operiebant capita, juxta illud: *Operui in jejunio animam meam.* In mœrore item, ob defectum longum pluviæ, Judæi Jerem. 14. operuerunt capita. Reliquo tempore, nudis erant capitibus, ut contendit Sancius

Actor. 19. Num. 10. & Sopranis digress. de re vestiar. Judæorum, disp. 2. cap. 1. §. 1. refragante licet Abulensi in cap. 13. Levit. q. 10. qui passim, & in communi vita Hebræos (uti nobis nunc ex usu est) incessisse tecto capite existimavit; allegans quod Leprosi vetarentur capita operire Levit. 13. & quod summus Sacerdos ibidem cap. 21. caput aperire vetaretur. Quæ peculiares prohibitiones viderentur supervacaneæ, si Judæi omnes in communi vita habuissent intecta capita. Quanquam apertio capitis super mortuo, vetita Sacerdoti, intelligitur de rasura. Cæteræ vero rationes, tantum probant, in certis occasionibus, Hebræos togam ad cervices adhærentem, tegendo Capiti adduxisse, etiamsi ut plurimum essent intecto Capite, nec ullum haberent certum ac determinatum operimenti genus, Capiti duntaxat tegendo addictum, non galerum, non pileum, non aliud quid-

quidpiam tale. Erant ergo nudi capita, ut plurimum, in vita communi. Neque enim capitis nuditatem excludebant tæniæ illæ, siue vittæ, quibus fluentem cæsariem extra luctum coërcebant & religabant, non fœminæ tantum, sed & viri. Erant enim admodum angustæ, puta minimi digiti latitudine, & in modum coronæ cingentes capita, ad capillos circum tempora coërcendos. Unde quia tempore luctus, vel tondebatur coma, vel sinebatur fluere, dicebatur deponi corona. Et idcirco Ezech. 24. ubi Deus vetat lugeri mortuos quos ipse letho daturus erat, sic habetur. *Fili hominis, ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies, corona tua circumligata sit tibi, & calceamenta tua sint in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes* Et mox

ad

ad omnes, ipse Ezech. *Filii vestri, & filiæ, gladio cadent; & facietis sicut feci, ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis. Coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus, non plangetis, neque flebitis.* Quia vetabat luctum suscipi, vetat præter cætera luctus argumenta, deponi coronam capiti circumligatam, id est, tæniam seu vittam tenuem, quæ præ tenuitate non obstabat nuditati Capitis, in communi Hebræorum usu receptæ, ut asserebam. Emanuel quidem Sa, ad prædictum locum Ezechielis, censuit apud Hebræos, in luctu, verbi gratia, deflendo mortuos, fuisse Hebræis in more, aperto Capite & nudis pedibus esse. At Bellarminus, prolatis variis scripturis, puta 2 Reg. 15. & 19. & Esther. 6. ac Isaiæ 58: confirmat, Hebræos in luctu operuisse capita, & quidem arcte & valide appresso tegmine. Hoc enim est quod ait, voluisse Isaiam cum dixit loco annotato;

Nun-

Nunquid tale est jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum Caput suum? Hanc Capitis contorsionem quasi circulum, putat Bellarminus, aliud non esse quam operire undique Caput, & tegmen arcte constringere. Idem volebat David Psalmo illo 68. cum dicebat, *Operui in jejunio animam meam*; id est operui me, & texi Caput jejunando. Hebræa habent, *Flevi in jejunio animam meam*, id est, adhibui luctus ac fletus signum, operiens Caput; Sicque LXX. intellexerunt Hebræam vocem *flendi*. Nam sæpe verbum *flendi* sumitur pro fletus significatione, sive pro nota luctus & doloris. Ut cum Ægyptii Geneseos ultimo dicuntur flevisse Jacobum 70 diebus, quod S. Hieronymus recte accipit de signis luctus per totum illud tempus adhibitis. Ratum igitur esto, Judæos in luctu & mœrore operuisse Capita, quamvis in com-

muni

muni usu nudarent Caput, ut affirmabam.

Apud alias nationes, idem usus frequens erat. De Annibale, Catone Uticensi, & Masinissa, notatum est, quantacunque cœli inclementia urgeret, nunquam operuisse Capita. Idem passim servasse Græcos, observavit Turnebus lib. 8. advers. cap. 4. Idipsum de Romanis docet Kirchmannus lib. 2. de funer. c. 1. Sopranis tract. de re vestiaria Hebr. disp. 2. cap. 1. §. 2. & Lipsius lib. de Amphit. cap. 19. qui excipit paucos eventus tantum, puta Sacrorum, Ludorum, Saturnalium, Peregrinationis, Militiæ. De Saturnalibus Turnebus 8. advers. cap. 4. accipit Martialem lib. 11. epigr. 7. vocantem, *Romam pileatam*. In luctu item, operta fuisse Romanorum Capita, docet illud Persii Satyr. 3.

Hesterni capite induto subiere Quirites.

Alia

Alia lectio probata Schegkio in præmessis Epistola x. habet, *Capite obnupto.* Eodem referri potest, obnuptio capitis suspendorum infelici arbori, ut loquitur Livius lib. I. memorans legem horrendi carminis. Et quanquam Tullius orat. pro Rabirio, id antiquatum docet; unde Verrina V. crimini dat Verri, quod cives Romanos obvoluto capite ad supplicium abduci mandasset; tamen initio alius viguit usus, qui item in aliis luctuosis functionibus tenuit; ut cum quis pro Republica se devovebat & ruebat in mortem, velato capite id faciebat, ut est apud Tullium lib. 3. de natur. Deor. & apud Livium l. 8. Tribunus item plebis, bona alicujus damnati consecraturus, caput velabat tanquam in re luctuosa. Videsis Tullium Orat. pro domo sua. In vere, quod sacrum vocabant, & cæde omnium proximo vere natorum peragebatur, puerorum & puellarum velabant capita,

pita, sicque extra fines suos exigebant, subducta majori crudelitati, hoc est morti, ut Festus tradit, & bene illustrat Pithœus lib. 1. advers. cap. 6. Hæc ergo omnia, quod luctuosa & tristia essent, adhibita capitis velatione peragebantur apud Romanos, & manavit is Romanorum usus in luctu, ad plerosque. Exemplum luculentum legitur apud Gregorium Turonensem in vitis Patrum cap. 6. *in fine.* Ait enim mortuo S. Gallo Episcopo Sanctissimo, Arvernenses viros operuisse capita ut in morte uxorum.

Sed ut ad Romanos regrediar, quamvis in luctu, & aliis occasionibus, ex Livio signatis, operirent capita, extra eos tamen eventus erant intecto capite. Quæ potest esse idonea conciliatio dissidii, quod ea in parte agitat Pancirolus cap. de Fibula. Tomo 1. qui est deperditorum.

Æque primos Christianos, in-
tecto

tecto capite exhibet Lucianus in Philopatore. Et persuasum sane plerisque olim fuit, apertione & nuditate conciliari Capiti firmitatem, quod ex Varrone habet Plinius lib. 28. cap. 6. & egregie asseritur ex Synesio in disputatione pro Calvitio; qua evincit, capita excæsariata firmari & obdurescere; comata autem mollescere ac imbecilla reddi. Id quod multo magis valet de capitibus, artificioso tegmine, supra naturale capillorum operimentum obductis. Unde Herodotus lib. 3. Persarum obtecta capita, adeo fragilia fuisse tradit, ut jactu lapilli pertunderentur: contra quam deprehensum est accidere Ægyptiorum capitibus à pueritia apertis. Videbantur enim ærea aut ferrea. Hæc sunt quibus primus ille finis tegendi humani capitis, quati videtur.

Negari tamen non potest, quin nuditas capitis ei plurimum incommo-

modare possit. Nam idcirco non pauci, etiam cum usus nudandi capitis vigeret, necessitate adacti, adhibebant capiti integumentum. Notavit hoc de Augusto Suetonius cap. 82. Hippocratem eam ob causam pileatum exprimit vitæ Auctor, quanquam non me latet, varietas placitorum de eo Hippocratis pileo, observata à Pierio lib. 40. Sed quod dixi, est verisimillimum. Periclem à capite supra modum acuto, dictum χοινοκέφαλον, produnt pileo uti solitum, quo Capitis incommodum arceret. L. Tarquinius pileum ab aquila ereptum, & alte subvectum, mox vero Capiti restitûtum, habuit pro regni omine, ut narrat Dionys. lib. 3. Habebat ergo pileum. Nummos, quibus Constantinus Caput obvelatus exhibebatur, refert * Eusebius lib. 4. vitæ cap.

* *Eundem nobis aliquo cum fœnore nummum Dion. Octavianus Sada in notis ad Ant. Augustinum repræsentat, sed quem cusum jussu filiorum in demortui parentis*

DV CONSTANTI NVS PT AVGG

SNNS

cap. 73. De plerisque gentibus idem contra Polydorum notat Brodæus lib. 8. miscell. cap. 17. Quæ omnia docent, etiam cum usus nuditatis capitum vigebat, fuisse, qui ad fovendum caput, illudque incommodis gravibus subducendum, adhiberent integumentum. Idque demum in usum communem transiit; ita ut extra sacra, aut nisi debita alteri, cui quis astet, veneratio, secus suadeat, caput sit opertum atque contectum.

Aio, in sacris ex usu communi nudari capita, quod intelligo de usu Christiano. Nam apud Romanos olim, & apud Hebræos, secus erat. Romani omnibus falsis Nu-

parentis honorem autumat. Quicquid sit una nummi facies Imperatorem Constantinum velato capite, altera eundem quadrigæ insistentem, & protensis manibus, genu flexo, velatoque capite summi quasi numinis opem, non sine certa spe successus implorantem exhibet, sane enim propinquans manui manus non casura in irritum vota, nec frustra futuras preces denotat: si tamen hæc apotheoseos, & in cælum pleno cursu properantis effigies non est.

minibus ſacrificabant operto * capite, præterquam Saturno & Honori, ac Herculi. Cauſas veſtigat Plutarchus quæſt. 11. & 13. Romana. In aliis ſacris, operti capite erant. Et ex eo uſu, apud Minutium in Octavio, ſic legitur: *Nudi cruda hyeme diſcurrunt, alii incedunt pileati, ſcuta vetera circumferunt, pelles cædunt, mendicantes vicatim Deos ducunt.*] *Tutulum* dictum illud capitis operimentum, à Sacerdote ſacrificante adhibitum, ex Numa Pompilio in Pontificalibus, notat Fulg. lib. de vocibus antiquis V. *Tutulus*. Alia addit Gyraldus ſyntag. 17. Hiſtor. Deor. & Interpretes ad illud 3. Æneid. quo Helenus Æneam monebat, ut transgreſſus æquora, poſitis aris, meminiſſet.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Ne

* *Confirmant hoc duo ſubjecta numiſmata, quorum primum Caligulæ ſacrificantis Auguſto, ſecundum Domitiani eſt, ſacra Minervæ facientis.*

S
C

DIVO
AVG
S
C

Ne qua inter sanctos igneis, in honore deorum
Hostilis facies occurrat,

Et ad illud.

Et caput ante aras, Phrygio velatus amictu.

Lucretius lib. 3. eodem respexit cum dixit,

Nec pietas ulla est, velatum sæpe videri,
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras:
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante Deum delubra.

Velatum ibi, non refertur ad lapidem, sed ad personam velatam, quæ versus lapideum simulachrum velata vertebatur. Videndus Livius lib. 23. cum de Manitio Prænestinorum Prætore. Idem lib. 10. *Si conspiciatur*

tur cum apice ac lituo, capite velato victimam cædat. Varro lib. 4. de lingua Lat. *Ricam*, ait, à *ritu* dictam, quod Romano ritu, fœminæ, sacrificium cum faciunt, capita velent. Apud Propertium lib. 2. eleg. 19.

Ante tuosque pedes illa ipsa adoperta jacebit.

Apud Plautum in Amphytr. actu 2. sc. 1. ab Alcmæna parturiente, Dii operto capite invocantur: Et apud eundem in Curcul. actu 3. sc. 1. unus quispiam operto capite Æsculapium salutat. Alopsus Vates apud Valerium Flaccum lib. 5. Manes venerando, caput obnubit. Et quia hic erat mos patrius Romanorum, Macrobius I. Saturn. cap. 10. ritum sacrificandi Saturno aperto capite, vocat *institutum peregrinum.* Et lib. 1. Saturn. cap. 8. ac lib. 3. cap. 6. vocat eum ritum *Græcanicum*, à Romano quo sacrificantes & orantes capita operiebant,

discrepantem. Nam Itali, Authore Ænea, operiebant capita in religiosis functionibus, ut est apud Aurelium Victorem in Breviario Rom. Histor. ac apud Festum V. *Saturnia.* Nec aliter accipio, quod est apud S. Cyprianum initio libri de Lapsis, ubi describens constantiam SS. Confessorum, qui in tormentis fortes perstiterant, & urgentibus Ethnicis nunquam assensi erant ut sacrificarent, sic habet: *Illustres manus, quæ non nisi divinis operibus assueverant, sacrificiis sacrilegis restiterunt. Sanctificata ora cœlestibus cibis, post Corpus & Sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerunt. Ab impio sceleratoque velamine quo illic velabantur sacrificantium capita captiva, caput vestrum liberum mansit.* Singulare est, quod velamentum quo caput operiebatur inter sacrificandum fidei, erat ex panno albo, ut notat Acron ad Odam 35. libri primi (Juxta Servium in

1. Æneid.

1. Æneid. manus obducebatur panno albo,) Factum id, insinuando albori & puritati : quo pertinere potest illud Symmachi lib.4. epist. 42. *Alba velamina, non Segmentati amictus, fidem vestiant.* Liquet de usu Romanorum in operiendis capitibus inter sacrificandum & orandum. In quam rem plura addensat Schegkius in Præmessis Epistola X. & Brissonius lib. 1. formul. *pag. mihi* 40. Idem ab Hebræis servatum, affirmabam. Turpe enim ac probrosum ducebant, orando aperire capita : idque ab Hebræis haustum, in usu esse apud Turcas, scribit Giergiovitz lib. 1. de Ceremo. Turcar. cap. 1. de Hebræis late id prosequitur Abul. in cap. 13. Levit. post q. x. cum de leprosi capite nudando. Observat enim, Hebræos cum alibi, tum maxime in templo, instantes orationi, velasse capita, opertos caputiis : id quod eos fecisse docet imitatione Mosis, non audentis

aſpicere contra Deum, ad rubi conſpectum, & idcirco abſcondentis faciem ſuam tegendo caput caputio. Sacerdotes quoque idcirco, ait Abulenſis, habuiſſe varia capitis regumenta, quæ ibi deſcribit minutatim, ut ſacris operando ſemper haberent caput velatum, quod colligit ex cap. 28. & 29. Exodi.

Cauſam hujus ritus ſunt qui ad reverentiam, ac veluti verecundiam comparendi coram Deo, reducant. Quod enim notavit Braſſicanus in adagiorum farragine, capitis operimentum, nota eſt pudoris. Qui enim verecundantur, (ut Theophraſtus in characteribus dixit) faciem & caput operiunt. Unde apud Plautum non uno loco, frons perfricta & inverecunda ſignatur his vocibus, *adeo nudo & aperto capite.* Et in convivio Alcinoi Odyſſeæ β. Ulyſſes canentem Demedocum audiens, præ verecundia caput operit. Et apud Arbitrum juvenis,

Exe-

Execratus aniculæ insidias caput operui. Socrates apud Platonem in Phædro, ad parum pudicam orationem, caput operit; quem locum notavit Antonius Julianus Rhetor apud Agellium lib. 19. cap. 9. Helenam verecundantem, Q. Calaber lib. 14. paralipom. caput operientem inducit. In ipsa denique divina Scriptura, quod Cherubin suam ad Deum reverentiam testantur, ad totius capitis obnuptionem pertinet. Atque ita Hebræam vocem *Panaf*, accepisse videtur Chaldæus Isaiæ 6. & passim Patres ac Interpretes, operimentum capitis Seraphinorum, ad verecundiam eorum de suo imperfecto in Deum affectu, referunt, & ad metum reverentialem, quo astantes tantæ Majestati corripiebantur. Similiter ergo possumus philosophari de ritu operiendi capita inter orandum, apud Hebræos recepto. Nec multum abest,

quod eum ritum Abulensis supra, refert ad subjectionem & timorem; quorum index est capitis velatio; habere enim supra caput aliquid, est signum subjectionis ac metus. Unde Apostolus, velamen capitis, vocat *potestatem*, quia est nota timoris & subjectionis, quæ spectabant ad legem Mosaicam in timore & subjectione constitutam. Nec minus commode S. Epiphanius Hær. 80. *quæ est Messalianorum*, indictum Judæis, in sacris operimentum capitis, refert ad Christi capitis nostri obductionem respectu Hebræorum. Neque enim patens illis & manifestus erat Christus, ut hodie est: idcircoque lecturi Mosis libros, velabant capita.

Nec è contrario, orantes & sacrificantes, caput aperimus: nam lex nova est lex perfectæ libertatis, ut Jacobus cap. 2. vocavit, nec timore, sed amore ducimur: quam duorum Testamentorum differen-

tiam,

tiam, ipsis *Ecclesiæ* & *Synagogæ* vocibus insinuatam, S. Augustinus frequentissime agnoscit. Idcirco sacrificamus & oramus nudatis capitibus. Ago de Catholicis. Nam Armenii, qui communi amictu sacrum faciebant, attendendi non sunt. *Eorum Episcopi,* (inquit Isaac in 2. adversus eos Invectiva, hæresi 25.) *ac Præpositi, nedum sacris operando caput tectum habent; sed & inter celebrandum, duplex capitis operimentum assumunt; sicque duplici pileo rem sacram peragunt.* Catholici è contrario fere omnes, præ reverentia nudant capita super sacrificium. Nec potest opponi positio amictus super caput sacrificantis. Nam amictus super os Casulæ revolvitur, ut notavit Rupertus lib. 1. de div. offic. cap. 19. Tametsi primo superponitur capiti, quia spineam Domini coronam exhibet. Idque spectantem Episcopum Alexandrinum, cum aliis quibusdam Episcopis, sacrificasse

tecto capite, ſcribit Simeon Theſſalonicenſis; affirmans, viſos ſibi ea ratione melius repræſentare ſpineam Domini coronam, vel ſudarium quod fuerat ſuper caput ejus. Et de his valet quod Alcuinus lib. 1. de div. offic. cap. 38. ait, Græcos inter ſacrificandum geſtare pileos, ſeu *Cuphias*. At è contrario Simeon Theſſalonicenſis ait, toto Oriente, (iis paucis quos referebam exceptis) omnes Epiſcopos & Sacerdotes, aperto capite ſacrificare, ut juxta Paulum honorent Chriſtum caput ſuum. Et quia par eſt, inter ſacrificandum eſſe eo habitu, quo quis inauguratus eſt. Atqui is qui conſecratur, accipit conſecrationem capite denudato, præſertim Hierarcha, cui in conſecratione caput nudatum habenti, liber Euangeliorum ſuperponitur. Is uſus eſt toto Occidente ſacerrimus; ita ut ne pileolum quidem inter ſacrificandum geſtare liceat, ullave

id

id consuetudine præscribere, quæ potius vetustas erroris dicenda est, quam consuetudo, ut bene ex S. Cypriano Epistola ad Pompeium, dixit Franciscus Meinardus, disputatione de Juribus Episcoporum *pag.* 59. agens contra perpaucos quosdam, etiam inter consecrandum capite obvolutos; haud dubie pileolo mobili. Neque enim qui sutiles ac textiles (ut Tertullianus loquitur lib. de cultu fœmin. cap. 7.) alieni capitis exuvias capitibus suis supparant in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis, (*Calceum Capitis*, quod ex corio fiat, appellat Martialis lib. 12. epigram. 45. alias 37. Vulgo *Perruque*) jubentur illud capitis operculum sacrificando deponere; cum unum moraliter faciat cum capite, nec à coma nativa internoscatur; contra quam accidit in calcantica sive pileolo, cujus idcirco usum super sacri-

ficium Ecclesiastica decreta plane vetant, ut refert Gavantus in Comment. ad Rubr. Missalis p. 2. titulo 2. Unde tametsi olim ad celebrandum ex causa cum pileolo, sat erat necessitas celebrantis, absque alia licentia, ut vult Ugolinus de potestate Episcopi cap. 16. §. 2. n. 3. Saltemque sufficiebat facultas Episcopi, aut facultas Superioris, si ageretur de Regularibus; juxta tradita ab Henrique lib. 9. cap. 26. num. 2. & à Laymanno tract. 5. cap. 6. num. 6. tamen nunc, facultas dispensandi, ut sacrificetur cum pileo, est solius summi Pontificis. Notatque Scortia lib. 3. de Missa cap. 4. Gregorium XIII. ægre dispensasse cum Nicienſi Episcopo, ut excepto Sacro Canone, posset esse opertus pileolo, reliqui sacrificii tempore. Excutit late hoc jus novum, Annellus Persicus lib. 2. de præcipuo Sacerdotis officio cap. 3. dub. 8.

Piis fidelibus ex usu olim fuisse,

pileo-

pileolum deponere ad recitationem Euangelii, colligo ex Hildeberto in opere metrico de ſacrificio Miſſæ, qui veniens ad ritum recitandi ſuper ſacrum Euangelii, ait.

Plebs baculos ponit, ſtat, retegitque Caput.

Tres attingit uno verſiculo ſacros uſus, in reverentiæ notam adhiberi ſolitos ad Euangelii lectionem, poſitionem baculorum, ſtationem, & capitis retectionem. Poſitio ſive abjectio baculorum, vel ſpectat depoſitionem enſis per accinctos, uti nunc aſſolet cum acceditur ad tribunal pœnitentiæ, vel ad ſacram menſam: Nam præ reverentia, & ad teſtandam ſubjectionem, qui accincti ſunt ponunt gladios; quos non eſt novum *dici baculos*; cum plerumque vagina, & operimentum externum enſis intus abditi, ſit baculus viatorius, qua de re alibi ex Martiale, ipſoque Chriſto vetante uſum hujuſmodi virgæ ſeu baculi, enſe

intus abdito velut gravidi, cum simplicis virgæ usum alibi concedat Apostolis viatoribus : vel certe poni baculos cum audiebatur Euangelium, erat, baculum materialem, qui ad manum alicui esset, deponere ad significandum non esse opus alio præsidio, homini qui Euangelio auscultaret. Addit Hildebertus stetisse populum. Assurgimus enim audientes Euangelium, ad obedientiæ significationem : idque fecisse etiam Regem & simul deposuisse diadema, S. Chrysostomus testatur hom. in illud, *attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus*. Stare enim, est expectantis nutum mandantis heri : quanquam stabant fideles incurvi ac cernui, ut est apud Anastasium I. Decretali prima, & Pamelius in Liturg. initio quinti seculi, recte illustrat. Retectio denique capitis, non erat submotio galeri, qui in ipso Ecclesiæ ingressu submovebatur,

multo

multo magis inter audiendum sacrum. Erat ergo retectio capitis, deposito pileolo. Nam si coram Rege caput adeo nudandum est, ut ne pileolus quidem contegens supersit; quanto magis coram Deo, cujus vox est Euangelium, & qui adesse censetur, ubi adest codex Euangeliorum, ut docebat ritus antiquus locandi super throno exquisite ornato codicem Euangeliorum in media Concilii aula; in signum præsentis & Concilio præsidentis Christi; quod in Concilio Ephesino ac Florentino servatum constat. Retegebat ergo caput submoto pileolo plebs fidelis, cum Euangelium legebatur, astans venerabunda, & subjectionem suam testans Christo Regi suo, quasi præsenti, idque volebat Hildebertus. Quare multo minus, Sacerdotem sacro operantem, cum verbis Christi utens, ipsius Christi Corpus conficit,
obit-

obitque tremenda & horrenda myſteria, fas eſt pileolum capite præferre, ſed nudandum eſt caput in ſubjectionis & reverentiæ teſtimonium. Et ita accipienda eſt mandata ſacris myſtis apertio capitis ſuper ſacrificium.

Fuiſſe hunc quoque uſum Græcorum Ethnicorum, ut ſacrificarent aperto capite, ſcribit ex Varrone Gyraldus Syntag. 17. hiſtor. Deor. In ara maxima idem à Romanis ſervatum, habet Macrobius lib. 3. Saturn. c. ex Balbo. Et rationem addit C. Baſſus, quia ara maxima ante adventum Æneæ in Italiam conſtituta erat; ante quod tempus ex uſu erat ſacrificare aperto capite; quod ab Ænea primum ajunt immutatum, ne in agri Laurentis parte ſacrificans ab hoſte perceptus abrumpere ſacrificium cogeretur. Alii id referunt ad habitum ſimulachri, quod in ara maxima erat capite operto. Ne igitur qui ibi ſacri-

crificabat, Numen æmulari videretur, aperiebat caput, præter morem alibi receptum ſacrificandi operto capite. Sed ritus Romanis antiquiores in Italia, aliud ferebant; & aliud item (ut dixi) habuit uſus Græcorum, qui ſemper erant aperto capite inter ſacrificandum. Utique ad teſtandam Numini ſubjectionem in ſacrificio, quod ad ſupremæ Dei poteſtatis recognitionem dirigitur. Ac proinde qui illud obit, eo debet eſſe habitu, qui reverentiam præferat, qualem ex communi ſenſu præfert caput apertum.

Erat hæc (ut præmittebam) altera occaſio aperiendi caput: ad venerationem quippe pertinere viſum eſt, tam nobilis membri nudationem. Verum eſt, hunc uſum non ubivis olim viguiſſe, aut etiamnum vigere. Nam alicubi ad teſtandam venerationem, non aperiebatur caput, ſed caput contectum inclinabatur, vel corpus univerſum capite aperto

in-

incurvabatur. Alibi osculum manui imprimebatur; de quo usu Pithœus 1. adverf. cap. 7. Sinæ, fronte humum feriunt, ex antiquo in hanc rem apud eos more. Caput autem aperire, apud eos nefastum est, nec nisi iis qui ad supplicium rapiuntur, aperiunt capita. Unde qui ex eis fidem Christianam suscepere, tunc tantum capita aperiunt, cum ad Sacramentum Pœnitentiæ accedunt, ut criminosos se fateantur; alias autem operto sunt capite. Et cum apud eos incongruentissimum esset, Sacerdotem sacrificantem esse aperto capite, exoranda fuit facultas à Summo Pontifice Paulo V. ut fas esset tecto capite sacrificare, qua de re inferius, cum de pileo quadrato. Japones pedem calceo exuunt. At Romani, quod notavit Alciatus lib. 8. parergon. cap. 10. Si tecti capita in virum honoratum incurrerent, ea aperiebant. Idque Syllam erga Pompeium solum servasse, Sallustius in

fra-

fragmentis est author, & Plutarchus in Causis. Nimirum signa reverentiæ & honoris, cum sint ex instituto, possunt variis locis ac temporibus varia esse, imo pugnantia. Usus tamen aperiendi capitis ad testandam venerationem, videtur admodum congruus; quandoquidem membrum principalissimum hominis, veluti exponitur ad nutum ejus qui honore dignus censetur.

Extra binas occasiones propositas, (sacrorum inquam, & venerationis deferendæ) usurpatum jam olim merito est, ut caput tegeretur, ad tam pretiosi membri conservationem atque tutelam. Et ita primum circa pusiones ac infantes factum, apposito capitibus eorum cucullo, qui postea adhibitus est erga Monachos, ut docerentur infantilem simplicitatem ac innocentiam custodire, ut philosophatur Cassianus lib. 1. de instit. cap. 4. & S. Dorotheus

doctrina 1. num. 17. adducendi infra sectione 14. ubi etiam alia de hoc tegmine proferemus.

Per occasionem necessitatis tegminum capitis, ad tam nobile membrum fovendum atque tuendum, ajebam accessisse plerasque honorificas tesseras, tegminibus illis assutas aut impositas; unde decus & honestatio capitis in usu omnium fere gentium. Et sane honoris insignia nullo corporis membro præferri convenientius possunt, quam capite; quod & membrum nobilissimum est, & eminentissimum, atque adeo maxime conspicuum. Quæ enim è collo suspenduntur, ut torques, aut thoraci vel pallio assuuntur, haud difficile occultantur, & contuentium oculos effugiunt. Facillime item visui subducuntur periscelides, quæ sunt in Anglia tesseræ honoris amplissimi, & à Gallis antiquis usurpabantur ut honoris notæ, de quo Henricus Canisius ad epistolam 38.

Al-

Alcuini : at quæ capite geſtantur, occultari non poſſunt. Itaque non abs re pleraque hujuſmodi honoris argumenta vel ſigna ad honeſtandum hominem inſtituta, capiti imponuntur; quo ipſo caput quoque honeſtant atque condecorant. Neque vero Apoſtolus, docens gloriam viri eſſe habere caput obtectum, & ignominioſum illi eſſe caput habere nudatum, abhorret à ſenſu propoſito. Tametſi mandat, virum orantem habere caput nudum tempore orationis, quo homo ſiſtit ſe Deo, illiuſque imaginem in ſe repræſentat, per dominium quod nactus eſt in mulierem.

SECTIO III.

De pileo naturali, utrique ſexui æque communi.

HAbemus duplex tegminum, (ut ſic dicam) capitalium munus, tutelam ſcilicet & honeſtationem

nem capitis : in quo utroque munere, perbelle natura arti præivit. Quam belle enim coma caput & tutatur & honestat? Tutamen est per se perspicuum : nam & ad arcendum frigus, & ad depellendas injurias capitis ab aëris inclementia, nihil præsentius naturali hocce galero, ut vocat Chrysostomus hom. XI. ad pop. Venustas autem & condecoratio capitis ab hac naturali calantica, ejusmodi est, ut merito dixerit Dio Pruseus orat. 35. *Qualisnam fieri possit pileus, vel Arcadicus, vel Laconicus, qui melius capiti quadret, quam sua coma?* Quid vero è contrario invenustius, capite calvo & capillis nudato? Renitatur quantumcunque Synesius, & collectis omnibus viribus ingenii, quo valuit plurimum, nitatur suadere, nihil decedere capitis elegantiæ ob calvitium. Oculus ipse æquus æstimator, aliud statuit. Monstrant quod dico, artes calvorum aptantium

tium capiti galericulum; & ſubditi-tia coma imponentium oculis ſpectatorum, ne turpitudine nudi capitis offendantur, quod ab Othone Imperatore factum, Suetonius cap. 12. teſtatur, & facete de more in Phœbo deriſit Martialis lib. 12. epigr. 45. ſic ſcribens.

Hœdina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ,
Feſtive tibi, Phœbe dixit ille,
Qui dixit caput eſſe calceatum.

Quod enim galericulus hic ex pellibus & coriis pararetur, æque ac calcei, non inficete, caput à calvo Phœbo *calciari* jocatur. Apud Ruffum Avienum carm. x.

Calvus eques capiti ſolitus religare capillos,
Atque alias nitido vertice ferre comas.

Ridiculum populo conſpiciente, caput exhibuit ab adverſis Boreæ ſpiraminibus.

Nam mox detecto nituit frons nuda galero,
Discolor appositâ quæ fuit ante coma.

Capillamentum vocat, eoque cælatum Caligulam exhibuit in ejus vita Suetonius cap. 10. Scio non semper galericulum tegendæ calvæ adhibitum, sed plerumque à fœminis, quæ ægrius calvescunt, ad nigras vel albentes comas occulendas appositum, juxta illud Tertulliani lib. de cultu fœmin. cap. 7. *Affligitis præterea, nescio quas enormitates sutilium capillamentorum; nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis & operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum.* Et mox: *Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti; ne exuvias alieni capitis, forsitan immundi, forsan nocentis & gehennæ destinati, sancto & Christiano capiti suppares.* Ex variis alia in eandem rem corrogat Adrianus Junius lib. de Coma cap. 7.

Alias item adhibitum galericulum constat, ad capillos defendendos ab inquinatione: vel ut Plautinam vocem adhibeam *collutulatione* per unguenta, juxta illud Martialis lib. 12. epig. 50.

Ne lutet immundum, nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madidas condere pelle comas,

Itaque ad prohibendam capillitii nativi inquinationem, vel ad ejusdem colorem externa specie demutandum, & ementitionem personæ, (ut de Caligula in nocturnis discursationibus dixit Suetonius, & de Messalina Juvenalis, describens eam subeuntem Lupanar, *nigrum flavo caput abscondente galero*, quod varii de galericulo accipiunt) adhibitum quandoque galericulum, & ita applicitum ut cutis vera videretur, admitto. Ex primaria tamen & frequentius recepta institutione, ad

probrum nudi capitis avertendum videtur inductus, quia naturalis illius tegminis defectus, non secus se habet ad humanum caput, quam viduitas foliorum ad arborem, & cornium à cornigeris animalibus absentia, unde admodum devenustantur.

Neque ago de fœminis solum, in quibus argumentum magnum laudis à coma ducitur, ut liquet ex poëmate de coma Berenices: & è contrario, comæ & quidem promissæ, defectio in muliere, ducitur ignominiæ, ut Apostolus quoque attingit, & pereleganter expressit Apuleius lib. 2. Metamorph. *non multum à principio*, sic scribens: *At vero quod nefas dicere, neque sit hujus rei ullum tam dirum exemplum, si cujuslibet eximiæ pulcherrimæque fœminæ caput, capillo exspoliaveris, & faciem nativa specie nudaveris; licet illa cœlo dejecta, mari edita, fluctibus educata; licet inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni gratiarum*

rum

rum choro ſtipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo ſuo cincta, cinnama fragrans, & balſama rorans, calva proceſſerit; placere non poterit, nec Vulcano ſuo. Quid, cum capillis color gratus & nitor ſplendidus illucet; & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat aſpectum; & nunc ut aurum coruſcans in lenem mellis deprimitur umbram, nunc corvina nigredine cœruleos columbarum colli floſculos æmulatur, vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui diſcriminatus, & pone verſum coarctus, amatoris oculis occurrens, ad inſtar ſpeculi reddit imaginem gratiorem? Quid? cum frequenti ſobole ſpiſſus cumulat verticem, vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat? Tanta denique eſt capillamenti dignitas, ut quamvis auro, veſte, gemmis, omnique cætero mundo exornata mulier incedat, tamen niſi capillum diſtrinxerit,

ornata non possit abire. Idem monstrat usus decalvandi adulteras, de quo Petrus Faber lib. 3. semestr. cap.21. & 22. Fœminas item Christianas ab Ethnicis ignominiæ caussa decalvatas, habetur ex Actis S. Martinæ cap. 6. quæ eam ob caussam acriter expostulavit cum Alexandro Imperatore. Idem habetur ex Actis S.Faustæ,& ex Actis S.Charitinis.

Non igitur de sequiori duntaxat sexu ago, non devenustationem à defectu naturalis galeri agnosco; sed etiam de viris, quos capillitio decorari monstratum est à R. P. Theophilo Raynaudo in opella, cui titulus, LAVS BREVITATIS, & illustrari præterea potest, ex eo, quod pulchritudo cœli, quæ juxta Siracidem species est in visione gloriæ, confertur cum pileo, à Juliano orat. 5. cum agit de pileo stellato Atydi per Cybelem imposito; quasi eodem plane modo cœlum

lum tellurem condecoret, quo præclarum comæ tegmen nostra capita. Quanquam non sicut venustas fœminæ ex capillitii promissione proxime petita est, ita in viro, similem comæ prolixitatem ad decus pertinere contendo; qui sciam plerisque sapientibus, memorato proxime opere adductis, quin etiam Apostolo dispicuisse in viris comæ nutritionem. Præter cæteros vero S. Gestacus fertur in comatos conclamasse; & capilli, quos alicui resecuisset, non renascebantur ultra mensuram à Sancto Viro definitam, ut est in ejus Actis cap. 9. S. Simeon Salus, petiit à Deo & exoravit, ne cresceret coma capitis sui. S. Godefridus Ambianensis Episcopus, in die Natalis Domini coram Roberto Flandriæ Comite, repulit super sacrum, oblationem omnium prolixe comatorum instar muliercularum. Quamvis igitur studiosa comæ nutritio, promissionis ejus affectatio virum

non honeſtat; tamen moderata comæ diffuſio conſentaneè ad uniuſcujuſque ſtatum, non modice confert ad virilem ſpeciem. Adeundus in hanc rem præter cæteros S. Ambroſius l. de Noë & Arca cap. 7.

Nugivendus quiſpiam, argumentum præterea duxerit ex alio naturali pileo: Nam eſt & alius infantium naturalis galerus, quem aliqui, & decori & tutelæ eſſe volunt. E triplici enim membrana qua fœtus in materno utero obvolvitur; quarum prima χορίον ſeu *ſecundina* appellatur; ſecunda ἀγαλλοίδης à farciminis forma; tertia ἄμνιος à mollitudine; contingit interdum duas poſteriores, faciem ac caput infantis ſic obvolvere, ut galeatum videatur. Nomen *Diadumeni* tributum eſſe Imperatori, qui ſic pileatus è matris utero prodierat, ſcribit Lampridius in *Diadumeno.* Et æque obvolutum Ferdinandum Davalum prodiiſſe ex utero, notavit Paulus Jovius lib. 1.

Piſcar. inde conjectans eximii illius Ducis inſignia decora, poſtea conſecuta. Quod ſi veritate niteretur, (cum ſit ineptum & vanum) magnam capitis ab eo tegmine honeſtationem contineret. Quando in hunc naturalem pileum incidi, nolo prætermiſſa quæ de eo ſcribit his verbis Anton. Mizaldus centur. 1. memorab. n. 18. *Infantes plerique in lucem prodeunt obducto capite veluti pileo, aut vitta quadam membranoſa, vel caputio Monachali; quod maritos in ſuſpicionem ſuarum uxorum quandoque pertraxit, ut de hiſtoria teſtatur Antonius Guainerius. Ab eo tegmine obſtetrices, & deliræ aniculæ infantibus bona ex colore rubicundo; vel mala ex nigricante, præſagire ſolent. Hinc ſane crediderim Gallicum proverbium natum fuiſſe*, il eſt né coiffé; natus eſt vittatus vel pileatus, *de eo cui ultro ſuppetunt bona, partumque eſt amplum à parentibus patrimonium. Non omit-*

tam, quod obstetrices apud nonnullos, magno solent vendere hujusmodi pileos infantiles, credulis advocatis, qui hinc se adjuvari putant. Auctor Levinus Lemnius. Locus Lemnii habetur lib. 2. de occultis natur. mirac. cap. 8. Esseque eam fatuitatem olim Romanis causidicis persuasam, Lampridius scribit *in Diadumeno.* Ego tametsi tutelam capitis infantilis, dum in inferioribus terræ degit, ex hoc tegmine non inficior; Tamen venustationem ullam capitis, aut infantis ex eo operimento, vel præsignificationem insignis alicujus dotis ei tegmini consertam, non agnosco; repudiavitque etiam eam prænunciationem Delrio 4. Magic. cap. 2. quæst. 7. sect. 1. tractans decimam quartam ariolationem. Itaque non utor hoc naturali galero, ad monstrandum, naturam arti præivisse in tutando & decorando per tegmina adventitia capite: quale argumentum ducebam ex vul-

vulgato naturali galero, sive ex capillitio.

SECTIO IV.

De primo artificiali inter Christianos capitis tegmine, æque communi utrique sexui.

Expositis naturalibus humani capitis integumentis, progrediendum est ad artificialia; qualia per Satyram quam plurima congessit Hadrianus Junius in Nomenclatore num. 127. & 128. Sed rudibus duntaxat singulorum notionibus propositis prætergrediens, quod aliud non ferret institutum Lexicographi, cujusmodi ipse eo loco erat. Vix plura dedit Lazarus Baiffius comment. de re vestiaria cap. 19. & 20. quibus capitis fœminei & virilis integumenta recenset. Quare relictus nobis est liber campus, in quo nemine præpediente exspatietur oratio.

Primum inter Christianos capitis tegmen sacrum est & utrique sexui commune, & idcirco hîc attingendum: hoc est, velamen impositum capiti infantis baptizati. Non dico vestem candidam, cujus crebra fit mentio, cum de Baptismi ritibus agitur, (tametsi hæc quoque *Velamenti* nomine insignitur à S. Ambrosio l. de iis qui myster. initiantur c. 7.) Sed ago de velamine soli capiti imposito: quod item secerno à *corona*, quam ex usu erat imponi baptizatis ex myrto, vel palma, aliisve similibus, ut diserte habetur in ordine Confirmationis ex ritu Æthiopum, & apud Severum Alexandrinum, sub finem operis de ritibus baptismi: longe aberat ab hujusmodi florea corona, velamen capitis de quo agimus; erat enim ex panno. Unde in Concilio apud Belluacum, cujus plagulam refert Gratianus de Consecr. dist. 4. c. *Si qui voluerit*, (est numero 121.)

voca-

vocatur *pannus*. A Nicephoro l. 3. c. 37. cum agit de baptiſmo pueri Hebræi, vocatur *arcana & myſtica galea*. In Ordine Romano, cum deſcribitur ritus Baptiſmi conferendi Sabatho Sancto, vocatur *Chriſmale*. Sic enim ibi habetur: *Deportantur ipſi infantes ante Pontificem, & dat ſingulis ſtolam candidam, & Chriſmale, & decem ſiliquas.* Quæ verba expreſſit Albinus Flaccus lib. de divin. offic. cap. *de Sabatho Sancto.*

Finem collati, recens baptizato, hujus velaminis, attigit paucis verbis Gloſſa ad cap. *Si quis*, de Conſecr. d. 4. Quod enim baptizati vertex à Sacerdote liniretur Chriſmate, oportuit caput hoc tegmine obvolvi, ne Chriſma difflueret. Et quia unctio Chriſmatis, Symbolum eſt unctionis Sacerdotalis ac Regiæ, propterea veteres hoc velamen exponentes, ajunt, hoc velamen Regii diadematis, aut cidaris Sacerdotalis Symbolum fuiſſe. Ad Sacerdo-

tium Christianum late dictum, quo omnes baptizati inaugurantur in Sacerdotes, juxta S. Petrum, refert hanc unctionem Tertullianus lib. de baptism. cap. 7. verbis illis: *Egressi de lavacro, perungimur benedicta unctione; de pristina disciplina, qua ungi oleo de cornu in Sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Mose unctus est, unde* Christus *dicitur à* Chrismate, *quod est* unctio, *quæ Domino nomen accommodavit, facta spiritalis, quia spiritu unctus est à Deo Patre.* Verum quia Reges non minus quam Sacerdotes inungebantur ad regiam dignitatem, idcirco ad jus regni in Baptismo collatum ei qui initiatur, refertur chrisma ab aliis Patribus, ut à Salviano lib. 3. de provid. ubi ait, assignatum Christianis esse *generationis novæ munus, sancti baptismatis gratiam, divini Chrismatis unctionem. Scilicet ut sicut apud Hebræos, quondam, id est peculiarem ac propriam Dei gentem, cum Iudiciarius honor*

nor in potestatem Regiam transcendisset, probatissimos & lectissimos viros, per unguentum regium Deus vocavit in regnum, sic omnes homines Christiani, cum post Chrisma Ecclesiasticum omnia Dei mandata fecissent, ad capiendum laboris præmium vocarentur ad cœlum. Quæ accipio de inunctione Chrismatis in Sacramento præcise Christianis ad salutem necessario, hoc est in Baptismo. Eam enim Chrismationem à Sacerdote in vertice factam, aliam fuisse à Chrismatione Confirmationis, recte agnoscit, priorem suam opinationem retractans, Pamelius ad librum Tertulliani de Baptismo num. 48. & bene asseritur à Fevardentio ad 1. Irenæi cap. 18. n. 7. ac in appendice ad Castrum V. *Baptismus* hæresi 8.

Commodius ad Regiam simul & Sacerdotalem dignitatem mystice Christianis per Baptismum obvenientem, referri possit ea in Baptismate inunctio, per Chrisma, quod

passim

passim pro utriusque dignitatis Symbolo proponitur. Ita insigniter Augustinus in appendice ad Sermones 40. novos, Serm. 3. & creditus Cyprianus de unctione Chrismatis. Itaque consequenter, hoc velamen ad utramque illam dignitatem pertinere censetur. Ita perspicue Rabanus l. 1. de instit. Clerico. c. 29. *Tegitur* (inquit de baptizato,) *post sacram unctionem, caput ejus mystico velamine, ut intelligat, se diadematis Regii, & Sacerdotalis dignitatis portitorem, juxta Apostolum; vos estis (inquit) genus Regale & Sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo, hostiam vivam, sanctam, Deo placentem*, & reliqua. *Nam Sacerdotes in veteri Testamento, quodam mystico velamine, caput semper ornabant.* Ivo similiter serm. de Sacramentis Neophitorum. *Completis jam Baptismi Sacramentis, cum baptizatus de fonte ascenderit, sacro Chrismate ungitur in vertice, ut cognoscat se promotum esse in*

Re-

Regium genus & Sacerdotale; id est, ut à Christi consortio, vocetur Christianus, *& æterni regni sit cohæres, &c. Exinde traditur Christiano vestis candida; ut qui primæ nativitatis decorem, vetustatis pannis obfuscaverat, habitu regenerationis, gloriæ præferat indumentum. Tegitur etiam post sacram unctionem ejus caput sacro velamine, ut intelligat se diademate Regni, & Sacerdotali, (sicut dictum est) dignitate potiri.* Similia Gulielmus Durandus lib. 6. Ration. cap. 82. num. 15. nisi quod velamen de quo agimus, vocare videtur rotundam mithram, & ad Regnum mysticum referre; vestem autem candidam, ad Sacerdotium item mysticum. Græci tametsi non inungebant verticem Baptizati, tamen hoc tegmen capitis adhibebant in Baptismo, ad significationem mysticam, non Regni aut Sacerdotii, sed tutelæ militi Christiano in tam pretioso membro necessariæ. Unde *galea*

galea vocabatur, ut colligitur ex illo Nicephori loco, quo deſcribit pueros imitantes ritum Baptiſmi, *Lacinias veſtis lineæ dividentes in partes, ſimulachra amictus, qui in talibus uſurpantur, faciebant, & ſuper caput myſticam galeam præclare efformabant.*

Quia vero omne decus nobis in Baptiſmo collatum, promanat à Chriſti ſanguine, ejus mentio facienda merito fuit in hoc Symbolo ornamentorum per Baptiſmum advenientium. Baptiſmus ſane non eſt in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine, juxta Apoſtolum. *Quid eſt enim aqua ſine Cruce Chriſti? Elementum commune, ſine ullo Sacramenti effectu.* Verba ſunt S. Ambroſii lib. de iis qui initiantur cap. 4. Eoque ſpectavit Theophanes Nicænus lib. contra Judæos, adductus à Turriano lib, 2. de dogmat. character. vocans Eccleſiam, *Porphyram*; & Chriſtianos, *Porphyrogenitos*, quia naſcuntur

in

in purpura, hoc eſt in Chriſti ſanguine; quo aqua, Chriſtianorum uterus, perfundatur neceſſe eſt, ut ad Chriſtiani regenerationem fiat idonea. Itaque ut id ſignificaretur, panno illi, de quo agimus, alicubi inſuebatur filum rubeum, ut ſcribit Gulielmus Durandus lib. 6. Rationalis cap. 82. num. 17. & 18. ut intelligeretur aquas noſtras genitales, rubrari ſanguine; quod de mari rubro in noſtri Baptiſmi typum dixit Proſper p. 1. de promiſſ. cap. 38.

Geſtabant Neophyti hoc capitis tegmen per octiduum à Baptiſmo, æque ac veſtem candidam. Et ita colligitur ex D. Auguſtino ſerm. 160. de tempor. cap. 2. ubi hæc præter cætera. *Hodie octavæ dicuntur infantium: revelanda ſunt capita eorum, quod eſt indicium libertatis. Habet enim libertatem iſta ſpiritalis nativitas, proprie autem carnis nativitas ſervitutem*] *Revelata* poſt octiduum, ait capita infantium, (quo nomine,

ut mox exponit, etiam adulti corpore, tunc baptizati donabantur, quia facti erant infantes Dei;) At revelatio illa capitum, remotionem tegminis caput operientis supponit. Itaque illuc usque gestabatur sacrum hoc velamen: Et cum deponebatur, poterat adhiberi ad tegendum alium, quod de veste candida non erat in usu. Nam hæc unicuique propria erat, ut notavit Vicecomes lib. 5. de Baptis. cap. 15. & perspicuum est ex narratione quam de Murita & Elpidophoro contexit Victor Uticensis lib. 3. persecut. Vandal. At velamentum capitis, de quo agimus, poterat esse usui in alio Baptismo, juxta illud Concilii Belluacensis apud Gratianum *c. Si Quis*, de Consecrat. dist. 4. *Si quis voluerit Chrismate pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum,*

Duravit velamen hoc capitis recens baptizatorum, sat longo tempore;

pore; cum ejus meminerit Ivo Carnotensis, qui seculo duodecimo ineunte florebat. Post illum tamen videtur abiisse in desuetudinem. Unde ab Hugone Victorino, (qui non ita multo post vixit,) nulla fit ejus mentio, in satis minuta rituum Baptismi expositione, quam adhibet lib. 1. Erudit. Theolog. de Sacram. c. 19. & 20. Fini autem cui hoc capitis tegmen deserviebat, nempe prohibendo effluxui sacri Chrismatis, ejusque dehonestationi, si caput recens linitum mansisset intectum, alia ratione consultum est; nempe absterfione sacri Chrismatis, adhibito albo gossypio. Neque tamen prorsus obliterata est usurpatio hujus ceremoniæ, quandoquidem, (ut Pamelius notavit, exponens ritus Baptismi in notationibus ad librum Tertulliani de Baptismo,) usus etiamnum viget, ut post Baptismum & unctionem verticis à Sacerdote peractam, imponatur

capiti

capiti baptizati vestis candida; ad usus antiqui memoriam, quo caput baptizati obvolvebatur sacro tegmine, statim à baptismo & verticis inunctione.

SECTIO V.

De Operimento fœminei capitis universe.

AD artificialia capitis humani tegmina delabens, ordior à muliebribus; quod juxta Apostolum maxime proprium sit fœminei capitis, operiri. Priusquam vero sigillatim dicam, prætermittendum generatim est aliquid de fœminei capitis operimento.

Congruere fœmineo capiti tegmen quo operiatur, Apostolus diserte tradit 1 Cor. 11. Ubi interrogatus à quibusdam Corinthiis, salvusne esse deberet mulieribus usus patrius, procedendi aperto capite, respondet, id esse plane indecorum;

nec

nec tam videri debere consuetudinem, quam corruptelam meritissimo recidendam. Et quanquam Apostolus non agit de mulieribus aliò quam ad orandum procedentibus, & in templo vacantibus orationi, tamen rationes ejus perspicue ferunt, omnem fœminæ processum in publicum intecto capite, esse indecorum ac refugiendum. Argumentatur ergo in primis Apostolus ex eo, quod mulier subjecta sit viro, velut capiti suo, & toti è quo decisa est, ut bene expendit ibi creditus Ambrosius; ac proinde velanda sit in signum subjectionis. Perinde enim esse videtur, mulierem intonsam esse, ac invelatam. Tonsuram autem comæ muliebris (extra religiosum ritum, de quo postea; & extra paucos eventus ex causa idonea, quos Apostolum non exclusisse, bene notat Turrianus ad l. 1. constit. Clem. cap. 3.) omnes habent ut probrosam, quia amolitur naturale signum

gnum ſubjectionis, viro à muliere debitæ. Et idcirco Tertullianus l. de corona militis cap. 14. tegmen capitis fœminei, vocat *humilitatis fœmineæ ſarcinam*. Et lib. de vel. Virg. c. 17. vocat *jugum illarum*. Concilium Gangrenſe. cap. 17. vocat *ſubjectionis memoriam*. Chryſoſtomus 1 Cor. 11. *Signum muliebris ſubjectionis*. Roborat Paulus hanc argumentationem à contrario. Probroſum quippe eſt viro caput inter orandum obtegere, quia ipſe Deo ſoli ſubjectus eſt; & principatus divini terrenna imago. Unde non debet ſubjectionis ad terrenum quippiam indicia præferre, ſed caput habere nudum.

Agit (ut vides) Apoſtolus, de vìró & fœmina orantibus; & hanc in ſignum ſubjectionis, vult, precando ad Deum adire contectam: illum vero in ſignum exſolutiónis à mulieris poteſtate, vult eſſe nudo capite inter accedendum ad Deum. Si tamen aliquando teſtanda viro eſſet ſua ad

Deum

Deum ſubjectio, non vetaret Apoſtolus, virum donare tegmine capitis eam ſubjectionem teſtante. Quo pacto eliditur apparens colliſio Apoſtoli, & Auctoris homiliæ de uno legiſlatore, perperam inſcriptæ Divo Chryſoſtomo. Is quippe Auctor expendens amictum Pontificis Aaronici, cujus prima pars erat tiara caput operiens, ſic diſſerit: *Quandoquidem Pontifex caput erat populi, par erat, eum, qui caput eſſet omnium, in capite ejus rei ſymbolum exhibere. (Abſoluta ſiquidem & remiſſa auctoritas ferri nequit; quæ vero ſui imperii ſymbolum impoſitum gerit, legi ſubjicitur & paret.) Itaque jubet caput minime eſſe nudum, ſed coopertum, ut diſcat populi caput, ſe caput habere. Idcirço etiam in Eccleſia, cum ordinatur Sacerdos, Euangelium Chriſti capiti imponitur; ut diſcat, quamvis ſit omnium caput, ſe tamen legibus iſtis ſubjici; & eum qui omnibus imperet, legis imperio ſubeſſe, eum-*

que qui omnibus dat mandata, à legibus mandatum accipere: Propterea nobilis vir quidam ex veteribus, cui nomen Ignatius, quique Sacerdotio simul & martyrio decoratus fuit, ad Sacerdotem quendam scribens dicebat; nihil sine tua voluntate geratur, neque item tu quicquam absque Dei facias voluntate. Quod igitur impositum habeat Euangelium Pontifex, signum est, eum esse sub potestate constitutum. Propterea dicit Paulus de muliere quæ velamen habebat, quod erat imago potestatis. Erat igitur tiara figura potestatis.

Esto igitur, si quando viri ad Deum subjectio sit testanda, operiat vir quoque caput suum; at in quotidiana precatione in publico Ecclesiæ cœtu, ubi promiscue viri mulieresque conveniunt, par est, ut gloriam & imaginem Dei se exhibeat, atque adeo præferat apertum caput. Neque ob præsentes Angelos necesse est caput operiat, cum ipse

ipſe quoque ſit quodammodo Angelicæ dignitatis, ut S. Baſilius lib. de vera virginit. philoſophatur. Mulierem vero, quia propter virum facta eſt, eique reverentiam & obedientiam debet, par eſt habere caput obductum; ſive (ut Apoſtolus loquitur, poteſtatem, ἐξουσίαν ſupra caput habere *propter Angelos.* Id eſt, ut malos Angelos inter orandum & de ſpiritu concipiendum, ea ſigni ſubjectionis ſuæ oſtentatione confundat, ut S. Paulinus Epiſtola 4. ad Severum ſcite & pie admodum diſſerit. Quanquam de ſenſu qui magis literæ inhæret, actum plene tractatu de ſobria ſexus mollioris per ſacras homines frequentatione capite 8. à Theophilo Raynaudo. Sed hæreamus in loco propoſito.

Vox ἐξουσία, quam ibi uſurpat Apoſtolus, proprie ſonat potentiam, & authoritatem. Unde quod Latine apud

Marcum c. 6. legitur, *dedit eis potestatem spirituum immundorum*: Et Joannis 1. *dedit eis potestatem filios Dei fieri* Græce est ἐξουσία. Et apud Luc. c. 22. *qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*; Verbum Græcum est ἐξουσιάζω quod sonat, dominari & potestatem habere, ut etiam Plato epist. 3. δύναμιν ἐξουσίας facultatem & jus dominandi appellavit. Mulier ergo orans debet habere super caput potestatem, id est tegmen capitis, quod testetur mulieris subjectionem ad virum, & viri in eam principatum, & auctoritatem à Deo naturæ institutore collatam. Eaque gestatio adeo decet mulierem, ut accipere vel habere potestatem, passive intellectum, idem sit quod esse fœminam. Locus est in eam rem insignis, Ecclesiastici 47. ubi Siracides describens probrosam Salomonis mulierositatem, ait: *Inclinasti femora tua mulieribus, potestatem habuisti in corpore tuo, dedisti maculam in*

gloria

gloria tua. Quid ſit Salomonem habuiſſe in corpore ſuo poteſtatem, varii varie exponunt, ut late proſequitur Pineda lib. 7. de Salom. c. 7. n. 4. Nam aliqui id accipiunt de miro Salomonis corporeo robore in conſueſcendo mille uxoribus. At hoc eſt à ſcopo Sapientis alieniſſimum. Janſenius accipit de poteſtate, verius licentia, abutente ſuo corpore. At textus primigenius aperte ſonat ſubjectionem, ſive poteſtatem paſſivam, non activam. Verus itaque & genuinus Siracidæ ſenſus eſt, exprobrare Salomoni, non quod habuerit ipſe poteſtatem & dominium in corpus ſuum; ſed quod præ ſumma enervatione corporis per monſtroſam libidinis effrænationem, adeo degeneraſſet à maſcula fortitudine, ut veluti tranſiſſet in fœminam; ita videretur habuiſſe in corpore ſuo poteſtatem, id eſt tegmen fœminei capitis, indicem effœminationis, & veluti degenerationis in mulierem,

præ ſubjectione naturali ad virum, obnoxiam poteſtati ſive velamento. Qua ratione de Hercule effœminato dictum eſt actu 1. Hippol. *Crinem mithra preſſit.* Et Phryges ab effœminatione, dicti *Phrygiæ.* Eadem loquendi forma, Joannem VIII. quod à maſcula Nicolai deceſſoris fortitudine deſciſcere viſus eſſet, jactatum eſt, eſſe fœminam. Unde fabula de Joanne Papiſſa, quem mendacii & nugacitatis fere fruſtra revincunt, Panvinius, Baronius, Remondus, ac Leo Allatius; cum veriſſimus ſenſus ex quo Joannes audivit fœmina, ſit quem attigi. Et è contrario, mulieres ſi quæ virili animo, quaſi in viros evaſiſſent, donatæ ſunt nominibus maſculinis; ut Melania dicta eſt *Melanius*, vel *Melanium*; Albina audivit *Albinus*, ut bene notavit Rosvedius ad epiſtolam 44. S. Paulini. Et S. Franciſcus, referente Piſano lib. 3. conformit. 4. part. 2. Jacobam matronam Romanam maſculei

ſculei pectoris, volebat vocari *Fratrem Iacobum.* Salomon ergo habuit in corpore ſuo poteſtatem, non ſecus ac Hercules canente Deianira, nullam muliebritatis notam rejecit. Et idem de Sardanapalo habet Juſtinus lib. 1. & de quodam Syriæ Rege Dio orat. 4. Mulier autem, hanc poteſtatem viro probroſam habere debet. Nam ſi omittat demiſſionem ſuam ſigno illo externo teſtari, incurret in odium Sanctorum Angelorum, Eccleſiæ præſidum, qui ſuperbam, & debitæ viro reverentiæ ac ſubjectionis ſigna dedignantem, averſabantur. Hæc Apoſtoli argumenta, univerſaliter probant, decere ubivis in publico fœminas velamentum capitis. Et hanc fuiſſe Apoſtoli mentem, confirmat, Tertullianus lib. de vel. Virg. *fere per totum.* De Melania Romana ita ſcribitur in ejus vita apud Surium Tomo 1. Unde liquet de ejus mente in hoc negotio, & de B. Pauli juxta

eam sententia. *Erat quidem hæc lex apud Romanos, ut nullus vir nec mulier ad Imperatorem aut Imperatricem operto capite accederet. Ea vero legem nihil curans velata accessit: non Tyrannorum mores, sed Pauli legem maxime dicens oportere conservare; qui non sinit mulieres nudo capite incedere.* Late de hoc Apostoli præscripto, præter Interpretes ad hunc locum, Andreas Saussayus lib. de mystic. Galliæ scriptor. *in Paulo* ritu 10. & *in S. Lino* præcepti Paulini renovatore, ritu 2. qui recte notavit Centuriatores centur. 1. l. 2. cap. 10. occasione illius præcepti allatrantes S. Linum, quod ad rem minimam & Pontificia cura indignam descenderit, proponendo præceptum de velamine capitis muliebris, non advertisse, se eadem opera Apostolum impetere, cui non est visum indignum Apostolica cura, eo se demittere. Ita Illyricus & socii, spurcitiam suam atque lasciviam

pro-

prodentes, quibus obnubi mulibria capita, ita ut libere non pascant oculos plenos adulterii, indignum visum est Pontificia sollicitudine.

Explorata ergo est mens Apostoli, de mulieribus in publico velandis. Idem semper tulit omnium bene moratarum gentium usus. S. Macarius homil. 12. *sub finem*, ait mulieres Apostolorum tempore, loco velaminis habuisse crines passos. Sed hoc non video quam vere dicatur. Apud Hebræos enim jam à gentis exordio velari ac contegi sexus fœminei capita ex usu fuit. Ita ferunt verba Abimelechi ad Saram divina revelatione ab injuria ereptam. *Hoc erit tibi in velamen oculorum, ad omnes qui tecum sunt, & quocunque perrexeris memento te deprehensam.* Sensus est, Abraham vere vir tuus, cui te restituo intactam, erit pudicitiæ tuæ protector, cui hoc veluti flammeo, quali rubentes & illuc

 usque

uſque intactæ, ſponſo tradantur, te addico puram. Idque omnibus in quos incides teſtatum volo. Utere hoc flammeo, ut omnes te uxorem norint; ac deinceps quiſquis Abrahamum eſſe virum tuum reſcierit, à te & ancillis tuis oculos avertat. Munuſculum quo te dono, erit omnibus in ſignum quod ſis velata, & viro aſtricta. Quare ne deinceps illius conjugium verbo ejures. Memento te hac ex cauſa deprehenſam in ſimulatione periculoſa, & ſpecie mendacii, quæ poſſet in cauſa eſſe ut ab alio tanquam viro non alligata, vitiareris. Itaque *velamen oculorum* de quo agit Abimelech, eſt tegmen ſubducens oculis contuentium caput & faciem Saræ. Ita eum locum exponunt, Prado in cap. 12. Ezech. ad verſ. 18. Delrio ad c. 20. Geneſ. Nec me movent quæ in contrarium late urget Salazarius cap. 3. Iſagoges in Cant. §. 4. (in quem

quem his pridem conſcriptis incidi,) & Martinus Roa tom. 2. ſingular. lib. 3. cap. 4. ſubdens cap. 5. ſuam expoſitionem, qua vult, *per velamen oculorum* ſignificari prætextum, ne videatur & incurrat in oculos domeſticorum Saræ, injuria ei illata, cum abducta eſt in domum Abimelechi. Sed non adſcribo; quia nulla erat injuria Saræ, quod ad regium conjugium non renitens & viro non addicta (ut putabatur, & vir ejus aſſerebat) abduceretur, ipſo inſuper ejus fratre exiſtimato, optime propter eam habito. Deinde propoſita interpretatio videtur diſtorta, & omnibus retro Patribus incomperta, nec ab ullo interprete hactenus tradita: apud Lippomanum quidem, in catena ad eum locum, inter omnino multas iſtius loci interpretationes, refertur una; qua operimentum oculorum ſumi dicitur pro prætextu excuſationis à Sara ad-

hibendæ, & ad domeſticos, & ad externos, cum audituri eſſent tantam Abimelechi erga Saram liberalitatem. Sed neque ea interpretatio quadrat, cum potius in ſuſpicionem vocanda videretur Sara, præ tanta largitate. Et hic prætextus eſt longe alius, quam qui ab Auctore cum quo agimus, proferebatur. Quare ſiſtamus aſſignata primum interpretatione, quæ & ſimpliciſſima eſt, & gemina; fertque velationem faciei fœmineæ, inter Hebræos jam à tempore Abrahami invaluiſſe.

Uſus jam tunc vigens apud Hebræas mulieres, deinceps tenuit, ita ut Tertullianus lib. de corona militis cap. 4. dicat; *Apud Iudæos tam ſolemne eſt fœminis eorum velamen capitis, ut inde dignoſcantur.* Quod ſtatim confirmat exemplo Rebeccæ, ad primum Iſaaci conſpectum, invadentis peplum quo velaretur: & exemplo Suſannæ,

quæ

quæ cum judicio ſiſteretur, Danielis 13. operta erat caput, pro more cæterarum mulierum Hebræarum. Quanquam à ſpurcis ſenibus qui videbantur regere populum, juſſa eſt diſcooperiri; reipſa quidem, ut vel conſpectu tantæ pulchritudinis fœdam cupiditatem paſcerent, qua tenebantur, ut Scriptura notavit; in ſpeciem autem, ut oſtenderent, Suſannam fidem conjugii violaſſe. Idcirco enim in ſacrificio Zelotypiæ num. 5. mulier adulterii ſuſpecta, adducebatur ad Sacerdotem Judicem, capite nudato, ut inſinuaretur ejus impudentia; qua transgreſſionis cubilis ſui inſimulabatur. *Detecto capite*, (ait S. Cyrillus lib. 14. de ador. eum Numerorum locum verſans) *mulier ad Iudicem ducitur, id eſt non conſueto decentique ornatu. Et quenam eſt hujus rei ratio? Dedecoris namque crimen eſt, & turpitudinis accuſatio. Recordare vero, mu-*

 lie-

lierem aperto capite orare Deum, à Paulo legis peritissimo, non permitti; cum velari eam, debere ex ipsa naturæ lege ducto argumento, probet. Nam comæ (inquit) ei pro velamine datæ sunt. Non ergo decenti ornatu mulier erat, quæ de indecenti crimine accusabatur. Itaque decens & consuetus mulierum Hebræarum habitus erat, capita habere contecta.

Idem apud alias gentes usus viguit. De Græcis mulieribus habetur ex Apuleio l. 7. Metamorph. ubi Græcæ mulieris caput, mitella textili opertum repræsentat. Nec obstat quod Plutarchus lib. de Apophtegm. Laconicis *in Charilla*, & Clemens Alex. 2. pædago. cap. 10. docent virgines Lacænas intecta facie, mulieres operta prodiisse in publicum: quod hæ maritum jam nactæ, cui soli placere deberent, faciem merito tegerent extra domum & viri conspectum; illæ faciem ostentarent, &

quasi

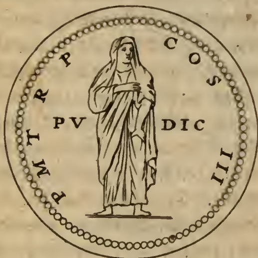
quasi publicarent; inde si placerent, captandæ à maritis. Hoc inquam, ante dicta non convellit. Neque enim virgines Lacænæ erant intecta facie, quod utrumque habebant mulieres jam viris addictæ. Propterea in earum mundo muliebri, numerabantur *Faciales*, vulgo *masques*. Unde in veteribus Glossis adductis à Rigaltio ad Onosandri Strageticon.cap.1. *δῶς προσωπίδιον*, *Da facialem*. Fuisseque olim eas larvas purpureas, idem Auctor demonstrat. Plinius lib. 12. cap. 14. *personas* vocat. Potuerunt igitur Græcanicæ illæ virgines nudari faciem tecto capite. De Romanis mulieribus velato capite procedentibus, sicut mares nudo & aperto, testis est Plutarchus cap. 14. Rom. Idque astruunt exempla non vulgarium modo mulierum, sed etiam Augustarum, Liviæ, Marciæ, Faustinæ, quas nummi antiqui capite obducto repræsentant, addito

lem-

lemmate PVDICITIA. Poppæam item Sabinam, Neronis conjugem, tradit Tacitus lib. 13. Annal. nonnisi velatam, (quia sic decebat) & infrequenter in publicum prodiisse. Quid quod Valerius lib. 6. cap. 3. scribit C. Sulpitii Galli uxorem, à marito rejectam, quod capite aperto foris versatam cognovisset. Etiam barbaris mulieribus perpetuum fuisse capita tegere, Tertullianus auctor est lib. de vel. Virg. cap. 17. referens, Arabicas mulieres, non caput modo habuisse tectum, sed & faciem, contentas dimidiam frui lucem, procedendo; unum duntaxat oculum liberatas, ne totam faciem prostituerent. Idque apud eas suo tempore retentum ait S. Hieronymus in cap. 4. Esaiæ.

Inter Christianos quoque, hujusmodi velamentum nubentibus esse jam olim adhibitum, docemur ex S. Ambrosio, qui lib. 3. de Virgin. cum retulisset exprobratum sibi

esse,

P M TR P COS III
PV DIC

PVDICITIA

esse, quod puellas nubere prohiberet, consecrans eas integritati, respondet: *Utinam possem flammeum nuptiale pro integritatis mutare velamine*, Et lib. de viduis. *Suasissimus (fateor) ut vestem mutares, non ut flammeum sumeres.* Scite in exhortat. Ad Virgines, cum præmisisset Virgines esse nubes leves & lucidas; addit è contrario de conjugatis. *Nubes sunt & graves nubes, quæ nupserint. Namque à nubibus verbum nubentium tractum arbitror. Denique operiuntur ut nube, cum acceperint nuptiæ velamina. Et vere graves nubes, quæ sustinent sarcinam matrimonii. Nam etiam gravari alvo feruntur, cum semina conceptionis acceperint.* Non pugnat hæc notatio *nubendi*, cum ea quam ex ipso S. Ambrosio lib. 1. de Abrah. cap. 9. retulimus superiùs, ducta ex eo, quod puellæ caput obumbretur pudoris gratia. Nam *nubes* quoque, ab operiendo & obnubendo sunt

ſunt dictæ. Quæ nubendi & nuptiarum notatio Ælio & Cincio apud Feſtum V. *Nuptiæ*, merito eſt probata, exploſis aliis frivolis notationibus ibidem adductis. Quod ergo inter Chriſtianos quoque, ſponſa nubens velamine operiretur & obnuberetur, merito verba quoque *nubendi* & *nuptiarum*, apud nos uſurpantur. Apud S. Ambroſium, quia hoc velamen à Sacerdote imponebatur, vocatur *velamen Sacerdotale*: Sic enim habet Epiſtola ad Vigilium. *Cum ipſum conjugium velamine Sacerdotali & benedictione ſanctificari oporteat, quomodo poteſt conjugium dici, ubi non eſt fidei concordia?* Et eodem pertinet quod Siricius Papa, Epiſtola ad Mediolanenſes contra Jovinian. Ait, *nos ſane nuptias non aſpernanter accipimus, quibus velamine interſumus.* Videtur hanc ob cauſam, hoc eſt quia velamen à Sacerdote imponebatur, & certa prece ſanctificabatur, dictum eſſe

cœleſte

cœleste velamen à Nicolao I. ad Consulta Bulgar. cap. 3. cum explicat ritus nuptiales Latinæ Ecclesiæ; ubi etiam addit, tale velamen non suscipi in secundis nuptiis, sicut neque suscipitur benedictio, quia receditur ab unitate, cui soli Deus in conjugiis benedixit. Quod autem Nicolaus, non puellæ duntaxat, sed utrique conjugi velamen à Sacerdote impositum significet, non est opus eo loquendi modo dictum arbitrari; quo ob nexum, quod unius proprium est, alteri item adscribitur: Sed potest simpliciter accipi ut sonat; cum hodieque in plerisque Ecclesiis in usu vigeat; ut sponsus & sponsa inter exprimendum coram Sacerdote consensum, velo operiantur. Sicut olim sub thalamo, id est sub velo suspenso utrumque inumbrante, contrahebatur nuptiale fœdus, ut advertit Sancius proleg. 3. in Cant. & in cap. 2. ad illud, *sub umbra*

illius quem desideraveram sedi ; sub quam umbellam, quia sponsus & sponsa admodum ornati subibant, nihil mirum, solem orientem, Psal. 18. dici procedere ut sponsum de thalamo.

Fuere tempore Tertulliani, quibus videretur usum adeo universalem tegendi fœminea capita, ab Apostolo ad Corinthios firmatum, ad solas fœminas virum expertas pertinere saltem in templo : nam extra templum quidem, usum ubivis receptum servabant ; ut diserte tradit Tertullianus cap. 13. cujus hæc est oratio. *Quid singula persequor? solemnem manifestæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem. Sed virginari volunt sola capitis nuditate, uno habitu negantes quod toto suggestu profitentur. Si propter homines habitu abutantur, impleant illum etiam in hoc, ut & apud Ethnicos caput velent. Certe in Ecclesia Virginitatem suam abscondant, quam extra Ecclesiam celant. Timent*

ment extraneos, revereantur & fratres: aut constanter audeant & in vicis Virgines videri, sicut audent in Ecclesiis. Laudabo vigorem, si aliquid & apud Ethnicos Virginitatis nundinarint. Eadem natura foris, quæ intus; eadem institutio apud homines & apud Dominum, eadem libertate constat. Quo ergo foris quidem bonum suum abstrudunt, in Ecclesia vero promulgant? Hanc abusionem Tertullianus toto eo libro potenter evertit; ut Virgines quoque etiam in templis, tecta debere præferre capita, accuratissime confirmet. Nec assentior nupero scriptori, qui disp. 3. de re vestiaria Judæorum cap. 1. §. 6. librum illum à Tertulliano jam Montani somniis dementato conscriptum ait, & contra usum Ecclesiæ Virgines habendi invelatas, pugnare contendit. Sed hæc omnia gratis dicta sunt, & præter cæterorum omnium mentem.

Quoad fœminas vero, supponit Ter-

Tertullianus, ut per se notum ex usu receptissimo, & Apostoli mandato, indubie ac nemine refragante illas astringente, neque in templo, neque alibi potuisse tegmen capitis abjicere. Unde cap. 17. sic concitatur in quasdam mulieres, ad quas orationem convertit, post discussam Virginum causam. *Sed & vos admonemus, alterius pudicitiæ (hoc est conjugalis) mulieres, quæ in nuptias incidistis; ne sic à disciplina velaminis exolescatis, ne quidem in momento horæ, ut quia rejicere illa non potestis, alio modo destruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim & lanis quædam non velant capud, sed conligant à fronte quidem protectæ, qua proprie autem caput est, nudæ. Aliæ modice linteolis, (credo ne caput premant) nec ad aures usque demissis cerebro tenus operiuntur. Misereor si tam infirmo auditu sunt, ut per tegmen audire non possint. Sciant, quia totum caput mulier*

est.

est. Limites & fines ejus, eo usque porriguntur, unde incipit vestis. Quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, ut cervice quoque ambiantur: Ipsæ enim sunt quas subjectas esse oportet; propter quas potestas supra caput haberi debet; velamen jugum illarum est. Tantumne? Protensius certe tegmen passim fuisse adhibitum, mox dicam. Sed Tertullianus capitis tegmen, *ne in momento quidem horæ rejiciendum*, quod in omni rigore, ac etiam intra domesticos parietes, præferre mulier teneretur, exponere eo loco contentus fuit. Et mox idem Tertullianus, Angelum in somnis Christianæ cuidam fœminæ, velaminis spatia metatum esse, à capite ad lumbos usque, testatur. Itaque quod cap. 15. dixerat, velamen fœmineo capiti esse galeam, & clypeum protegentem adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspiciones & susurros æmulationum,

num, accipiendum eſt de clypeo oblongo, quales olim in uſu, majorem partem corporis obtegentes. Quanquam aliquæ adeo tenuibus velis operiebantur, ut ſubtus poſita retiola crines complectentia apparerent, & capillorum elegantia in oculos incurreret. Quod cavendum monebat S. Auguſt. epiſt. 109. verbis illis. *Ne ſint vobis tam tenera capitum tegmina; ne retiola ſubter appareant.*

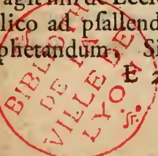
Quod tamen, etiam domi velari mulierem volebat Tertullianus, ex auſteriore ejus genio profectum eſt, nec ab Apoſtolo Patribuſve inductum. Clemens certe Alexandrinus pereleganti in hanc rem loco, contrarium tradit. Ita enim habet lib. 3. pædag. cap. 11. ſub finem. *Mulier ſemper tecta ſit, niſi domi fuerit. Eſt enim honeſtus habitus, & ex quo nihil poſſit offenſionis ſuſcipi. Ipſa enim nunquam labetur, ſi & verecundiam & veſtem ante oculos poſuerit; nec ad pec-*

 cati

cati lapſum alium provocabit dum vultum ſuum aperit. Hoc enim verbum requirit, quandoquidem convenit eam tectam orare. Dicunt autem, Æneæ uxorem propter inſignem honeſtatem, ne cum Troja quidem caperetur perterritam, ſe detexiſſe: ſed etiam dum ab incendio fugeret, manſiſſe coopertam. Ejuſdem operis lib. 2. cap. 10. ad *finem*, Clemens cum retuliſſet laudes, à petulantibus quibuſdam tributas fœminis, quarum intectas partes quaſpiam conſpexiſſent, addit: *Nolo pudicas fœminas præbere talium laudum cauſam, iis qui per hujuſmodi laudes, ut probrum eis afferant, venantur. Nec vero ſolùm calcaneum nudare eſt prohibitum; ſed etiam caput tegere, & vultum adumbrare juſſum eſt. Neque enim honeſtum eſt corporis pulchritudinem eſſe hominum aucupium.* Hæc ratio tegendi caput mulieris, non urget eam, cum intra domum verſatur. Video S. Ambroſium adſcribi Clementi.

Nam

Nam lib. 1. de pœnit. cap. 13. præfatur, non esse alligandum sinui ignem impuri amoris, qui amoris, qui edaci flamma libidinis consumat animam, ideoque coërcendum esse vultus alieni aspectum, addit. *Vel consuetudo nos doceat: Ideo velamine obnubit caput suum mulier, ut etiam in publico tuta verecundia sit; non facile vultus ejus in adolescentis oculos occurrat; nuptiali velamine tecta sit, ne vel fortuitis occursibus pateat ad vulnus, vel alienum, vel suum. Sed utrumque suum vulnus est. Quod si tegmine caput velat, ne temere aut videatur, aut videat, (dum enim caput velatur, vultus absconditur) quanto magis velare se debet pudoris tegmine, ut etiam in publico habeat suum ipsa secretum?* Quin etiam juxta creditum Ambrosium 1. Cor. 11. Apostolus mandans ut fœminæ caput velent, non agit nisi de Ecclesia & conventu publico ad psallendum, vel etiam prophetandum; Sic enim format

Apostoli eo loco argumentationem. *Mulier ergo idcirco debet velare caput, quia non est imago Dei, sed ut ostendatur subjecta. Et quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere, ut in Ecclesia propter reverentiam Episcopalem, non habeat caput liberum, sed velamine tectum: nec habeat potestatem loquendi, quia Episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante judicem, sic ante Episcopum, quia Vicarius Domini est, propter reatus originem subjecta debet videri.* Affine est quod Tertullianus lib. de Cor. milit. cap. 4. observat, Susannam in pomario, & (ut ipse vocat) in stadio mariti, aperto visam capite, in judicio tamen comparuisse velatam, quia rea venerat, erubescens de infamia sua. Mulier ergo in Ecclesia, coram Episcopo, Judice & locum Dei tenente, velatur, de suo reatu & invecto per eam peccato erubescens; domi autem ad caput velandum non adigitur, quidquid Tertullianus affirmarit, contrarium ut proxime audisti,

disti, de Susanna fassus. Quod Laurentius Landtmeter lib. 1. de vetere Clerico & Monacho part. 1. cap. 3. ex Oecumenio 1. Cor. 11. & ibidem Estio, perpetuum ipse quoque, operimentum ubivis mulieri indictum contendit, audiendus non est.

SECTIO VI.

Sigillatim de profanis usuariis capitis fœminei integumentis.

QUia juxta Apostolum, prius est animale quam spirituale, & ex seculi fœminis Virgines Deo dicatæ oriuntur, recensebo sigillatim primo loco, tegmina profana mulierum seculi, deinde ad sacrarum mulierum integumenta progrediar, quæ adeo sunt illis congruentia, ut Tertullianus lib. de vel. Virg. cap. 16. hortetur Virgines, assumpto velamine mentiri aliquid conjugii, ut statum Virginum servare possent: Nam subjectio ad virum

per velamen expreſſa, earum maxime propria eſt, quarum eſt ad virum converſio, hoc eſt quæ nupſerunt. Unde aliquatenus ſe nuptas mentiuntur, quæ aſſumunt eam notam, conjugatarum præcipue propriam. Itaque jure ordimur à tegminibus profanis fœminarum de ſeculo, ſive quæ jam viris ſerviunt, ſive quæ deſtinantur ut ſerviant, & *Virgines hominum* nominantur à Tertulliano eodem libro cap. 3. nec ſemel alibi.

Inter hæc capitis tegmina, ordiendum à flammeo quaſi initiante mulierem. Nonius enim,* *flammeum* ait,

* *Poſt dictam dotem, ſignatas tabulas, exhibita repotia, prælatas faces, dſperſam aquam ſequebantur*

— Flammæa, ſollicitum prævelatura pudorem.

Capitis hoc tegumentum erat, lutei, vel ſi mavis flavi, ut veſtes nuptiales reliquæ, coloris, quo ſimul pudori ſequioris ſexus, & Zelotypiæ virorum conſulebatur, ſcilicet ut unius aſpectui pateret, quæ uni deſtinabatur, & ſuberat aliqua etiam ominis religio, ac ſi perpetuum futurum eſſet illud conſortium, quod ſub velamento Flaminicæ, cui divortium facere non licebat, contraheretur. Flammeolum alii vocant. Conſociationis illius

&

ait, *tegmen esse quo Matronæ capita operiunt, utique cum nubunt, & Matronæ primum dicuntur.* Unde Tacitus annali 15. propudiosas Neronis cum Pythagora pocillatore ut viro nuptias referens, cum reliqua omnia

& velandi ritum præsens hic Aurelii nummus exhibet, ubi Imperator publico omnium voto, & auspice Concordia, Faustinam *sibi matrimonio jungit, sinistrâ nuptiales tabulas, dextrâ dextram sponsæ prehendens: cui Faustina junctâ manu fidem,* flammeo *pudicitiam, digito ori admoto obsequium & taciturnitatem pollicetur.*

in nuptiali pompa adhiberi solita, auspices, faces nuptiales, thorum genialem, intervenisse docet, tum nominatim ait; *Imperatori impositum flammeum.* Et Quintil. declam. 306. vetulam nubentem alloquens; *Operis (inquit) flammeo canos.* E contrario S. Hieronymus in Epitaphio Paulæ, ut Virginem notaret consecrandam, ait, *Neptis Christi flammeo reservatur. Flammeum* porro aliqui dictum volunt à Flaminica, quæ eo semper utebatur, nec facere divortium poterat. Bene, nisi geminum *m* obstaret, & à colore potius ductum fuisse id nomen, suaderet: erat enim primum flammei, id est lutei coloris, Plinio teste l.21.cap.8. & juxta illud Lucani lib. 2. Pharsal.

Lutea demissos velarunt flammea vultus,

Sicut luteos nubentis soccos, Seneca exhibet in Medæa. Et insinuat Catullus apud Brissonium de ritu

nupt.

nupt. *pag.* 29. Postea tamen mutatus est flammei color. Nam album fuisse Festus docet; purpureum vero antiquus Interpres Juvenalis ad Satyr, 6. Utrumque colorem nectit S. Isidorus, adductus cap. *Fœmina* 30. q. 5. alborem referens ad vitæ munditiam, purpuram vero ad sanguinis posteritatem; ni mavis eum colorem cum eodem Juvenalis Scholiaste, referre ad ruboris custodiam eo colore insinuatam; in quem finem adhibitum nubentis capiti tegmen, & ab ea obnuptione dictas nuptias, S. Ambrosius auctor est lib. 1. de Abrah. cap. 9. Ad imitationem nuptialis hujus velaminis, & ob proportionem cum eo, velum consecratum quo piæ Virgines Christo nubebant, dictum flammeum, proxime dixi ex Hieronymo, & infra plenius prosequar. Quanquam quod Latinus Interpres vitæ Chrysostomi, per Georgium Alexandrinum cap. 55. cum de sacris Virginibus, ab-

abrepto capitis operimento dehonestatis agit, Græcam Georgij vocem μαφόριον, expressit per Latinam vocem *flammei*, perperam expressit, ut mox patebit.

Mitra tametsi nomen est polysimon, proprie tamen significat tegmen capitis muliebris. Non dico significare vestem (ut male aliquibus visum apud Petrum Fabrum lib. 1. Semestr. cap. 15.) Sed tegmen capitis. Varias quas dixi hujus vocis notiones, recensuit Paschalius lib. 4. de coron. cap. 20. & 21. Nam interdum quidem sumitur pro nocturno virilis capitis pileolo: alias pro fascia, seu lamina pectus muliebre conturante, cujusmodi item æreas mitras interius, circa imam ventris partem gestabant prægnantes, ad majorem fœtus securitatem & indemnitatem, easque mitras in primo partu solvebant, & Dianæ appendebant: quod dicebatur *Zonam solvere* juxta Pascha-

ſchalium : reclamantibus omnibus aliis, qui ſolutionem Zonæ, referunt ad cinguli novæ nuptæ ex lana ovis confecto, & vincto nodo Herculano, exſolutionem per virum. Videſis Briſſonium de ritu nupt. *pag. mihi* 25. Sed & *mitræ* notio pro Diademate, non infrequens antiquis. Cæterum maxime proprie, mitra tegmen fuit ad fœmineum caput operiendum. Sed aliquando quidem ſonat capitis muliebris redimiculum, è quo pendebant faſciolæ, quæ *philla* dicebantur, quod florum inſtar dependerent, ait Onuphrius in calce libri de vocibus Eccleſiaſticis obſcurioribus. De hac *mitræ* notione, pro faſcia citra apicem capillos obligante, videndus Ludov. Cœlius lib. 16. cap. 10. & Pradus ad cap. 21. Ezech. ad illud *tolle cidarim.* Hoc ſenſu, Judith. cap. 10. dicitur impoſuiſſe *mitram ſuper caput ſuum.* Et apud Naſonem in Epiſtola Deianiræ ad Herculem, ſubſannatur vir,

Ausus & hirsutos mitra redimire capillos.

Id quod etiam Iarbas 4. Æneid. ridet in Paride, cum semiviro comitatu. Et l. 10. ridentur Troës obsessi, habentes redimicula mitræ. Alias vero mitra integrum capitis tegmen signat. Quæ videtur notio *mitræ* apud Papinium libro 9. ubi Atlantiades negans se effœminatum, ait, haudquaquam deformes vertice mitras induimus. Lyranus Judith. 10. muliebre hujusmodi capitis tegmen *Calanticam* esse censet. Ipse *Cuffam* vocat, Gallice *une coiffe*. Et suffragatus videtur Servius ad locum Maronis annotatum, qui pileum contraponit mitræ; & hanc muliebri capiti tegendo, illum virili addicit. Utraque ex variis locis Auctorum illustrata mitræ forma, per multiplicatas spiras, variis locis ac temporibus habuit locum. Quare non abs re mitram inter capitis fœmi-

nei

nei tegmina recenſitam voluimus, non inter nuda ornamenta, cujuſmodi erant *vittæ*, ſive Matronales multiplices, ſive Virginales ſimplices, de quibus plene Bernartius ad ad librum 5. Thebaidos *ſub finem*. Matronales autem duntaxat aut virginales vittas dixi, quia famoſis mulieribus, æque vittarum ac ſtolæ uſu interdicebatur. Unde Naſo, ſcripta obſcœna, non pudicis ſed impudicis ſcripta excuſans, aiebat.

Scripſimus hæc illis, quarum non vitta pudicos
Contingit crines, nec ſtola longa pedes.

Et idem iterat, negans ſe de illis, aut ad illas ſcripſiſſe,

Quas ſtola contingi, vittaque ſumta vetat.

Præterea alibi, ſic canit in eandem ſententiam:

Eſte procul vittæ tenues, inſigne pudoris;

Queisque tegit medios instita longa pedes.

Non potuit distinctius vittas pudicis innuptis aut nuptis mulieribus adscribere.

Stolam caput quoque mulierum operuisse monstrat illa ejus descriptio apud S. Isidorum lib. 19. cap. 25. *Stola matronale operimentum, quod cooperto capite & Scapula, à dextro latere in lævum humerum mittitur.* Stola *autem Græce vocatur, quod superemittatur. Eadem &* ricinium *Latino nomine appellatum, eo quod dimidia ejus pars retro rejicitur, quod vulgo* Mavortem *dicunt. Vocatam autem dicunt* Mavortem, *quasi Martem. Signum enim maritalis dignitatis & potestatis in eo est. Caput enim mulieris vir est; inde & super caput mulieris est.* Hæc stola, metonymice esse videtur illa instita insigne pudoris in Matronis, de qua Ovidius lib. 1. de Arte proxime adducto disticho.

Este

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris
Quæque tegis medios instita longa pedes.

In eodem libro, ut proxime quoque referebam, pudicas describens, vocat,

Quas stola contingi, sumptaque vitta vetat.

Matronarum quippe honestarum propria erat stola, juxta illud Cœcinæ Severi apud Tertullianum lib. de pallio cap. 4. *Matrona sine stola, in publico?* Et consonat illud Martialis,

Quis floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Et Flaccus 1. Serm. Satyr. 2. eodem respexit, cum dixit:

---Sunt qui nolunt tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegit instita veste.

Quia

Quia solæ Matronæ pudicæ stolatæ erant, & stolam ad talos vel medios pedes demissam, ambiebat instita. Et idcirco interdum *stola*, pro Matrona usurpatur, ut apud Papinium, corruptos mores sub Domitiano describentem:

Omnis plebeio teritur Matrona tumultu.
Hinc eques, hinc juvenum cœtu stola mixta laborat.

Probrosum enim antea erat Matronam & honestam mulierem, in publicum procurrere. At si absque stola apparuisset, exautorasse se videretur; & Lentuli Auguris consultis, pro stupro erat pœna, ait Tertullianus cap. illo 4. libri de pallio.

Quod addebat S. Isidorus, *Mavortem* ad stolam & fœminea capitis operimenta pertinere, firmatur ex Servio ad 1. Æneid. ubi ait; *Ricinius dicitur, ab eo quod post tergum rejicitur, quod vulgo* Mavorte *dicitur,*

tur. Similiter Nonius. *Ricinium*, *quod nunc* Mafortium *dicitur*. Suidas cum *cridemnone* idem esse ait. Passio Pauli, ex Lino & Beda in Martyrol. 20. Septembris Faustam & Plautillam Mavorte opertas capita, referunt. Et idem ipse fuit tegmen capitis S. Soteris, quæ palmis cœdi jussa; *ubi audivit hanc vocem, vultum aperuit*; *soli invelata atque intecta Martyrio*; ut de ea loquitur S. Ambrosius sub finem exhortationis ad Virg. & lib. 3. de Virg. attingens martyrium, hujus *pia* (ut vocat) *parentis*, ac *auctoris generis sui*. Quomodo ergo Virginis, ut habent tabulæ Ecclesiasticæ 10. Febr.? Erat itaque *Mavors* hujusmodi, aut *Maphorium*, ut ex Glossis Arabicis Latinis habet Meursius, & Suidas ac Phavorinus, vel *Mafors* V. Litera pro *digamma* F. & vicissim de more usurpata: Erat, inquam, *Mavors*, tegmen, sed latius & potentius, quam ut caput solum contegeret. Unde S. Hieron.

epiſt. 22. ſugillans ſacras Virgines ineptientes, & luxum ſecularem abſurde uſurpantes, ait præter cætera. *Et per humeros Hyacinthina lana, mavorte volitans.* Ubi Marianus, notari ait Virginum illarum vanitatem, quæ Mavortem ut ex Caſſiano lib. de habitu Monachi cap. 7. patet, anguſtum alioqui amictum adeo laxum haberent, ut per humeros, quos tegebat, una cum eo Hyacinthina læna illi adjuncta velare videretur. Longe etiam ampliorem Mavortem exhibent acta Concilii Pictavienſis, in cauſa Regiarum puellarum, & Abbatiſſæ cœnobii Sanctæ Radegundis. Hæc enim à puellis accuſabatur, quod ex Mavorte holoſerica, per Didimiam donata Eccleſiæ, ornaſſet ſponſam neptem ſuam, iis in illam uſurpatis, quæ pallæ altaris ex tali Mavorte confectæ ſuperfuiſſent. In ſtatuis eandem Mavortis formam conſpici, notat Baronius anno 593. num. 80. recte à matronali

Ma-

Mavorte & prælonga & laxa, angustam monachorum, brevemque Mavortem secernens, de qua rursus Cassianus lib. 4. cap. 13.

Pallia fœminea, quæ item prælonga & laxa erant, caput quoque operiebant. De cujusmodi pallio, valet quod Genes. 24. Rebecca adventantem Isaacum sponsum audiens, cito pallium suum arripuit, & vultum operuit, ut Tertullianus exponit lib. de vel. Virg. cap. 11. nec non S. Ambros. lib. de Isaac cap. 2. ac Hieronym. in cap. 3. Esaiæ: & scite S. Paulinus in Epithal. Juliani & Iæ, sic canens.

Pulchra Rebecca sacrum cum sponsa veniret ad Isaac
Simpliciter velo tecta pudoris erat.
Non legitur variis venisse ornata lapillis,
Sed super obducto prædita palliolo,
Quo pudibunda suum texit velamine vultum,

Obla-

Oblatam sponsi Virgo pavens faciem.

Esse nuptialem amictum, & unà cum capite faciem quoque velasse, ait Nyss. hom. 12. in Cant. θέριστρον dixere LXX. quod esse æstivum peplum Pollux docet, ac Suidas, & bene Lippomanus Genes. 38. v. 14. ubi de theristro, quod Thamar, ementiens fornicariam, sumpsit. Hebrææ siquidem mulieres, peplum à capite ad talos fere demissum, gestare solebant, quo Virgines & faciem, quantum per viæ initionem licebat, & corpus totum operiebant; Uxoratæ corpus quoque, dempta facie; Fornicariæ autem habitum Virginum ementiebantur, & se totas peplo contegebant, ut fecit Thamar Gen. 38. Unde quod Cant. 1. ait Sponsa, *ne forte vagari incipiam*, juxta textum primævum, sic habetur: *Cur ero quasi desuper amicta*, id est, *velut meretrix huc illuc oberrans*.

rans, quæ est superamicta, & contecta per totum, præferens externa specie Virginem, ut procos facilius abducat? Iidem LXX. Ezech. 16. voce novata, hujusmodi theristrum dixere τεχάπλον, de qua voce pulchre ibi S. Hieronymus, qui vertere maluit, *indui te subtilibus*: quia hoc peplum valde tenue erat & subtile, interque ea textilia numerandum, quæ Seneca *nebulam lineam, & ventum textilem* appellavit. Idem Hieronymus ad Lætam, statuit hoc pallium esse pudicitiæ signum, & humeros texisse docet in Epistola de suspecto contubernio.

Quid est autem, quod Luitprandus Cremonensis Episcopus, suam ad Nicephorum Phocam legationem describens, Imperatorem Græcorum ait fuisse theristratum? Idem lib. 3. Historiæ cap. 5. ait, Imperatorem pene laceratum fuisse per canes, ab Hugone Rege missos, eo quod Græcorum more opertus the-

theriſtro, veluti monſtrum canibus apparuiſſet? Num Theriſtrum à viris quoque, capiti tegendo adhibitum? Idem Luitprandus deſcribens eandem legationem ſuam ad Nicephorum Phocam, *pag.* 102. *Cum pileatus equitarem*, (inquit) *meque Curopalates à longe proſpiceret, filio celeriter directo, mihi mandavit, fas non eſſe quempiam, ubi Imperator eſſet, pileatum, ſed theriſtratum incedere. Cui mulieres, inquam, noſtræ tiaratæ, & theriſtratæ, viri equitant pileati.* Aliud plane eſt virile hoc theriſtrum à fœmineo, quod peplum à tegendis ἐν θέρει, hoc eſt in æſtate & caumate, fœmineis corporibus, eſt denominatum, ut S. Hieronymus docet Iſaiæ 3. & in Hebraicis Traditionibus, utrobique notans, eſſe pallium & genus Arabici veſtimenti, quo mulieres Arabiæ ac Meſopotamiæ tegebantur. Cum Maphorte, aut (ut ipſe loquitur) Maphorio, *theriſtrum* confundit Philo Carpathius

thius in cap. 5. Cant. Apud Suidam Maphorium est operculum capiti colligatum κεφαλόδεσμον, ut apud eum videre est V. κρήδεμνον. Apertius vero Eustathius iliad ξ. κρήδεμνον ait capitis esse velamentum ad humeros usque demissum; quod, ne ventorum vi decuteretur, capiti obligaculo quopiam astringebatur; unde à Suida κεφαλόδεσμον est appellatum. Hoc igitur breve capitis operculum, quod non nisi ad humeros demittebatur, viris quoque in usu erat, ut habetur ex Cassiano, *Maphortem* illud denominante, lib. de hab. Mon. cap. 7. meminitque ejusdem *Maphortis*, cui postea pallii nomen indit Fortunatus lib. 2. de vita S. Hilarii, Sed & Tertullianus lib. de Pallio cap. 14. Herculem in Theristro fuisse referens, hujusmodi maphortem signabat.

Calyptram, Delrio Genes. 24. v. 75. agens de pallio quo Rebecca se operuit, censet idem esse quod

the-

theristrum & *flammeum nuptiale.* Hadrianus Junius, quorumvis fœminei capitis tegminum nomen esse vult, calyptram. Verum proprie calyptra erat speciale Reginarum tegmen: ut propterea Aëtio pictor, apud Lucianum, Alexandri & Roxanes nuptias repræsentans in tabula, expresserit Alexandrum detrahentem Reginæ calyptram. Plato item in Alcibiade 1. meminit agri in Perside, cui nomen erat *Reginæ calyptra*, quia agri illius proventus erant attributi Reginæ in sumptus Calyptræ. Sicut pendi solitam Reginæ Lusitaniæ, nomine soccorum, certam pensitationem Acta S. Xaverii produnt. Similia ex Tullio Verrina 5. Athenæo ac Diodoro notat Brissonius lib. 1. de regno Persar. *pag.* 100. Legesis item Dausquejum ad orat. Basilii Seleuc. de Adamo. Videtur Calyptra idem esse cum *Regillo*, quod Reginas operuisse & inde nomen traxisse ait S. Isidorus lib.

lib. 19. Orig. cap. 15. Inter ſupellectilem Deorum atque Dearum, enumeratam ab Arnobio in calce libri ſexti, habentur *caliandria*, aut ut alii legunt *caliendra*; quæ videntur eſſe Regilla & Calyptræ Dearum, ut expoſuit Turnebus lib. 23. adverſ. cap. 27. dicens idem eſſe quod *recina*, utique reſtricta ad Reginas, cujuſmodi cenſebantur Deæ omnes. Rurſuſque lib. 7. cap. 20. *caliandria* Arnobii arbitratur eſſe ea capitis operimenta quæ Græci καλύπτρας vocant. quo allegat illud ex 1. Serm. Flacci Satyr. 8. --- *altum Saganæ Caliendrum*, ubi non omnes Interpretes veram illius vocis notionem expreſſerunt. Lambinus enim & alii quidam, Gualtero non improbante, exponunt comam aſcititiam. Sed quod dixi, verius videtur. Meminit item *Caliendri* tanquam fœminei pepli, Tertullianus cap. 4. de pallio, expoſtulans, ſui ævi fœminas ejeraſſe omnia, quibus oberrare facile, &

videre ac videri prohiberentur; & inter cætera, *Caliendrum* prætermisisse commemorat.

SECTIO VII.

Sigillatim de tegmine capitis mulierum Deo devotarum, & sacrarum Virginum.

UT in cæteris omnibus prælucere exemplo par erat seculi mulieribus atque virginibus, mancipatas Divino obsequio fœminas, sive viduas, sive quas Tertullianus lib. de vel. virg. cap. 3. nominat *Virgines Dei*; ita hac quoque in parte studiose præluxerunt, cum sedulo velantes capita, tum adhibentes tegumentum, quod modestiam & humilitatem insinuaret. Nec obest, quod aliquando legimus, virginem sacro velamine operiendam non esse, ante annum ætatis quadragesimum. Sic enim edicitur in Concilio Agathensi cap. 19. & in Concilio

Cæsaraugustano cap. 8. firmaturque in Majoriani Imperatoris Novella. Imo apud S. Gregorium lib. 3. epist. 11. dicitur, non nisi sexagenariam, esse velandam, hoc inquam non obest antedictis. Quamvis enim velamen sacrum, quod certo ritu ab Antistite consecrabatur, alicubi non imponebatur ei, quæ longi illius temporis in Conciliis prædictis præscripti virginitatem non probasset, tamen cum multo anterius virginitatem profiterentur, hoc est anno ætatis 16. vel 17. (ut habetur ex S. Basilio Epist. 1. ad Amphiloch. cap. 18. vel anno 25. ut est in Concilio Carthaginensi III.) nemo non videt velamine usas; id quod S. Ambrosius infinities testatur, sed expressissime lib. 3. de Virgin. At S. Gregorius non agebat de velo consecrationis, sed de velo prælationis. Vetat enim eligi Abbatissam ante eam ætatem: et verisimile est irrepsisse mendum, ac ubi legitur

velari permittat, legendum esse *creari permittat*, ut bene conjecit vir doctissimus Petrus Monodus in Hierologio V. *velum prælationis*. Omitto paucas, quas occulta flamma concupiſcentiæ in ipſa ſacra vita vaſtabat, quas pœnitebat profeſſionis, & pigebat confeſſionis; (verba ſunt D. Auguſtini lib. de Sancta Virginit. cap. 34.) addens de aliis: *in quibus eſt quidam placendi appetitus, aut de elegantiore veſtitu, quam tantæ profeſſionis neceſſitas poſtulat, aut capitis ligamento notabili, ſive pro tumidis umbonibus capillorum, ſive tegminibus ita teneris utuntur, ut retiola ſubtus poſita appareant.* Has liquet non fuiſſe de capite obtegendo ſollicitas; ſed quæ initæ profeſſionis memores erant, magno ſtudio, ea quoque in parte ſerviebant modeſtiæ, & humilitati decenti ſacram virginem.

Habe-

Habemus ſtudii prædicti inſignia exempla in Actis Sanctorum. Ac primum Sancta Matrona, cum deſerto ex revelatione marito, inter viros ſpecie Eunuchi, profeſſa eſſet vitam Monaſticam, deprehenſa ex divino viſo à Baſſiano Abbate, audivit increpantem; *Quomodo cum ſis mulier, ad Divina Sacramenta acceſſiſti nudo & capite, & in pacis ſalutatione os tuum ſecure exhibuiſti fratribus?* Illa vero, ait Metaphraſtes, ſanctæ mulieris exercitationem deſcribens 8. Nov. *Quod ad divina quidem dona attinet* (inquit) *ſimulans imbecillitatem, non omnino auferens tegmen quod erat in capite, ita ad Sacramentorum accedebam communionem: Charitatis autem apud fratres ſignum, nunquam recuſabam. Neque enim hominum vultibus, ſed hominibus Angelicam imitantibus impatibilitatem, meipſam offerre exiſtimabam.* Admiſit excuſationem

Baſſianus, ſed ita ut adderet, *de cætero, ô filia, oportet te vittam tuo capiti imponere, propter legem naturæ.* Non exiſtimabat pius Abbas, fas ſibi eſſe diſpenſationem interponere in ea lege, quæ mulierem, etiamſi Deo addictam, jubet caput contegere. Acta Sanctæ Melaniæ junioris, quæ à marito Apeniano ex conſenſu divulſa, Deo ſe manciparat, aliud ſtudii prædicti exemplum luculentum continent, ut jam ſupra retuli. Contra legem namque vigentem apud Romanos, ut nullus vir, nec mulier ad Imperatricem operto capite accederet, Melania legem nihil curans, velata acceſſit, non tyrrannorum mores, ſed Pauli legem maxime dicens oportere conſervare; qui non ſinit mulieres nudo capite incedere. Sic ibi de acceſſu S. Melaniæ ad Verinam Imperatricem. Deſcribens item res geſtas S. Rictrudis Hugbaldus Elnonenſis, refert eam perempto Adabaldo

baldo conjuge, cum à Dagoberto Rege ad alias nuptias destinaretur, super convivium cui Rex accumbebat, velum è sinu promptum, suo capiti imposuisse, signum addicti Deo obsequii, & alieni à mortalibus nuptiis animi. *Vt verò* (addit Hugbaldus) *quod in interiori gerebatur homine, id etiam exterior præ se ferret, sicut mentis mutarat habitum, ita mutavit & corporis, &c. Imposuit autem capiti tetrum quendam amictum, ut interioris hominis luctum & pœnitentiam designaret.*

Quis hic esset teter capitis amictus, Rictrudi impositus, æstimare posse videmur, ex operimento capitis, quod adhibebat inter Tabennioſitas sancta illa virgo anonyma, cui cognomen fuit *Salem*, id est, *insana*, juxta Palladium cap. 41. Lauf. vel *à Dæmone vexata*, juxta Pelagium lib. 5. vitæ Patrum, libello 18. num 19. Eam in Parthenone, trecentarum, juxta Palladium, imò

juxta Pelagium quadringentarum virginum, vilissimis quibusque coquinæ ministeriis addictam, & vere juxta Proverbium *spongiam Monasterii*, omniumque sororum peripsema, Spiritus Sanctus per Pitirum; sive Poyterium Abbatem, cui ab Angelo est antelata, similem fecit in gloria Sanctarum & magnificavit. Monitus enim est Abbas, ut in eo Parthenone quæreret virginem, ipso religiosiorem; & notam accepit: *Vnam ex ipsis illic invenies, habentem in capite coronam, ipsamque cognosce te esse meliorem.* Corona illa quæ esset, sic paulo post exponitur à Pelagio: *Cum ad eum fuisset exhibita, vidissetque panno frontem ipsius involutam, projecit se ad pedes ipsius.* Palladius distinctius: *Aliarum quidem virginum erat ejusmodi habitus, ut essent tonsæ & haberent cucullos in capite: ipsa vero panno caput obvoluta, obibat earum omnium ministerium, &c. Ea ergo adducta, vidit*

dit magnus ejus faciem, & pannum in capite & fronte ejus, & cadens ad pedes ejus dixit ei: Benedic Amma. Ajebam operimentum uſuarium, quod à S. Ri&rude abhibitum capiti referebat Hugbaldus, fuiſſe hujus rationis; faſciam ſcilicet craſſam & vilem, in modum coronæ, incondite obvolventem caput, & in frontem uſque demiſſam, cujuſmodi eſt plerumque in viliſſimis ancillis, & ruſticanis mulieribus, tegmen capitis. Quanquam velum quoque à S. Amando conſecratum, quod ſibi ſuper convivium teſtem calcati ſeculi impoſuerat, adhibuiſſe non dubito. Sed ea ancilla Dei, anonyma, pro more cæterarum ejus oræ Sanctimonialium tonſa erat, quod de Sancta Rictrude non eſt proditum.

Hoc ipſum ſervatum eſſe in Monaſteriis Orientalibus, tradit in hunc modum S. Hieronymus Epiſt. 48. *Moris in Ægypti & Syriæ monaſteriis,*

 ut

ut tam virgo quam vidua, quæ se Deo voverint, & seculo renunciantes, omnes delicias seculi conculcarint; crinem monasteriorum matribus offerant desecandum; non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessura capite, sed ligato pariter ac velato: Nec hoc quispiam præter tondentes novit & tonsas; nisi quod, quia ab omnibus fit, pene scitur ab omnibus. Hoc autem duplicem ob causam de consuetudine versum est in naturam: vel quia lavacrum non adeunt; vel quia oleum nec capite, nec ore norunt; ne à parvis animalibus, quæ inter cutem & crinem gigni solent, & concretis sordibus, opprimantur. En desectum capillum, nec tamen intectum caput, sed ligatum pariter & velatum per Sanctas virgines & viduas. De usu illo tondendi sacrarum virginum capita per Orientem, est locus illustris in Actis S. Syncleticæ, conscriptis per S. Athanasium cap. 2. Postquam enim narravit,

ravit, eam parentibus defunctis, accepta secum sorore cœca, distribuisse omnia sua in pauperes; subdit: *Accersito sene quodam provectæ ætatis, curavit præcidi comam capitis sui. Tunc enim primum dicitur abjecisse omnem κόσμησιν, hoc est mundum & compturam. Nam in usu erat apud mulieres, ut comam vocarent κόσμον, & cum comam ponerent, dicebantur posuisse mundum & compturam. Erat autem præcisio ista comæ, symbolum, jam animum purum esse, & expurgatum ab omnibus superfluitatibus & excrementis: & tunc primum dignata est, ut solemni nomine vocaretur Virgo.* Fortassis quia coma muliebris est nota potestatis viri in mulierem, juxta Apostolum; ut significaretur, per addictionem puellæ ad Dei obsequium, excussum ab ea esse jugum virilis potestatis, idcirco attondebatur. Sed sunt præterea mysticæ causæ complures, de quibus Hipparchus non indiligen-

ter. §. 5. à num. 9. De vario variis in locis usu tondendi aut non tondendi Moniales late Benedictus Haëftenus lib. 5. disquisit. Monastic. tract. 9. disp. 6. Neque vero eum usum, sacra virginum capita attondendi, absolute reprehendit S. Hieronymus, cum epist. 22. ait. *Sunt nonnullæ exterminantes facies suas, ut appareant hominibus jejunantes, quæ statim ut aliquem viderint, ingemiscunt, demittunt supercilium, & operta facie, vix unum oculem liberant ad videndum: vestis pulla, cingulum sacceum, & sordidis manibus pedibusque venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille canitur;* Dominus dissipavit ossa hominum sibi placentium: *Aliæ virili habitu, veste mutata erubescunt esse quod natæ sunt: crimen amputant, & impudenter erigunt facies eunuchinas. Sunt quæ ciliciis vestiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.*

Non

Non reprehendit (ut dicebam) in his virginibus & devotis mulieribus S. Hieronymus crinem amputatum & opertam faciem, vix uno oculo ad videndum liberato, quæ ipsa in aliis probaverat. Reprehendit ergo duntaxat vanitatem, ex qua ista fiebant ab aliquibus, præsertimque resectionem capilli fœminei, ut mares viderentur, veste etiam muliebri in masculinam commutata; sane illaudabiliter. Aliquando quidem ex peculiari inspiratione Spiritus Sancti, cui nulla lex est posita, Sanctæ mulieres, viros habitu sunt ementitæ, ut Eugenia, quæ *Eugenius* dicta est; Euphrosina, quæ *Smaragdus*; Pelagia, quæ *Pelagius*. De Antonina, Theodora Alexandrina, Athanasia, Susanna, Marina, Anastasia patricia, Anna Matrona, Apollinari, Glaphyra, Jachelina, Hildegunde, Raderus in Virid. *p*. 1. 4. & 20. Septemb. Hallucinatus tamen quoad Annam Matronam, quæ

dicta est *Euphemianus*, ut est in Menæis 29. Octobris. Ipse vero Euphemianam quandam excogitat, quæ dicta sit Euphemianus, ab Anna Matrona diversam. Suppetunt item aliarum multarum exempla; Anonymæ apud Sophronium in Prato cap. 170. & Papulæ apud Gregorium Turonensem de glor. Confess. cap. 16. Videndus Baronius anno 316. & anno 527. Honestavit hunc agendi modum peculiaris afflatus Spiritus Sancti; cæteroqui enim prostat divinum edictum, ne fœmina virili schemate amiciatur, nec vir fœmineo, prospiciente Deo, ne viri effœminentur, & mulieres sint plus æquo viriles, ut disserit Philo l. de fortitudine. Itaque merito arguebantur à D. Hieronymo, quæ talia præstabant, præsertim ad vanitatem aucupandam.

Tectum igitur atque ligatum erat sacrarum virginum & viduarum caput, nonnullo tamen discrimine, &

inter ipſas, & inter ſeculi mulieres. Nam viduæ non velabantur eo velamine ritibus ſpecialibus conſecrato; quod erat virginum proprium; juxta illud Gelaſii Epiſt. ad Lucaniæ Epiſcopos, poſtquam edixerat ſervanda in velandis virginibus. *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, quod nec auctoritas divina delegat, nec canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitus uſurpandum, eiſque ſic Eccleſiaſtica ſunt ferenda præſidia, ut nihil committatur illicitum.* Donavit quidem velamine Conſecrato S. Richtrudem viduam B. Amandus, ut ſupra ex Actis ejus retuli; ſed id de ſimplici quapiam benedictione veli accipiendum eſt; longe alia ab ea, qua vela ſacrarum virginum conſecrabantur; niſi à S. Amando bona fide factum eſt, ex ea abuſione, quam Gelaſius improbavit, nondum tunc exſtirpata inter ſuos. Paſſim velum viduis impoſitum vocabatur *velum converſionis*, niſi ſi ali-

quando late accepta voce, consecrari dicebantur viduæ quoque, quatenus Deo se addicebant. Qua ratione in Concilio Aurelian. cap. 3. (quod refertur 27. quæst. 1. can. 16.) sic edicitur. *Viduas, quæ spontanea voluntate, ab altari conversionis sacræ velamen suscipiunt, decrevit S. Synodus, in eodem proposito permanere. Non enim fas decernimus, postquam se Domino semel sub velo consecraverint, iterum eis concedi Spiritui Sancto mentiri.* Late accepta voce, (ut præmisi,) dicitur vidua consecrare se Deo sub velo, & sacræ conversionis velamen suscipere, quamvis abesset consecratio solemnis, adhiberi solita in velatione & vera consecratione virginum. Et idcirco Gelasius scribens ad Episcopos Lucaniæ cap. 23. diserte ait, viduas sub nulla benedictione velari. In Concilio Nicæno can. 19. ex Arabicis, benedictio viduæ præ benedictione virginis, dicitur *benedictio Laica*, quod est additum valde

dimi-

diminuens, & pene sonans profanam & non sacram benedictionem. Et in Concilio Triburiensi cap. 25. dicitur; *Vidua, si sponte velum conversionis, quamvis non sacrum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas, oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, Sanctimoniæ habitum ulterius debet habere: licet Sacramento firmare velit, eo tenore velamen sibi imposuisse, ut deponere possit.* Aliqui codices mendose legunt, *velum conversationis.* Nam quamvis apud S. Gregorium lib. 7. epist. 18. conversatio sumatur pro vita religiosa, tamen ut plurimum ea vox non nisi addito adjuncto quopiam, *Sancta* videlicet, aut *sacræ*, eam habet notionem. *Conversio* autem, ut patet ex toto titulo de convers. conjugator. absolute & simpliciter tribuitur iis, qui soluto per viduitatem, aut ultro dissociato quoad convictum conjugio, renunciant seculo. Ejusmodi itaque erat velum viduarum Deo se addicen-

centium. Videsis Suarem tract. 9. de relig. cap 11.

At velum virginum sacrarum, illud erat, quod Tertullianus l. de vel. virgin. cap. 10. *honorigeram notam virginitatis* appellavit: *qua virgines suspiciantur & circumspiciantur, & magnificentur à fratribus.* Et cap. 16. vocat *armaturam pudoris, vallum verecundiæ, murum sexui fœmineo structum, qui nec virginis emittat oculos, nec admittat alienos.* A D. Ambrosio, in confutatione relationis Symmachi, pugnantis pro præmiis vestalium Ethnicarum, vocatur *ignobile velamen, usu nobile castitatis.* Opponit enim velum Sacrarum virginum Christianarum vittis, quas capita vestalium ethnicarum decorasse testatur. Id quod etiam Prudentius lib. 2. contra Symmachum attigit, cum dixit de Vestali:

--- Sedet illa verendis
Vittarum insignis phaleris.

Idem

Idemque describens Vestalium capillum, in spiras quasdam plexum & divisum, tum vittis illigatum ait;

Perfundunt quia colla comis bene, vel quia cingunt
Tempora taniolis, & licia crinibus addunt.

Præ illa ergo Vestalium, diaboli virginum, vanitate in capite ornando, velum Christianarum virginum Deo dicatarum, dicitur à S. Ambrosio *ignobile velamen*, quia constabat crassa & vili materia, & personæ seculum calcanti, & fastui ac pompis secularibus abrenuncianti deserviebat; dignitate tamen, & significatione mystica erat nobilissimum, & nota sublimissimi in virgine gradus.

Hoc ut intelligatur, recolendum est, velum hoc consecratum impositum esse sacris virginibus, ad imitationem quandam veli, quo virgines seculi obnubebantur, cum viris tra-

tradebantur; unde *nubendi* & *nuptiarum* vocabulum, ut ſupra notavi ex S. Ambroſio lib. 1. de Abrah. cap. 9. Obſervatque Varro lib. 4. de lingua Lat. & Arnobius lib. 3. mare dici *Neptunum*, quia terras *obnubit*, id eſt operit, ut nubes cœlum, voce derivata à *nuptu*, id eſt, *opertione*; à quo *nuptu* dictæ *nuptiæ*, quia quæ viro tradebatur, velamine obtegebatur. Caper. lib. de Orthogr. *Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit caput ſuum genaſque.* Etiam apud Ethnicos, (ait Tertull, lib. de vel. Virg. cap. 11.) *velatæ ad virum ducuntur. Si autem ad deſponſationem velantur, quia & corpore & ſpiritu maſculo mixtæ ſunt, per oſculum & dexteras, per quæ primum reſignarunt pudorem ſpiritu, per commune conſcientiæ pignus, quo totam condixerunt confuſionem; quanto magis tempus illas velabit, ſine quo ſponſari non poſſunt, & quo urgente, ſine ſponſalibus virgines deſinunt eſſe.* Itaque virgo ſeculi nubens, tegebat

gebat caput, ſive obnubebatur, indeque *nupta* dicebatur, ut ſupra contra aliam vocis illius notationem à Feſto adductam, dixi.

Per proportionem ergo ad hoc velamen carne nubentium, virgo ſacra velamen accipiebat, quia ſpiritualiter Chriſto nubebat, ut loquitur S. Innocentius I. Epiſt. 2. ad Victricium Rhotomag. cap. 12. Idque eſt quod S. Hieronymus epiſt. 27. intendebat, vocans, *Socrum Dei*, matrem virginis Deo conſecratæ. Riſit quidem hoc Ruffinus, invehens in S. Hieronymum. Sed hujus auctoritas in Dei Eccleſia eſt longe potior, & idcirco illi inhæremus. Verum eſt, primariam Chriſti viri ſponſam, eſſe Eccleſiam, è qua progignitur Chriſto nova ſoboles, ut Apoſtolus ſæpe tradit, & declarat late Theophilus in tractatione de Cereo Agno. Tamen ad virgines quoque ſacras, ut Eccleſiæ partem lectiſſimam, eadem denominatio

exten-

extenditur. Sunt enim ipſæ quoque abſque macula & ruga, ac dignæ Chriſti conſortio, quia Eccleſiæ & Chriſti conjunctionem puriſſimam congrue repræſentant. Unde, quia in iis quæ ſunt vitiatæ, deeſt myſtica illa ſignificatio, etiamſi vitiatæ eſſent ante Baptiſmum, ex D. Auguſtino lib. de bono conjug. cap. 18. velari & conſecrari non poſſunt. Valetque id etiam, quando vitiatio ſine culpa & renitente puella intervenisset, ex S. Leone Epiſt. 87. cap. 5. Et verum quidem eſt, ex doctrina S. Augiſtini 1. Civit. cap. 18. quamvis reniſus ille poſſit ad retinendam formaliter virginitatem & jus ad aureolam ſufficere; tamen ejuſmodi puella defectu ſignificationis propoſitæ conſecrari non poteſt. Sicut neque Catechumenus bigamus admitti poteſt ad ordines, ob excluſionem ſignificationis prædictæ per bigamiam. Eſto, in foro Eccleſiæ valeat quod Rupertus affirmat

firmat lib. de læſione Virginit. cap. 16. corruptam occulte poſſe velari & conſecrari. virgines autem, & materialiter & formaliter, hoc eſt vitii cum virginitate materialiter ſumpta pugnantis expertes, quia apte Chriſti cum primaria ſponſa ſua nitentiſſimam conjunctionem repræſentant, merito cenſentur ſponſæ Chriſti. Quid in hoc clarius, quam quod ſpirituale hoc nubendi genus eſſe ait Optatus lib. 6? & ideo acriter expoſtulat, quod Donaſtitæ, ſolverent crinem ancillarum Dei, quaſi eas jam Chriſto nuptas vellent, ſponſo non demortuo, qui in æternum vivit & vivet, nubere iteratò. Sed præclare præter cæteros, has nuptias ſpirituales expreſſit Auctor libri ad virginem lapſam (ſive Ambroſius, ſive quiſpiam alius) cap. 5. *Non es* (inquit) *memorata diei ſanctæ Dominicæ reſurrectionis, in quo divino altari te obtuliſti velandam. In tanto itaque ſolemni conventu Eccleſiæ Dei,*

Dĕi, inter lumina illa ſplendida, inter candidatos Regni cœleſtis, quaſi Regina Regi nuptura proceſſeras. Non es memorata, qualis allocutio facta eſt illa die ad te : Aſpice filia, & intuere, & obliviſcere populum tuum, quia ipſe eſt Dominus Deus tuus, Aſpice ergo, quantus ad ſponſi tui & Domini nuptias convenerit populus. Servare te oportuit fidem, quam ſub tantis teſtibus pollicita es, ſemper cogitare, cui virginitatem ſpoponderis. Facilius te oportuit ſanguinem cum ſpiritu fundere, quam perdere caſtitatem tuam. His tunc in illo die conſecrationis tuæ dictis, & multis ſupra caſtitatem tuam præconiis, ſacro velamine tecta es, ubi omnis populus dotem tuam ſubſcribens, non atramento, ſed ſpiritu, pariter clamavit, Amen. *Vincor lachrymis, cum hæc recordor, compungor ſtimulis, cum hæc exempla conſidero. Nam ſi inter decem teſtes, confectis ſponſaliis, nuptiis conſummatis, quævis viro fœmina conjuncta mortali, non ſine magno periculo perpetrat adulterium ;*

terium; quid putes fore si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram Angelis, exercitibus cœli, facta copula spiritualis, per adulterium solvitur; Nescio an possit ei digna mors ac pœna cogitari. Dicet aliquis, melius est ergo nubere, quam uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Cæterum quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro. Et jam si voluerit nubere communi lege conjugii adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Vocat *sacrum velamen*, quia & conceptis precibus consecrabatur ab Episcopo solo, & ad altare Dei conferebatur: de quo extat apud eundem Ambrosium insignis locus l. 1. de Virg. *in ipso fine*. Et sicut in Ecclesia, non omnes dies sunt Nuptiales, ita neque virginum consecratio atque velatio. Constat, diem, dierum reginam (ut dicam cum Nazianzeno orat. 19. & 42. Augustino q. 121. ex utroque mixtim, Ephremo serm. de Cruce Domini; Epipha-

nio orat. de resurr. Dom.) his nuptiis fuisse solemnem, consentaneè ad latum postea à Gelasio decretum epist. ad Episcopos Lucaniæ: qui tamen alios præterea dies his virginum cum Christo nuptiis addicit, his verbis: *Devotis quoque Deo virginibus, nisi aut in Epiphaniarum die, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalitiis, sacrum minime velamen imponant, nisi forsitan (ut de Baptismo dictum est) gravi languore correptis, ne sine hoc munere de seculo exeant, implorantibus non negetur.* Collati die Paschatis velaminis meminit S. Ambros. ad virg. laps. cap. 5. & in exhort. ad virg. Quanquam Liberius Papa, S. Marcellinam, ipsius S. Ambrosii germanam, in Salvatoris natali velo sacro contexit; ut scribit ipse S. Ambrosius initio libri tertii de virgin. Et maxime accommodatum censet fuisse talibus nuptiis eum diem, quo virgo posteritatem acquisivit. Et *bonas* ejusmodi *nuptias* appel-

appellasse in sua allocutione Liberium, ibidem testatur S. Ambrosius. Postea Alexander III. dominicæ cuivis diei, velaminis impositionem addixit, de tempor. ordin. lib. 1. tit. 11. cap. 1.

Tandem solemnitatem hanc habitam esse Nuptialem (ut præmisi,) monstrat Augustinus Epist. 179. gratulans Probæ Demetriadis aviæ, & Julianæ matri, nobilissimæ illius virginis consecrationem, ait id esse *cæleste consortium*, id est, conjugium, (ut mox subdit;) quod non habet finem. Et in calce epistolæ, missum ad se velationis apophoretum, testatur. Unde licet æstimare summam solemnitatem, qua hæ sacræ nuptiæ peragebantur, cum in eis darentur apophoreta, ut assolet in magnificentissimis nuptiis. Nomen ipsum *veli sacri* confirmat quod dico. Dicebatur enim *flammeum virginale*, *ad imprecationem Pontificis Sanctum operiens caput*; ut est apud

S. Hieronymus Epist. 8. *Christi flammeum, consecrans puellam* vocat Epist. 48. At hæc vox ut apud Nonium videre est c. 14. est vox Matronalis, & ad conjugio illigatas pertinens. Et diem de *Mitella.* vel *Mitrella* dici potest, ut ex Apuleio 7. Metamorph. habetur. Et tamen eo nomine, Afri Cristiani donabant operimentum capitis sacrarum virginum, ex lana, auro ac purpura contextum, ut est apud Optatum l. 6. ubi flebiliter expostulat, virgines sacras spoliatas mitrellis, ab Episcopo impositis, cineribus aspersas Capita, & salsa aqua perfusas, ut exuerent primam consecrationem; & ritu Donatistarum de novo consecrarentur, vel potius profanarentur, solventes iterato crinem; idest repetentes ritum illum, qui in nuptiis crinium solutione adhibebatur. Veteres enim cœlibari hastâ, que in corpore gladiatoris abjecti occisique stetisset, nubentis caput comebant, iuxta illud ex 2. Fastor.

Nec tibi quæ cupidæ natura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurva comas.

Aberrant, qui *hastam recurvam* interpretantur calamistrum; Quid enim calamistro & hastæ? Agit igitur de hasta cœlibari, sacra Junoni, Nuptiarum præsidi, quæ de nomine Sabino *hastæ*, dicebatur Junonis Curetis nomine. Videsis Philippum Beroalduminitio. Annotationum; qui alia in eam rem ex Festo & Plutarchi problematis adducit. Sensus ergo Nasonis est, mense Februario, quem eo libro describit, supersedendum fuisse nuptiis, & hastæ cœlibaris admotione, ad discriminandam nubentium comam, eo quod nuptiæ eo mense (quippe parentalibus addicto,) futuræ essent ominosæ & inauspicatæ. Ejusmodi ritum cœlibaris hastæ suo tempore desuevisse, Arnobius lib. 2. sublatos ritus

enumerans, ita monſtrat: *Cum in matrimonia convenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum genios advocatis, nubentium crinem cœlibari haſta mulcetis?* Quaſi dicat, non ſane quoad haſtæ gladiatoriæ admotionem. Nam ſolutio crinium novæ nuptæ retenta videtur, etiam poſt Arnobium; & inde fortaſſis manavit, ut virgines nondum viris addictæ, dicerentur *eſſe in capillo*, quod multis teſtimoniis confirmat Hotomanus in Dictionario Feudali V. *In capillo.* Ex tali ergo uſu ſolvendi novarum nuptarum crines, impii Donatiſtæ virginum ſacrarum, pridem Chriſto junctarum, crinem ſolverunt. quaſi tunc primum nuberent Chriſto ſponſo immortali; cujus connubium (quantum ex ipſo eſt,) nunquam ſolvitur. Concinne ergo Afri Chriſtiani tegumentum capitis matronarum, conjugio illigatarum, accommodabant Chriſti ſponſis, tanquam ei ſancto fœdere copulatis; niſi quod

quod cum mitra matronarum esset amplior, virginum vero sacrarum angustior, illa simpliciter *mitra* dicebatur, hæc *mitrela* vocabatur; sive *mitella* eliso r: quo pacto ea vox legitur apud Tullium orat. pro Rabirio, & apud Apuleium lib. 6. Metamorph. *mitrulam* dixit Solinus cap. 30. agens de basilisco. Aurum huic mitræ virginum intexebatur. Sic enim accipio quod Optatus lib. 6. hæc signa professæ voluntatis describens, vocat *mitrellas aureas*, quas à Donatistis projectas queritur, ut alias imponerent. Nihil quippe est necesse arbitrari, hæc capitis sacrarum virginum ornamenta apud Afros fuisse ex puro auro, vel etiam ex Circello auri solidi integrata esse, qualem in Romani Pontificis Callisti II. phrygio expressit Sugerius Abbas, in vita Ludovici Crassi. Aliena esset hæc structura à virginum sacrarum statu, ut per se liquet. *Aurea* ergo *mitrella* dicitur, quæ

aureis aliquot filamentis intexta erat, cujuſmodi haud ita pridem erat tegmen capitis Matronarum. Purpura vero tingebantur hæ Sacrarum virginum mitellæ, ut Optatus docet, ad ſignificandam tranſcriptionem earum in domum Regis æterni: id quod ſignificaſſe clavum purpureum, veſtibus Monachorum aſſutum, docet S. Dorotheus doctr. 1. Niſi malis eam purpuram referre ad ſacrarum virginum perpetuum martyrium: quo etiam in Monachis referri potuit illud aſſumentum purpureum. In quam rem plene actum eſt in Tractatione de martyrio per peſtem p. 1. quoad martyrium virginitatis c. 4. quoad martyrium vero religioſæ vitæ c. 3. Quanquam autem ſacrarum virginum calyptra, ut plurimum *mitella*, vel *mitrella* dicebatur, ut præmonui; quæ vero matronarum capita tegebat, ſimpliciter nominabatur *mitra*; tamen aliquando *mitræ* nomen,

pro

pro virginibus erat in usu, juxta illud Optati lib. 2. de Felice Donatistarum Episcopo agentis. *Compressam ab eo puellam, cui mitram ipse imposuerat; à qua paulò ante Pater vocabatur, nefariè incestare minime dubitavit,*

Quandoquidem igitur velamen consecratum, erat flammeum nuptiale Christo nubentium, merito affirmabam, summam esse hujus velaminis nobilitatem, nec à D. Ambrosio dictum esse *ignobile*, nisi ratione materiæ. S. Augustinus velationem Demetriadis, nobilissimæ Virginis ex Anicia familia, celebrans ep. 179. decus ab hujusmodi velo præfert dignitati Consulari, quæ apex erat & vertex dignitatum seculi: & gloriosius esse decernit illi familiæ, virgines Christi fœminas habere, quam Viros Consules, mundum. Concludit vero. *Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior sanctitate, quod sit per divinum consortium præcipuam in*

cœlis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connubium, prolem propagatura sublimem. Quanquam, quia apud Deum nulla dignitas æque honestat, atque gratia interior, virtutes habens comites, S. Ambrosius in Instit. virginis cap. 17. anteponit velamini adeo nobili & augusto, velamina virtutum, sic commendans Deo sacram virginem, quam tunc consecraverat. *Non solitaria dos pudoris est. Succingat sacræ virginis crinem, modestia, sobrietas, continentia, ut virtutum accincta comitatu, purpureo Dominici sanguinis redimita velamine, mortificationem Domini* IESV *in sua carne circumferat. Hæc sunt enim meliora velamina, quæ sunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia revelatur.* Hoc dixit S. Ambrosius eodem loquendi modo, quo S. Augustinus maternitatem B. Virginis, quæ eminentissima est dignitas, postponit Sancti-

moniæ,

moniæ, qua Chriſtum corde concepit.

Ut hic velaminis virginei, puellam Chriſto planc addicentis nexus cum Chriſto eſſet expreſſior, eâ externâ ſpecie ejus efformationem præſcribebat Petrus Abelardus, quæ ad id eſſet accommodata. Sic enim ſanciebat epiſt. 8. *Vela ſponſarum Chriſti, non de ſerico, ſed de tincto aliquo lineo panno fiant. Duo autem velorum genera eſſe volumus; ut alia ſint ſcilicet virginum, jam ab ipſo (ſponſo Chriſto) conſecratarum, alia vero minime. Quæ vero pudicarum ſunt virginum, Crucis ſibi ſignum habeant impreſſum: quo ſcilicet ipſæ integritate quoque corporis, ad Chriſtum maxime pertinere monſtrentur: Et ſicut in conſecratione diſtant à cæteris, ita & hoc habitus ſigno diſtinguantur: quo & quique fidelium territi, magis abhorreant in concupiſcentiam earum exardeſcere. Hoc autem ſignum virginalis munditiæ, in ſummi-*

tate capitis, candidis expressum filis virgo gestabit. Et hoc nullatenus, antequam ab Episcopo consecretur, gestare præsumat. Nulla autem alia vela, hoc signo insignita sint.

SECTIO VIII.

Integumenta Profana Virilis capitis in usu communi, apud varios varia.

PRofana & Sacra fœminei capitis tegmina, prosecuti hactenus sumus. Nunc ad virorum integumenta progredimur, initio facto à tegminibus profanis usuariis; dicturi consequenter de tegminibus sacrorum hominum. Inter profana tamen secernemus tegmina capitis, quæ in usu communi usurpabantur, ab iis, quæ potestatum sublimiorum propria erant, apud Romanos, Græcos, & Barbaros.

Ac primum, quod ad tegmina capitis Romanorum in communi usu

attinet, recolendum eſt, quod ſect. 2. præmiſimus, Romanos paſſim capitibus nudatis inceſſiſſe, extra Sacra, Ludos, Saturnalia, Peregrinationem, Militiam, grandis Luctus expreſſionem, ac nominatim Damnationem; ac cum Sol aut imber aliudve ſimile incommodum urgeret: tunc enim capita tegebant, ut Lipſius lib. de Amphit. cap. 19. & 20. erudite monſtrat. Tegebant autem vel togæ parte, vel palliolo, vel pileolo, aut galero, ac poſterioribus etiam temporibus, linteolo. Quod de toga dixi, diligenter exponitur ab Octavio Ferrario lib. 1. de re veſtiaria capite 10. & 11. Monſtrat * enim exeri ſolitum è toga brachium, & ſummam togæ oram à dextro hume-

** Vt lucem libello, fructum diligentiæ lectori fæneraremur, en duas togatorum ideas, quarum prior exertum è toga brachium, & ſummam togæ oram à dextro humero defluentem, ſiniſtro vero inſidentem, Altera velatum toga caput, & ſuperiorem togæ partem in caput attractam exhibet. Vtramque à Ferrario mutuo ſumpſimus, utramque ſtudiis tuis dicamus.*

humero defluxiſſe. Eandem tamen togæ partem dejectam, cum res ferebat, facile fuiſſe revocatam; ita, ut caput tegeret, aut involveret. Recte ſummam togæ oram inſerviſſe tegendo capiti tradit; contra quam Lipſius, qui imam togæ laciniam ad velandum caput tractam cenſuit. At veteres nummi & lapides, plane monſtrant, trahi ſolitam partem togæ ſuperiorem ad cervicem, quæ dextro humero dejiciebatur, & ſiniſtro inſidebat. Idemque habetur ex facto Cæſaris, qui caſurus, caput ut in magno luctu obvolvit, ſimulque ſiniſtra manu ad ima crura togam deduxit, honeſtati conſulens, ut narrat Suetonius. Et idem feciſſe Pompeium cum oppreſſus eſt, ſcribunt Dio atque Plutarchus. Non nego, quin aliquando rejecta ſit pars togæ inferior, ad caput ea involvendum. Sic enim Scipio Naſica, togam imam in rugas contractam ac complicatam capiti impoſuit, ut eſſet

esset ei pro galea in subito contra Gracchos incursu, de quo Plutarchus. Et idem videtur accidisse iis, qui præ desperatione, in summo discrimine caput involvebant, reducta toga, aut quibus obtorquebatur collum, vestis circa illud astrictione & involutione. Sic ille apud Flaccum lib. 2. Sat. 4.

Nam male re gesta, cum vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit. ——

Et Livius l. 4. agens de plebe, famem non ferente. *Capitibus obvolutis se in Tiberim præcipitaverunt.* Similiter Tullius. Orat. 6. in Verrem: *Quem obtorta gula, de convivio, in vincula atque in tenebras abripi jussit.* Et Orat. 7. *Cives Romanos, capitibus involutis ad necem rapiebat.* Idque est quod obtorto collo, & faucibus intortis vel adstrictis, aut cervice astricta tractos aliquos legimus apud Plinium l. 7, c. 44. Juvenalem Sat. 10.

Sue-

Suetonium in Julio cap. 62. Tacitum lib. 4. annal. & alios. Veste enim ab imo reducta, & supra caput ac circum collum & fauces intorta, rapiebantur. Et hæc videtur ea *multa toga* de qua Naso 5. Fastor.

Non pudet, & vultus velamine celat amictos.
Oraque sunt multa, regia tecta, toga.

Tegebantur igitur Romanorum capita per togam, vel summam, vel imam reductam. Facta tamen interdum contectio capitis, adhibito palliolo. Sic enim Suetonius Claudium ægrum, caput palliolo texisse scribit, cum ludum gladiatorium memoriæ matris ederet. Tullius item testatur, Pisonem involuto capite prodiisse soleatum; quod de involutione capitis pallio facta necessario accipitur, cum neminem soleatum, (qualis tunc Piso erat,) simul fuisse togatum, idem Tullius doceat Philipp. 2. & orat. pro Cœlio. Di-

serte

ſerte Seneca epiſt. 14. de Mœcenate. *Hunc eſſe qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, ut pallio velaret caput, excluſis utrinque auribus.* Plautus item in Curcul. *Iſti Græci palliati, capite operto qui ambulant.* Denique Petronius. *Operuerat Aſcyltos pallio caput;* Et: *Coccino pallio adraſum incluſerat caput.*

Alias pileo, aut galero, vel linteo factam obductionem, monſtrant varia Autorum loca. Nam pileo uſum Tarquinium, conſtat ex ejus abreptione & in caput repoſitione per aquilam, ut eſt apud Dionyſium Halicarn. lib. 3. De Nerone ſic Suetonius. *Poſt crepuſculum ſtatim arrepto pileo vel galero, popinas inibat.* In ſaturnalibus (quippe liberrimæ vitæ diebus,) uſurpatus pileus, nota libertatis. Eoque ſpectat illud Martialis:

Permittis puto pileata Roma:

Item illud ejuſdem.

Dum-

Dumque decent nostrum pilea sumpta Iovem.

De pileo incantato Sereniani Ducis, affectantis Imperium, Ammianus lib. 14. A nonnullis adhibitus pileus Thessalicus, sive petasus, de quo mox. Et ita de Augusto Suetonius. *Domi non nisi petasatus sub divo spatiabatur.* In militia usus erat pileorum ex pellibus, quos *Pannonios* vocat Vegetius lib. 1. cap. 20. ex pellibus inquam ovium villosis, ut ex Athenæo lib. 6. habetur. Passim tamen pilei è lana conficiebantur; cujusmodi plerunque sunt pileoli lecticarii, quali usum S. Bernardum, eoque in Hispaniam transmisso edita esse miracula, scribitur lib. 4. vitæ cap. 4. Alias pilei apud Romanos è lacernis cæsis concinnabantur, ut apud nos pilei quadrati: quod ex Papinio & Martiale scribit Pierius lib. 40. cap. de pileo. Plenius in eam rem Magius lib. 3. Miscell. cap. 7.

Quod

Quod de linteolis tegendo capiti usurpatis addebam, ad posteriora tempora pertinet, & tanquam mollitiem sapiens, sugillatur à S. Hieronymo ad Pammach. verbis illis: *Caput opertum linteo, galeam recusat.* Ad Marcellam quoque comatos linteatosque juvenes improbat. Aliter tamen accipiendum est illud Salviani lib. 7. de provid. quod vir eruditus in hunc quoque sensum allegavit; *Cum muliebrem virihabitum sumerent, &c. & fœmineis tegminum illigamentis capita velarent.* Aio hæc tegmina à Salviano memorata, non fuisse tegmina linteolorum viris aptata, sed vere fuisse tegmina fœminea, quæ spurci illi, ementientes sexum, assumebant; cum omni detestatione proscissi ibi à Salviano, & à S. Asterio homil. in festum Calendarum, ac etiam à S. Maximo homilia de iisdem Calendis. Quare tale capitis tegmen non est inter virilia Romanis recepta numerandum.

Venio

Venio ad virilia capitis tegmina à Græcis usurpata. Nam Græci tametsi passim nudis erant capitibus; tamen aliquando ex iisdem causis, ex quibus Romani, assumebant pileos. Negat id universe Polydorus lib. 3. de Invent. rerum cap. 18. Sed recte affirmat Brodæus lib. 8. Miscel. cap. 17. Sic Ulyssem pileatum plerunque exhibent. Et Hippocratis imago pileata visebatur. Castores item soliti pingi cum pileis, quia Lacones fuerant, quibus pileatis pugnare mos fuit, ut Festus scribit. Itaque Catullus *pileatos fratres* vocavit, eo Scazonte:

A pileatis, nona fratribus pila.

Quem vero latent pilei Thessalici, & Madeconici, & Atheniensium crobyli? De Thessalicis galeris, arcendo Soli accommodatis, multa habet Adrianus Junius lib. 2. animadvers. cap. 6. Erant enim marginati, ac iidem cum Petaso; quales sunt

ſunt galeri noſtrates : at pilei communes marginati non erant , ſed quales pilei noſtri dormitorii. Communis Macedonum pileus erat *Causia*, ex *Polluce* lib. 10. cap. 36. Quanquam enim erat Regibus Cauſia pecularis, cui diadema apponebatur, ut ex Plutarcho in Demetrio , & Athenæo lib. 12. liquet , eratque etiam potentioribus Macedonibus certum Cauſiæ genus , illuſtre ſupra communem omnibus Cauſiam , ut demonſtrat in Eumene Plutarchus ; tamen pileus quoque vulgaris Macedonicus, *Causiæ* nomine donatus eſt : ſicut Tiara apud Perſas , & popularis & Regius pileus erat. De hujuſmodi Cauſia communi accipiendus eſt Strabo lib. 15. cum ait, riſiſſe Calanum , conſpecto Oneſicrito , Alexandri ad Indicos Philoſophos Legato , ferente Cauſiam. Hoc ipſum eſſe , quod Demoſthenes Orat. de legatione male obita , vocavit πιλίδιον, male à Budæo transfor-

formatum in *comam ascititiam*, notavit Adrianus Junius lib. 2. animadvers. cap. 6. Vetus Ethymologicum, *Causiam* confundit cum *Camelaucho*, de quo postea. *Crobylum* Atheniensibus erat capitis involucrum, causiæ & tiaræ simile. Quanquam est crobyli apud Tertullianum lib. de vel. Virg. cap. 10. alia notio: sumit enim crobylos pro plexis crinibus; & Atheniensibus tribuens cicadas pro insigni & nota, *Crobylos* sumpsit pro Scrobiculis, seu Scrobulis & foraminulis aurium, ad inserendas gemmas. In altera vero editione, sumpsit *crobylum* pro *strobulo*, sive pro nuce pinea ex auro, quod erat Barbarorum gestamen. Verum bis impegit Rhenanus; cum *crobylus* nusquam tale quid sonet, ut bene advertit Adrianus Junius lib. 2. animadv. cap. 1. Apud Thucididem in 1. & Lucianum in Navigio, crobylus sonat plexum crinium, desinentem in acumen; quo etiam pacto sum-

ſumpſiſſe videtur *crobylos* Tertullianus. At apud S. Aſterium homil. in Feſtum Calend. *crobylus* pro tegmine capitis fœminei accipitur, in ea acri caſtigatione virorum, effingentium ſe in mulieres, & veſtitum quoque muliebrem adhibentium, quaſi pœniteret illos eſſe quod erant, ut S. Maximus eandem inſaniam caſtigans dixit homil. de Calendis. Apud Athenienſes *crobyli* erant pilei, ad tegenda virorum capita, quales ante deſcripſi.

Tiara paſſim tegebat Perſarum capita, indeque apud omnes conſpicui Perſæ. Unde aſtus Cimonis, qui navibus aliquot Perſicis interceptis, ut eſt apud Diodorum lib. 11. fefellit & oppreſſit Perſas, nihil ſibi metuentes à navibus, quarum rectores tiaris inſignes, Perſas ſe eſſe mentiebantur. Erat porro tiara quintuplex, ut erudite proſequitur Paſchalius. lib. 10. de Coronis. Unus erat omnibus communis; alter proce-

rum; Judicum tertius; quartus sacrificantium, de quo Valerius Flaccus.

Subligat extrema patrium cervice tiaram.

Quintus ac postremus, majestati Regiæ peculiaris. Hærendo autem in tiara omnibus apud Persas communi, S. Hieron. Daniel. 3. ait, genus fuisse pileoli Persis Chaldæisque commune. A mitra secernebatur, quod tiara in occipitio substringebatur. Unde illud docti Poëtæ:

---- *Et longæ redimicula mitræ,*
Mæonia mentum mitra, crinemque madentem.
Subnixus, &c.

Plerisque Barbaris fuere in usu pilei, sed varie efformati. Parthi ex usu patrio pileati procedebant. Unde Parthos *pileatos* dixit Martialis lib.10. epigr.22. Et in nummis quos Goltzius exhibet, Romano Imperatori, ob recepta à Parthis signa

de Romanis exportata, ſupplex proponitur Parthia, pileum demiſſe porrigens. Apud Scythas, ſoli honorati erant pileati. Videndus Lucianus de Scyth. & Dionyſ. Trajanus, cum de Decebalo. Garamantæ pileo uſi ex dimidio ovo ſtruthionis in æquas partes diffiſſo. Ex uno quippe tali ovo duplex pileus efformabatur abſque margine, ut Lucianus in Dipſade tradit. Eaque forma viſitur pileus in nummo Gordiani Imperatoris, ut refert Pierius lib. 40. cap. *de Pileo*, addens, ſe in nonnullis ſtatuis ac nummis obſervaſſe aliqualem ſurſum verſus tantiſper inflexum pilei marginem extremum; alibi vero deprehendiſſe, pileos alia forma effictos; nunc admodum patulis marginibus, nunc cava parte preſſos, alios planos, plerunque eadem ex parte acuminatos. Pileus ſeu potius petaſus Æthyopum adeo patet, referente Nicolao Godino lib. 1. de

rebus Abaſſino. c. 12. ut decem hominibus inumbrandis par eſſe queat. Pileos Sinarum deſcribit Trigaultius lib. 1. de Sinica expedit. cap. 7. & 8. Moſcorum nobilium pileos ſic deſcribit Sigiſmundus Herbeſtenius: *Veſtes habent oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas Barbaricas confectas videmus, ſolidoſque ex officina geſtant.*

Tegmen capitis, quod Turcæ *Turbantem* vocant, ſatis accedit ad tiaram Perſicum popularem; Græci recentiores vocant φακιάλιον, quaſi faſciam complicatam. Gretſerus ad lib. 2. Codini cap. 5. derivat vocem *Turbant* à Corybantio Græcorum. Hujuſmodi Turbantes albos geſtant Turcæ. At Tartari, (& ipſi quoque Mahumeto mancipati,) virides habent; hoc Tartarorum capitis tegmen ſic deſcribit Martinus Martinius in hiſtoria de bello Tartarico: *Biretum capiti æquale rotundum gerunt, at humile; hoc pretioſæ pellis*

faſcia

fascia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem: (ea plerunque Castoris vel Zibellinarum est;) hæc pellis aures, frontem ac tem-

pora à frigore defendit : quantum vero bireti ſupra pellis faſciam eminet, tantundem rubra byſſus undique ſparſa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrime tingunt, geſtamen plane commodum, nec inconcinnum. Eſt igitur ruber Tartarorum pileus (nunc ſaltem;) olim viridem fuiſſe produnt; rubrum autem pileum geſtant Perſæ, qui Mahumeti ſub Ali ſunt addicti. Nec mirum colore turbantum diſſidere, qui implacabiliter diſſident occaſione ſuperſtitionis, aliter à Turcis, à Perſis aliter acceptæ, ut fuſius tradunt Ioan. de Barros decade 2. Aſiæ lib. 10. cap. 6. Oſorius de rebus Eraman. lib. 10. Sanſovinus de rebus Turcicis, Florim. Remondus de Hæreſeos natalibus lib. 1. cap. 4.

Quod hic ruber pileus tranſierit in notam diſcriminatoriam Sectæ, ac Imperii, perſtringo ejus initia per paucis. Ales ergo frater patruelis Mahumetis, ac gener, ipſi defuncto ſucce-

ſuccedens, legem ſoceri ſuis interpretationibus adeo interpolavit, ut plane alia videretur. Itaque Homar, affinis Mahometis, pro legis à Mahomete propoſitæ integritate, & recepta interpretatione, acriter adverſus Alim certavit; unde ſuperſtitionis in duas ſectas diſciſſio, hodieque vigens, manavit. Arabibus Homaris ſectatoribus, Perſas Ali addictos, non ſecus ac exleges & deſertores, ac legis patriæ corruptores averſantibus; nec Perſis mitius agentibus in Arabes Homari addictos. Cum autem non exiguo tempore pars Homaris prævaluiſſet, exortus eſt circa annum Chriſti 1370. qui ſe ex Ali prognatum diceret *Sofi*, & acerrimus vindex ſectæ ab Ali conſtitutæ haberi vellet, & revera eſſet. Is ergo, ut ſuos ab Homaritis diſcriminaret, pro lineo albo turbante, quo Homaritæ utebantur, in memoriam duodecim filiorum Hocemi Alis filii, turbantem inſtituit, è cujus medio pileolus

acuminatus, è lana constipata colore rubro confectus, & senis utrinque gradibus distinctus, accommodate ad contractionem vel diffusionem emicaret. Et pileum, notam sectæ Persicæ Ali inhærentis, Ismaël Sofi potentissimus Rex Persarum, Usumcassanis ex filia nepos, magno studio, & partim blanditiis ac precibus, partim vi & armis, usurpari à multis populis curavit, magna Turcarum concitatione; qui adversarios ob rubros pileolos, exprobraturi defectionem à Mahumete, vocant *Kisulbassi*, hoc est *capita rubra*. Sicut à lana qua constant pileoli illi, sunt qui velint Persarum Regem per excellentiam dictum *Sofi*, quod nomen Arabice *lanam* sonat, cum turbantes Turcici sint lintei. An ex veteri usu Regum Ægyptiorum? horum enim judicio laneæ vestes profanæ erant, unde linteis in templis utebantur, & funebres tunicas, quibus in sepulchra, religione conse-

consecrata inferrentur, habebant linteas. Id quod Orpheo & Pythagoræ addicti servabant. Causas scrutantur Plutarchus, tract. de Iside, & Philostratus libro 8. vitæ Apollonii, Apulejus in Apologia, & qui *linigeros* dictos enucleant apud Juvenalem Satyr. 6. & Martialem lib. 12. epigram. 29. *Linigeræ* item denominatæ Isidis Sacerdotes. Quod si Tertullianus lib. de coro. mil. cap. 8. linteum quo se Christus ad lavandos Discipulorum pedes præcinxit, vocat *propriam Osiridis vestem*, idcirco ita locutus est, quia iidem erant Isidis ac Osiridis Sacerdotes. Sed de his alibi.

SECTIO IX.

Tegmina capitis Mundanorum Fastigiorum.

SUscepi agendum de tegminibus. Itaque non huc advocabo coronas, quæ duntaxat caput cingunt,

non etiam obtegunt. Verum est, coronam Imperatoriam esse superne opertam, & ut Anastasius Bibliothecarius in Leone III. appellat, *epanoclistam*; id quod etiam de Pontificia corona est admittendum. Cæterorum vero Regum ac Principum coronæ radiatæ, superne patent; vel (ut verius dicam,) superne patebant non ita pridem; quamvis abusione ab uno temere cœpta, omnes fere Regiæ coronæ aliter nunc habeant. In coronarum ergo tractationem à tam multis conscriptam, non est consilium excurrere, sed in tegminibus principalibus sistam, initio facto à tegminibus capitis summorum Dynastarum; tum progrediendo ad ea quibus inferiores Magistratus operiebantur.

Imperatores Romani, in bello, & ubi operiri capita mos erat, pileis Laconicis contecti capita, describuntur à Synesio in orat. de regno. De fastu namque & pompa Augu-

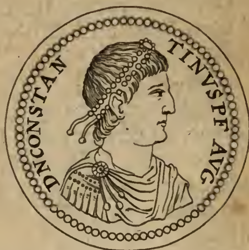
ſtorum ſui temporis multa prælocutus, qui Homericam imprecationem, (lapideam ſcilicet tunicam,) in ſeipſos trahebant, gemmis ubique & lapillis diſtincti, pavonum inſtar, interrogat; *Num melius nunc vobiſcum agitur à quo hæ circa Reges ceremoniæ inſtitui cœperunt, latibuliſque vos, lacertarum in modum continetis; ægre ad Solis ſplendorem prodeuntium, ne vos homines eſſe, homines ipſi deprehendant? An potius tunc cum exercitibus præficiebantur homines, in propatulo vitam agentes, Sole aduſti, reliquoque in victu, ſine ullo artificio ſimplices: non Dythyrambicum ac Tragicum timorem ſpirantes, ſed Laconicis pileis, quos in ſtatuis pueri ſpectantes derident; quoſque ſenior plebs felices fuiſſe non putat, immo vero ſi vobiſcum conferantur, plane infelices.* Nec ita multo poſt, deſcribens Carinum Imperatorem in fines Parthorum progreſſum, advenientibus Parthorum Legatis, detracto pileo, calvum

caput oſtentaſſe ait, minatum, ni ſatisfacerent juſtis Romanorum poſtulatis, ferro & igni vaſtandum perbrevi omnem hoſtilem agrum: territumque Carini abſtinentia & magnis animis Parthorum Regem, qui Tiara & Candye ornabatur, ceſſiſſe ei, cui ex viliſſimis lanis amictus, pileuſque eſſent. Itaque Carini pileus laneus erat.

Imperatores Conſtantinopolitani in uſu communi utebantur pileo, ut videre eſt apud Codinum de offic. Conſtantinopol. cap. 6. num. 18. Eum vero pileum, (ut ibidem additur,) in ſolemnitatibus mutabant alio tegmine; puta *crinonia*, *tetraphillo*. Crinoniam à ſpecie lilii nomen inveniſſe exiſtimat Gretſerus ad eum locum lib. 3. commentar. cap. 1. §. 8. ut & tetraphyllum, cenſet ſic denominatum à quatuor foliis. Idem Codinus c. 6. n. 36. meminit variorum Imperatorii capitis tegminum, ac nominatim ejus quod dici-

dicebatur *Tropæuchia*, à tropæo seu trophæo; & *Iustinianæi*, quod scilicet Iustinianus assumpsit. Certant de ejus tegminis forma Alemannius ad arcanam Procopii historiam, & Gretserus tomo 3. de Cruce lib. 1. cap. 20. & ad Codinum in supplemento pagina. 304. & 305. Et fortassis immerito certant, cum Codinus diserte notet, Iustinianum varia habuisse capitis tegmina propria: & nunc unum, nunc aliud gestasse pro arbitrio. Notanda vero sunt Curopalatis verba in opere de Offic. aulæ Constantinopol. *pag. mihi* 100. *Qod nunc appellatur* stemma, *id olim nominatum fuit* * diadema. *Id autem*

* *Diadematis usum primis Romanorum Imperatoribus exosum, posterioribus familiarem fuisse satis constat: at vero cui hoc quicquid est ornamenti primum debeatur, in incerto res est. Victor id alibi Aureliano. alibi (ac si sui eum pœniteret) Caligulæ illud adscribit. Contra Iornandes Diocletiano: Cedrenus & Fasti Siculi Constantino illud tribuunt. Forte minus constans & interruptus per intervalla pro imperantium ingenio ille mos, posteris occasionem dedit, ut primos ejus rei inventores crederent, penes quos primitus illius usum vide-*

DNCONSTAN TINVSPF AVG

erat texile aureum; cum lapillis & margaritis, positum ad Imperatoris frontem, & pone revinctum, cerebrum versus: (quamobrem etiam, dicitur diadema:) *quod ex eo paulatim mutatum, effectum est quale videtur hodie, & nominatur* ſtemma, *quod autem nunc vocatur* diadema, *id olim* militaris zona *diceba-tur, honorem indicans, qua olim Tyranni Christianos milites primum privabant, tum eos tortoribus dedebant.* Aliqua in his Curopalatæ verbis recte habent, alia depoſcunt cenſuram. Quod enim vocis *diadema* ethymologiam, à circumligatione & nexu repetit, bene habet. Ineptit ſiquidem Ioannes Andreas, in Clement. *Romani*, de jurejur. derivans *diadema*, à δύο, ideſt *duo*, & *demo*, quia demit principium & finem ſua rotunditate. Dicitur ergo diadema, ἀπὸ τοῦ διαδεῖν, quod eſt *circumligare* ac *cingere*, ut bene cenſuit

viderant. Cæterum uti non una omnium ratio, ita nec unius illud diadema generis, ſed gemmatum aliud, aliud purum & ſine gemmis. utrumque tamen ſolis imperatoribus peculiare fuit: utriusque hic tibi effigiem & ideam damus.

ſuit Curopalates. At non bene *diadema* cum militari zona antiqua permiſcet. Neque enim omnes, zonæ militaris jure donati, erant diademati, ut eſt notiſſimum: cum diadema ſemper fuerit nota ſupremæ poteſtatis Regiæ, unde Tryphon. 1. Machab. 3. dicitur ſibi impoſuiſſe Aſiæ diadema; & pro numero Regnorum, multiplicabantur diademata, ut videre eſt apud Herodianum lib. 6. cum de Artabano: & lib. 1. Machab. cap. 11. verſ. 13. dicitur Ptolemæus impoſuiſſe *duo diademata capiti ſuo; Ægypti, & Aſiæ.* Erat ergo diadema manifeſtum Regni inſigne; & idcirco vel in neceſſitate impoſuiſſe capiti diadema erat crimen læſæ majeſtatis, & morte luendum; ut contigit illi nautæ, qui deſiliens in mare, ut Alexandri diadema, in aquas prolapſum, educeret, cum illius conſervandi gratia ſuo capiti inter natandum illud impoſuiſſet, ita præmio luculento ob receptum dia-

diadema donatus est, ut mox sit capite minutus. Rem describit Arrianus lib. 7. Multa de diademate collegit Alex. Neapol. lib 1. genial. cap. 28. & Josephus Stephanus Opusc. de coronat. Rom. Pontificis, ac in cap. 1. libri primi Machab. ad vers. 10.

Persarum tiara Regius longe differebat à tiaris reliquorum: erat enim rectus, tantisper à fronte remotior, & quá frons media est, exacutus ac fastigiatus in mucronem, ut ex Aristophanis avibus colligitur. *Nummi à Goltzio exhibiti, tiaram Persicum Regium, repræsentant, figura erecta, & summa sui parte turrita, cum infulis à posteriori parte pendentibus, & bucculis ad

*Tiarâ Persæ, & si nummis fides, Persarum exemplo Reges Orientales alii utebantur: credo ut qui viribus impares erant, majestate pares viderentur. Quin, quod plerumque fieri solet, ut cum regione mores mutemus, ipsi etiam Antonio, ex quo Romanæ gravitati barbaricum fastum superinduerat, non displicuisse hoc supremæ potestatis insigne, hi, quos tibi exhibemus, nummi demonstrare quodammodo possunt.

ANTONI ARMENIA DEVICTA

DE PA
RTHIS

ad labra usque ex anteriori parte demissis: cujusmodi bucculas in Magorum quoque tiaris describit Strabo lib. 15. Diligenter de hoc tiara, Paschalius lib. 10. de coro. cap. 2. Erectam tiaræ formam Regibus Persicis fuisse peculiarem, habetur ex Seneca lib. 6. de benef. cap. 31. & ex Tisapherne apud Xenophontem lib. 2. Cyripæd. Hujusmodi rectum tiaram, Zonaras in *Basilio Imperatore* ait vocari *tupham*, ob typhum quem ingenerat. Et merito sane expostulabat Dio Prusæus orat. 14. *in fine*, tanto studio Persarum Regem cavisse, ne quis alius rectum tiaram assumeret, illico interficiendus si assumpsisset: *Ut autem rectum haberet animum, & nemo alius prudentia eum superaret, nunquam illi curæ fuisse.* Regium hunc tiaram, cumulabat diadema; id est fascia fronti applicita, non corona, ut contra vulgarem persuasionem bene confirmat Alexander Neapolitan.

lib.

lib. I. Gen. cap. 28. Apud Perſas ergo eam faſciam cumulaſſe tiaram, liquet ex Xenophonte lib. 8. Cyripæd. ubi Cyrum deſcribit in publicum prodeuntem, Regio apparatu conſpicuum; *habentem* (inquit,) *diadema * circa tiaram.* Idipſum

tradit Dio Pruſæus orat. 14. Et inter alias quidem gentes, diadema cingebat nudum caput, & pro *inſigni Regio* uſurpabatur, ut loquitur Taci-

Tacitus l. 2. Annal. & Virgilius 11. Æneid. agens de Rege Tyrrheno, ac Silius lib. 16. agens de Syphace; ubi diadema Africanis Regibus fuisse album ostendit, quale etiam fuisse Iulio, habet Suetonius. cap. 79. unde *alba fascia* vocatur à Luciano *in Navigio.* At apud Persas (de quibus agebam,) diadema ex cœruleo & albo interstinctis constabat, ut habet Curtius lib. 3. quod item volunt, qui illud contexunt ex albo & purpureo. Nam cœruleus color non raro *purpureus* dicitur: ut cum mare dicitur *purpureum* idest *cœruleum*, et viceversa, pro purpureo cœruleum dicitur 4. Georg. & 10. Æneid. Reginas quoque usas tali diademate, monstrat Bayffius lib. de re vestiaria cap. 20. & constat ex Plutarcho *in Lucullo*, cum de Monima. Sic igitur confectum diadema, & multiplicatum pro numero Regnorum, ut diserte habetur de Ptolomæo 1. Machab. 2) adponebatur tiaræ

apud

apud Persas: de quibus proinde potest valere utcunque, id est materialiter, & propter appositionem, ac nexum, quod falso aliqui universaliter dicunt; diadema fuisse pileolum cum fascia. Et in eundem sensum accipio Sidonium, qui carmine 23. sic canit de tiara Persico:

Ut fastu posito tumentis aulæ,
Qui supra Satrapas sedet Tyrannus;
Ructans semideûm propinquitates,
Lunatum tibi flecteret tiaram.

Et carmine 2. ad Anthemium.

Flectit Achæmenius Lunatum Persa tiaram.

Vocat *Lunatum tiaram*, qui revera Lunatus non erat: ideoque à Bulengero reprehenditur lib. de vestim. Pont. cap. 5. Sed præterquam quod Sidonius facile exponi posset de tiara, in quo efficta acu aut appicta esset imago Lunæ, quam Persarum fuisse symbolum dixit Curtius lib. 4. & fuisse omen augendi subinde imperii,

perii, censet Paschal. lib. 9. de coron. cap. 18. Præter eam, inquam, Lunati tiaræ expositionem, optime dicitur tiaram Persicum fuisse Lunatum, ratione diadematis tiaræ appositi, quod erat Lunatum. Erat & aliud Persarum Regibus capitis tegmen pellitum, ut habetur ex Polluce lib. 7. cap. 13. *Candya* appellabant. Sed hic cavenda est æquivocatio. Nam *Candys* alibi nomen est vestimenti, ut jam ex Dione Chrysostomo retuli, & multis signatis Autorum locis illustrat Brissonius lib. 2. de Regno Pers. Videndus Paschalius lib. 10. de coronis, cap. 3.

Cidarim idem fuisse quod diadema, censet Budæus in Pandectas, & Pancirol. lib. 1. variar. cap. 9. At Cidarim, vix nisi nomine à tiara discrepasse notat Alexander Neapolit. lib. 1. genial. cap. 28. & patet ex Curtio lib. 3. qui tegmen Regum Persarum appellat *Cidarim*. Agathias item lib. 4. Regium Persarum pileum, pro-

promiſcue nunc *tiaram*, nunc *cidarim* nominat, agens de Artaxerxe. Itémque agens de Varanne Perſa, cui in utero adhuc latenti, impoſita eſt Regia cidaris recta, ideſt tiara Regia. Genus erat pilei, è pilis contexti. Pollux lib. 10. cap. 36. ex Herodoto, *cittarim* vel etiam unico *t* *citarim* ſcribit; quod Grammaticale litigiolum non moror, contentus notaſſe, uſum invaluiſſe ut *cidaris* dicatur. Mirum videri poteſt, S. Auguſtinum. q. 123. in Exod. Scripſiſſe ignorari quid ſit *cidaris*; & putare ſe, non eſſe capitis tegmen, ut nonnullos cenſuiſſe refert. Bene, quod ipſemet D. Auguſtinus q. 81. in Levit. agnoſcit cidarim eſſe capitis operimentum. Uſi ſunt hoc capitis tegmine Reges Armeniorum, & Ponti: ut de Mithridate agens, tradit Plutarchus *in Pompejo.* Item Reges Ægypti, ut proditum eſt in Æſopi vita. Nec diſſonat Diodorus Siculus libro. 4. aſſerens Regum

Ægypti-

Ægyptiorum ac Æthiopicorum tegmen capitis fuiſſe pileum oblongum, aſpidibus circumvolutum, ut monerentur omnes Regii capitis violatione abſtinere, ni vellent patere morſibus mortiferis. Non inquam pugnant iſta cum cidari Regibus Ægyptiis attributa. Nihil quippe vetat cidarim oblongum pileum dicere. Male tamen aliqui, de hujuſmodi cidari ſeu pileo accipiunt illud Martialis libro I. epigrammate 49.

Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga;
Olidæque veſtes murice.

Quamvis enim erant plerique Summatum pilei pelliti, quales hodie Germanis nonnullis Principibus ſunt inſignia poteſtatis, ut late proſequitur Paſchalius lib. 9. de coronis cap. 23. Tamen Martialis eo loco qui proferebatur, non ſpectabat geſtamen capitis, ſed pedum, in quo erat

* Lunula, insigne nobilitatis, juxta illud Iuvenalis Satyr. 7.

> ---- *Nobilis & generosus,*
> *Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.*

Videsis proverbium. *Nobilitas in Astragalis*, quod ab Herode Attico in Bradeam levirum suum, magnifice crepantem generis nobilitatem, jactatum refert Philostratus lib. 2. Sophist. Agit de simili pedis gestamine, idem Martialis lib. 2. cùm de nobilitate non nupera & hesterna, sed antiqua supertalari luniformi notata, ait,

> *Non hesterna sedet Lunata lingula planta.*

De eodem ergo tegmine agebat priori illo loco; qui proinde male ab

** Lunula patriciorum in calceis ornamentum fuit, quo antiquitatem forsitan generis sui demonstrare, & majores suos Arcadum instar, proselenitos, & ante Lunam natos, ipsiusque Iovis coëtaneos fuisse videri volebant. Formam earundem nobis Casalius præbuit, nos illam ex Casalio tibi exhibemus.*

ab aliquibus ad capitis tegmina est detortus. Medorum Regum capitis tegmen, quod commune esset Iudicibus Persarum, mox ex Codino describam.

Russorum Imperator, vulgo *magnus Dux Moscoviæ*, pileum habet, quem in hæc verba describit Sigismundus Baro, in rerum Moscoviticarum commentario. *Pileus ipsorum lingua*, Schapka *dictus, quo Wolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi quibusdam spirulis subinde se vibrantibus, mire concinnatum reliquit.*

Magnatum Summatibus inferiorum, tegmina capitis peculiaria alicubi fuere. In Imperio Constantinopolitano, magna hac in parte erat varietas. Andronico, cum creatus est Imperator, detractum esse pullum & acutum pileum, quo antea utebatur, & rubram mitram ejus capiti fuisse impositam, Nicetas autor est, libro singulari de A-

lexii

lexii Comneni imperio num. 18. Biretum acuminatum Nicephorus Gregoras lib. 11. *in fine*, proceribus ætate provectioribus in usu fuisse ait, serico tectis, pro dignitate cujusque, adolescentibus capite nudato agentibus. Andronicum vero Palæologum omnibus concessisse pileos, & variis varios placuisse, his Latinos, aliis Mysios & Triballicos, aliis Syrios & Phœnicios, prout cuique libebat. Ita ille de pileis in usu communi procerum. Nam tegmina capitis, quæ erant veluti tesseræ ac notæ dignitatis, non videntur abrogata. Apud Codinum lib. de offic. Eccles. & aulæ Constantinopol. Multa de hujusmodi tegminibus capitis inferiorum Magistratuum legere licet, præsertim. cap. 3. & 4. *Tegumentum capitis (inquit eo cap. 3.) quo Despota utitur, quod* umbella *seu* umbraculum *appellatur, totum ex margaritis constat. Umbo seu ambitus*

præfert nomina ejus qui gestat illud, auroclavatum, fimbriatum. τὰ σῦα *qualia sunt Imperatorii pilei, exceptis nodo & palmulis.* Hæc illius pilei σῦα, *apicem* exposuit Iunius. Quid sint, ambigit Gretserus lib. 2. comment. cap. 4. Notat vero paulo post Codinus, de eo ipso Despotæ pileo: *Cum Despota adhuc puer est, nullum tegumentum fert in capite, dum in palatio versatur; sed manet aperto capite. At quando equitat, tunc fert eum quem antea descripsimus pileum.* &c. *Cum ad ephebi ætatem processit, tunc fert eum quem ante descripsimus pileum, idque etiam in palatio.* Inferius, de pileo generi Imperatoris, sic scribit: *Pilei generorum Imperatoris, si sint Despotæ, aurei & coccinei coloris sunt & fimbriati, habentque Cruces ex margaritis, & gyros seu circulos. Pileus Sebastocratoris aurei & coccinei coloris est, & limbatus, Umbo ejus &* τὰ σῦα *qualia Despotæ,* &c. *Cæsaris pileus fimbriatus est, aurei & coccinei coloris, qualis*

est Sebastocratoris. Umbo & densitas, qualia ejusdem. Addit. c. 4. Codinus de tegminibus capitis aliorum Magnatum. *Pileus magni Domestici, aureo & coccineo colore tinctus est; clavatus cum umbone aureo & coccineo, qui & ipse clavatus est.* τὰ σεῖα *instar umbonis chrysococcinea,* &c. *Pileus magni Ducis colore aureus & coccineus est, clavatus absque umbone.* Huic pileo similes fuisse pileos Logothetæ & magni Stratopedarchæ, ait inferius. Subdit vero *Magni Primicerii pileus fimbriatus est*, &c. *Protosebasti pileus aureo & prasino colore nitet, excepta fimbria quæ purpurea est,* &c. *Logothetæ generalis ærarii pileus, est albus pannus, cum margellis,* &c. *Protovestiaritæ pileus, clavatus est*, &c. *Primi Secretarii pileus est blatteus, duplicis coloris purpurei & albi, habens margellica fimbriata, lata non in Crucis formam, sed in orbem circa verticem pilei, ambitumque trullæ, quæ supra habet figuram trifolii, margellis ornatam.* Vocat trul-

lam, partem ſummam pilei, qua clauditur & quaſi concameratur; voce ab ædificiis tranſlata. Demum addit *Præfecti exercitus pileus clavatus eſt.* Erant hæc tegmina capitis Magnatum & aulicorum. De Judicum vero Pilaticiis mox dicam:

Inter Perſas erat peculiaris tiara Judicum, de qua Paſchalius. A. Medis accerſit, & *Pilaticia* vocat hujuſmodi judiciaria capitum tegmina Codinus, ſic ſcribens cap. 6. num. 46. *Cum Perſarum gens parva eſſet, & vitam paſtoritiam ageret, Cyrus, relictis Perſarum moribus, utebatur ritu & conſuetudine Medorum, utpote gentis magnæ & magnificæ. Horum vero Iudices ferebant epilorica ſeu ſuperulas, & in capite lineum tegmen,* Phaceolidem *appellatum. Ex quolibet Phaceolio pendebat à ſiniſtra parte margellium, ſive fimbria ex margella, alteram aurem ejus qui geſtabat obtegens. Quo ſignificabatur, aurem quidem retectam accuſatoribus dari; tectam*

ctam vero aurem accusatis, sed absentibus reservari. Ex collo Judicum pendebant in sericis filis margellia, cum fimbria. Longitudo erat spithama minor, latitudo unius palmæ. Quæ Rex Medorum ferebat, similiter & Iudices. Quemadmodum igitur olim exercituum Duces ferebant torques, qui erant honoris indices, sic & pilaticia honorem Iudicum manifestabant

Apud Sinas peculiaris est Magistratibus omnibus pileus quem sic describit Nicolaus Trigaultius lib. 1. expedit. Sinicæ cap. 6. *Omnes Magistratus, sive philosophici sive militares, infimi juxta ac summi, eodem pileo insigniuntur, is est è velo nigro, & utrinque duas velut alas habet; fere supra aures ovatæ figuræ, eæ ita pileo adhærent, ut tamen facile excidant. Hoc ajunt modo se ad modeste rectaque incedendum cogi; & à capite leviter inflectendo, prohiberi: quod si fecerint, Magistratuum violant majestatem.*

SECTIO X.

Pileus Doctorum.

PErantiqui moris est, ut sit Doctoribus certus habitus, cujus usu interdicatur iis, qui judicio illorum, penes quos est ea potestas, probati non fuerint, ac velut inaugurati. Sic enim Sophistæ olim Athenis pallium Philosophicum, unaque Sophistarum dignitatem, certis ritibus servatis, assequebantur, ut scribit Olympiodorus apud Photium Cod. 80. Neque sermo duntaxat est de facultate assumendi pallii, quasi ad tyrocinium Scholasticis illico ac adventabant, factâ à Magistris, non absque annumeratione pecuniæ, & plerisque ludicris, ut memorat orat. 20. Nazianzenus, liberatum ea Pompa Basilium Athenas appulsum describens; sed sermo est de pallio veluti Magistrali, quod concedebatur solis ad docendum idoneis, qui simplici-

ter ἐγκεγραμμοὶ ἐγκεγραμμένοι appellabantur; eo quod inter ſapientes allecti, & legitime inſcripti, ut diligenter ex pleriſque antiquis notavit Creſolius l. 3. theatri c. 16. Et perſpicue habetur ex can. 71. Trullano, ubi memoratur uſus Ethnicorum in veſte certa, candidatis Sapientiæ; & certa item, jam decurſo ſtudiorum curriculo aſſignanda, quod Synodus fieri deinceps vetat (utique adhibitis ritibus illis, è cœnoſa Ethniciſmi ſcrobe hauſtis, & alicunde lutulentis.) Inter eas autem Magiſterii ac Doctoratus notas, numerabatur corona, quæ ab initiatore myſta imponebatur, ut eſt apud Ariſtophanem in Nubibus, cum deſcribitur Strepſiadis inauguratio per Socratem. Et tunc nomen *Sophiſtæ*, ſive Doctorum titulum aſſequebantur, ut eſt apud Philoſtratum lib. 2. de vita Sophiſt. Præceſſiſſe porro hujus tituli delationem, ſuffragia judicum ad id authoritate inſtructorum, docet Lucianus

cianus *in Eunucho*, & Eunapius *in Prohæresio.* Quamvis ergo Synodus Trullana, ob mixturas aliquas impuras, vetuerit peragi quas dicebant *cylistras*, & ritus illos Ethnicos, qui usurpabantur in Tyronum initiatione, & jam consummatorum inauguratione, retineri noluerit à Christianis, tamen esse suas Doctoribus peculiares notas, non prohibuit. Imo cum id spectet ad honorem artes alentem, prohiberi nec decuit, nec debuit. Ut enim bene in hanc rem ratiocinatur Rebuffus tract. de privil. studio. & Iacobus Middendorpius l. 1. de Academiis cap. 13. post Iuvenalem Satyr. 10. & Bionem in Bucolicis, Iamblichum & alios, virtus inhonorata jaceret, nec esset qui vellet labores in literarum adeptione devorandos exantlare, nisi esca præmii & honoris pelliceretur. Is autem honor præsertim cernitur in peculiari amictu & peculiaribus externis notis, inter quas eminet pilei concessio. *Bire-*

tum vocat Bertachinus, aitque esse signum victoriæ & gratiæ, nec non Sacerdotii & superioritatis; & has omnes ob causas merito concedi Doctoribus cum inaugurantur, addito in vertice hapso, seu flocco, pro Doctorum varietate, coloris diversi.

Tangit his paucis Bertachinus compagem & colorem, ac fines pilei Doctoralis, quæ breviter percurrenda sunt & distinctius exponenda. Et pileus quidem alicubi non ejusdem est coloris, tamen apud nostrates semper est niger. Ajo alicubi aliter rem se habere, quia ut scribit Middendorpius lib. 1. de Academiis cap. 13. & Maximilianus Sandæus in Theolog. Jurid. commentat. 50. apud Germanos (inter quos ipse scribebat,) solus Doctoralis pileus Theologorum est nigri coloris, ad innuendum eos esse mundo mortuos. Est quippe nigredo mortis symbolum; ut propterea Satyri-

cus,

cus, *nigros maritos* dixerit pro *mortuis*. Qui vero apud eam gentem in aliis facultatibus promoventur ad lauream Doctorum, pileos habent alterius coloris quam nigri. Nempe Jurisperitorum pileus est ruber, eo quod adsint Regibus & Principibus terræ, quorum præcipuum ornamentum est purpura. Medicorum vero & Philosophorum pileus Doctoralis est violaceus, aut cœruleus, ut moneantur oculos suos non declinare in terram. Ex Godelmanno lib. 1. de Magis cap. 1. Dæmon in Marchia, specie Advocati objectus, pileum cœruleum prætulit. Hæc igitur est coloris quoad pileum alicubi multiplicitas, quæ apud nostrates locum non habet. At floccus apud nos quoque, pro variis est varius. Eum floccum aliqui superiore seculo Genevæ, cum ea urbs sub auspiciis Spiritus sancti reformati, omnia susquedeque evertit, porro hortensi mutavere, quem pi-

leis, assuerunt vel adjunxerunt: quod quantam bilem Farello, meri Dei verbi pincernæ inter primos strenuissimo, exciverit, docet in Calvini vita Laingæus cap. 7.

Nunc intactos ex Bertachino pilei Doctorum fines, eiusque quadratam formam inquiramus. Victoriæ signum haud injuria statuitur pileus Doctorum; nec abs re, cum oleastro Olympionicarum confertur ab Adriano Junio lib. 5. animadvers. cap. 2. quia diligens studium, quod necesse est in Doctore præcessisse, perinde est ac lucta & agon cum ignorantia & ignavia. Et quemadmodum Agonistici varie probabantur & examinabantur, priusquam ad certamen & victoriæ viam admitterentur; ita qui Doctorum lauream captant, variis probationibus & examinibus subjaceant necesse est. Proportio est manifesta. Triplicem enim Athletarum coronam, pro triplici eorum gradu, agnoscit Imperator lib. *Athletas ita*, cap.

cap. de Athletis, ubi Bartolus & D D. passim; similiter igitur inter studiosos sapientiæ, alii depositi Tyrocinii insignibus donati, dicuntur *Baccalaurei*; sive à lauri baccis, ut significetur spem fieri, quod à baccis ad laurum, seu plenam lauream denique pertingant; sive à bacillis quorum olim collatione creabantur, ut vult Renatus Barrensis, in Admonitione de Tertulliani dogmatibus. (Quanquam in Italia primum hunc gradum honorum Scholasticorum non requiri ad Doctoratus titulum & decus adsciscendum, notat Quintilian. Mandos. ad reg. Cancell. 16. q. 11) Alii ulterius progredientes, denominantur *Licentiati*; & *Prodoctores.* Tertio denique alij, ad ipsum provecti apicem honorum Scholasticorum, *Doctores* plene & absolute appellantur. Atque ita hi Athletæ sapientiæ, servant proportionem cum antiquis athletis; sicut quoad probationes & exa-

examina agonisticis præmitti solita, ut Faber in Agonistico lib. 3. cap. 17. aliique notarunt, ita quoad gradus, & varia externa signa, tanquam laborum præmia, merito rependenda iis qui probati sint laurea digni, atque notaculo quo ab aliis secernerentur. Videndus Faber eod. lib. 3. cap. 28. Hæc porro nota nullibi statui convenientius ac principalius potest, quam in capite. Inprimis, quia ob necessariam, dum hic vivimus, intellectus ac phantasiæ in operando connexionem, & phantasmatum inter intelligendum speculationem, capitis per studia fatigatio major fuit, quam reliquorum membrorum. Præterquam quod eminentia capitis, ut supra sect. 2. disputatum est, notas victoriæ in capite collocatas, conspicuas omnibus facit. Quare post luctam & certamen, optime hac quasi laurea donantur Doctores, imitatione Dei, qui in
cœlo

cœlo ſpeciale decus quod *aureola* Doctorum dicitur conferet Doctoribus probatis, de quo bene diſſerit Carolus Regius lib. 1. Orator. Chriſt. cap. 22. & Joannes Bagotius in demonſtrationibus Chriſtianis t. 2. lib. 5. diſp. 7.

Quod gratiæ ſimul ac victoriæ notam, pileum Doctoris ſtatuebat Bertachinus, exiſtimo referendum ad probatos mores, & vitæ ſanctitudinem veri Doctoris. Supponitur enim non excepturus tot labores, quot exantlare neceſſe eſt eum qui digne ad aſſecutionem hujus decoris pertingit, niſi virtute & gratia præcelleret, qua tot illicibus voluptatum & avocamentis à recto, conſtanter obſtiterit. Eraſmus ſane Adag. *ad pileum vocare*, exiſtimat pileum eſſe notam virtutis ſpectatæ, & idcirco conferri Doctoribus. Quo etiam pertinet longa diſputatio Lucæ de Penna ad l. *Murileguli*, C. de murileg. & gynæciar.

næciar. monſtrantis, pileum Doctoris dici *biretum*, quia ſupponit duplicem rectitudinem in eo cui confertur. Eam vero duplicem rectitudinem ita explicat idem Doctor, ut omnem plane ſanctimoniam comprehendat.

Eodem revolvitur *Sacerdotium*, cuius pileum Doctorum teſſeram eſſe ſtatuebat Bertachinus: & idem habet Mar. Socinus cap. *Quanto*, de Magiſtris. Diſciplinæ enim etiam humanæ, ſub quodam Sacerdotio exercendæ ſunt, & facultates, quibus partis decernitur pileus, veluti quædam numina habentur, ut de Juſtitia & Juſtitiæ adminiſtris pronunciavit Ulpianus, quatenus ex Celſo dixit, Juriſperitos boni & æqui Sacerdotes eſſe, atque adeo juris atque Juſtitiæ. Quod Hotomannus in Epitome ad titulum 1. Digeſtorum, & in commentario renovato ad Inſtitutiones tit. 1. de Juſtitia, Dea Ethnicorum dictum contendit. θέμιδα aut θέμιστα vel δίκην dixere Ethnici, ut ex

Euſtra-

Eustratio observat Budæus ad lib. 1. tituli primi ff. Institere Hotomani vestigiis, in eo sensu definitioni ab Ulpiano assignatæ admittendo, Donellus Tomo. 1. lib. 1. cap. 4. & Henricus Salmuth ad Pancirolum de rebus deperditis, circa procem. Et quanquam Ulpianus, homo gentilissimus & acerba Christiani nominis insectatatione infamis, dignus non est pro quo satagamus; tamen longe aliam fuisse ejus mentem, cum Jurisperitos dixit esse *Justitiæ Sacerdotes*, monstratum est lib. 3. de Virtut. num. 39. & ibid. num. 48. Hoc Sacerdotium, in sancta tractatione & dictione juris consistens, est illustratum. Addo nunc Julianum Imperatorem in longo fragmento sive orationis, sive epistolæ, eodem modo ac sensu pronunciantem. *Civiles magistratus, quodam veluti Sacerdotio fungi, quatenus legum sunt custodes.* Indeque infert Julianus dici posse, parem honorem ac cultum,

tum Sacerdotibus & Magiſtratibus tribui oportere. Quod approbaſſe videtur apud Caſſiodorum Rex Theodoricus lib. 6. epiſt. 3. in calce formulæ Præfecti prætorio, cum dixit: *Quod Sacerdotium eſt, præfecturæ prætorianæ competenter agere dignitatem.* Affine eſt quod doctus Poëta 6. Æneid. & viris doctrina præſtantibus, & Sacerdotibus communes poſt obitum vittas decernit. Ait enim:

Quique Sacerdotes caſti, dum vita manebat,
Quique pii Vates, & Phœbo digna locuti;
Inventas aut qui vitam excoluere per artes;
Quique ſui memores, alios fecere merendo:
Omnibus his niveâ cinguntur tempora vittâ.

En capitibus Sacerdotum & Doctorum, vittæ in Elyſiorum campo-

rum beatitate decretæ; perinde ac ſi utrique fungantur Sacerdotio; & illi Numinis, hi ſapientiæ Antiſtites ſtatuantur. Plinius ſane lib. 7. cap. 30. Platoni tanquam ſapientiæ Sacerdoti & Antiſtiti; vittatam navem à Dionyſio miſſam, teſtatur.

Facit huc non incongrue, quod Theon Smyrnæus, nuperrime editus, cap. 1. Mathematicorum ex Platone *pap.* 18. tradit, de initiatione myſtarum, reſpondente traditioni ſapientiæ philoſophicæ, & initiationi in ea. Præibat enim purgatio. Tum deinde ſequebatur traditio Sacrorum. 3. Concedebatur Sacrorum inſpectio. 4. Interveniebat ſcopus & finis inſpectionis, hoc eſt capitis religatio, & impoſitio coronæ, inferens poteſtatem tradendi aliis ſacra, Myſtæ collata. Hæc proportione ſervata, locum habuiſſe in traditione poteſtatis alios imbuendi philoſophia, (qui eſt vere Doctoratus Philoſophicus,) affirmat Theon eo capite

1. quod

1. quod ex Platonis libris de Republica & Epinomide consarcinatum esse, observat ibi in Notis Ismaël Bulliadus *pag.* 215 Ex sensu igitur Theonis Platonem exprimentis, corona Philosophico Doctori imponebatur, tanquam Mystæ perfecte initiato, post examen & probationem, ac veluti expurgationem ab ignorantia. Et sicut corona illa, à Sacerdotibus ad Magistros Philosophos traducta erat, ita pileus Doctorum, qui ei coronæ Magistrorum suffectus, pro Sacerdotali tegmine haberi debet. Sunt enim etiam Philosophorum Magistri inter Doctores; & eo nomine iam olim usos esse pileo, constat ex iis quæ de Philosophis scribitPalladius, agens de Serapione Sindonita cap. 83. Lausiacæ.

Quod denique adducebatur à Bertachino, de concessione pilei Doctoribus facta; eo quod pileus sit nota superioritatis & potestatis, supponit antiquum usum quo pileus statuebatur

batur

batur nota libertatis, quam Philosophi & Theologi, præeunte Apostolo, definiunt poteſtatem ſuæ voluntatis, & dominium in actum ſuum. Eſſe porro pileum notam libertatis, vulgatiſſimum eſt; & fuſe illuſtratur à Bodino lib. 1. de Repub. cap. 5. & à Panciroló lib. 2. var. lect. juris cap. 220. Inde *vocare ſervos ad pileum*, idem eſt ac vocare ad libertatem, ut videre eſt apud Senecam epiſt. 47. & Livium lib. 34. Suetonium *in Tiberio*, paſſimque alios. Et quoties libertatis expreſſio vel profeſſio facienda fuit, adhibitus eſt pileus. Sic Henricus II. Galliæ Rex, ei publico ſcripto quo rationem reddebat initi abs ſe fœderis contra Carolum V. cum Mauritio Saxone aliiſque Lutheranis, præfixit in ſcripti fronte, pileum inter duos pugiones, ut ſcribit Spondanus in Annalibus Gallicanis ad annum 1552. num 6. Pileus enim Symbolum eſt libertatis, quam Galli-

EID · MR ·

LIBERTAS AVGG

cis & Germanicis copiis, Germaniæ quæri, prætexebatur eo bello. Imitatione veterum ſic factum. Nam Brutus tyrannidis excuſſor, in veteribus nummis pileum manu præfert. Et in variis nummis Cæſarum, mulier cum pileo, imago eſt libertatis, ut teſtantur Pancirolus lib. 1. var. lect. juris cap. 17. & Pierius lib. 40. cap. *de pileo.* Tito Flaminio triumphanti, civium Romanorum duo millia affuiſſe pileata, ut profiterentur ſe ab eo accepiſſe libertatem, ſcribit in eius vita Plutarchus. In Neronis obitu, Suetonio atque Victore referentibus, plebs Romana univerſa diſcurrit pileata, quaſi tum demum donatam ſe libertate conteſtans. Terentius Culleo, ut Scipionem libertatis ſuæ autorem profiteretur, triumphanti aſtitit pileatus, iuxta Oroſium lib. 4. cap. 19. Mancipia ipſa, ut ſcribit Servius ad 8. Æneid. cum libertate donabantur, raſis capitibus pileum in Feroniæ

templo accipiebant ; fuiſſe pileum album, ſcribit Diodorus, agens de Pruſia Rege, qui ut ſe Romanorum libertum profiteretur, Legatis eorum raſo capite & pileatus occurrit. Et raſura quidem capitis in ſervi manumiſſione, nota erat declinatæ tempeſtatis ſervitutem comitantis. Nam qui è naufragio emerſerant, radebantur, juxta illud Juvenalis.

———— Gaudent ibi vertice raſo,
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Ad illorum ergo ſimilitudinem, qui ſervitutem evaſerant, radebantur, ait Nonius in V. *pileus.* Et ſic raſis imponebatur pileus, vulgata apud Romanos libertatis teſſera. Unde votum mancipii apud Plautum in Amphitr.

——— Quod ille faciat Iupiter,
Ut ego hodie raſo capite calvus, capiam pileum.

Erat

Erat igitur pileus nota & tessera libertatis; nisi quod servi contumaces, ut ex Cælio Sabino prodit Gellius lib. 7. cap. 4. pileati prostabant venales, cum eorum nomine nihil vellet præstare, qui vænum illos exponebat, quod male carpit Straccha parte 2. de Mercat. num. 76. Videndus Jacobus Durantius lib. 1. var. cap. 10. Sed hoc ex adjunctis dijudicabatur. Alibi autem pileus, libertatis jam aditæ nota erat. An quia pileus insigne erat jam olim nobilitatis? Ulysses sane, cujus cum Ajace de nobilitate contentio apud Nasonem prostat, ut nobilis exprimeretur, pingebatur pileatus. Item Dioscurorum nobilitas pileis est adumbrata. Byzantini exules, (ut ait Pierius lib. 40. cap. *de pileo* (qui quidem genere nobiles erant, ut nobilitatem suam testarentur, appulsi in Italiam, pileos gestabant. An insigne libertatis pileus, quia ingenuis, tametsi nudo capite

incedere ſolerent, jus tamen erat tegendi capita, quo carebant mancipia? Nam mancipiis quamdiu ſervitutem ſerviebant, caput neceſſario nudum erat, quicquid demum accideret incommodi; non ita iis qui liberi erant. Quæ eſt germana expeditio nodi, quem in hac re proponit, nec ſatis extricat Heraldus ad lib. 2. Martialis epigr. 68.

Ex his ſatis ſuperque liquet, pileum fuiſſe teſſeram libertatis, atque adeo etiam poteſtatis, cum libertas poteſtate definiatur. Idque fortaſſis voluit Pipinus, concedens decimarum dominium per pileum ſuum ut teſſeram, ut eſt in Actis S. Momonis, *in fine*. Sunt qui ad Noëmum autorem id referant. Ab eo quippe ſub Jani nomine, apud Latium regnante, Latinos ajunt donatos pileo poſt diluvium, in Symbolum libertatis à tot malis, ut ſcribit Maximil. Sandæus in Theol. Jurid. comment. 50. Mirum igitur non eſt, donari

donari pileo Doctores, qui exſolvuntur ſcholaſtica ſervitute; & poteſtatem accipiunt, ſive docendi, ſive exercendi certa munera, ad quæ neceſſaria eſt eruditio, cujus teſtimonium publicum accipiunt. Scholaſtica ſervitute exſolutos dixi, quia diſcipulus alterius fert nomen; nec ſi ſapit, ſuo ductu, ſed Magiſtri dirigitur; in ejus verba jurat, & ejus ſe ſententiis addicit: quæ tanta eſt ſervitus, & quidem præſtantiſſimæ ac ſupremæ in homine facultatis, ut faſtidiens eam addictionem quiſpiam, *Serva pecora* appellarit, qui non auſint ab alienis ſenſis placitiſque diſcedere. Hanc igitur ſervitutem excutiunt, & per Doctoratum quaſi manumittuntur, qui à doctrina ſufficienter inſtructi deprehenduntur; nec ultra indigent ductu Magiſtri, ſed aliis potius dirigendis atque informandis idonei declarantur. Ex ea autem ſignificatione pilei, manavit concertatio, de

qua Menardus diſp. de jure Epiſcop. cap. 5. an excipere benedictionem à Judice pileato, pugnet cum exemptione, & benedicentis poteſtatem ſupra benedictos aſtruat, quia pileus videtur teſſera poteſtatis. Quanquam quoad Doctores, pileus ejus tantum libertatis & poteſtatis teſſera eſt, de qua dixi. Decoratur pileus apice, ſive hapſo è ſerico, pro variis facultatibus colore vario; quia apex erat Flaminis geſtamen peculiare. Doctores autem quaſi inaugurati in Flamines ſapientiæ, quam ſancte & pie tractare debent, jam præmiſſum eſt. Hæc igitur eſt cauſa, aſſignati Doctoribus pilei in ſua inauguratione, ut notavit Stephanus Paſchaſ. l. 4. obſervat. Francic. cap. 7.

Forma pilei Doctoralis apud varios varia eſt. Rotundum ſuo tempore fuiſſe, notat Petrarcha lib. 1. de remediis dialo. 12. non ſignata tamen regione. Apud ſuos Cadomenſes

menſes eſſe rotundum, ſcribit Petrus Lenaudiere tract. de privilegiis Doctorum parte 1. q. 3. referens hanc tradendi pilei formulam. *Accipite biretum rotundum ad modum coronæ, in ſignum ſanctitatis & veritatis ac doctrinæ, ut tales ſitis in mente, quales fueritis in converſatione; nec à docendo ceſſaveritis, quia non coronabitur in regno cœlorum, niſi qui legitime certaverit.* Addit idem Autor, delectæ in pileo rotunditatis rationem: quia corona ſignum eſt perfectionis, cum ſit ſphæricæ figuræ, angulis carentis, in ſignum quod abſint ſordes, quas in angulis non deeſſe monuit Gloſſa Clement. I. de vita & honeſt. Clerico. verb. *tonſuram.* Videtur eandem formam pilei innuere, quod Signorellus de Homodeis Conſilio 23. num. 7. tractans Doctoris & militis, uter utri præferendus ſit, prærogativas, vocat pileum Doctoris *diadema*, quod figuræ eſt ſemicircularis, &

ſapit rotunditatem; quæ ex eo maxime capite accommodata videtur huic pileo, quod æternitatis Symbolum ſit: ac Doctorum fama, æternitati adæquanda eſt, nec labefactanda cum tempore.

Nihilominus forma quadrata, cujus pleriſque locis eſt pileus Doctorum, non minus commodas aut minus fœtas myſteriis rationes ſuppeditat. Ut propterea, non modo Italis, (teſte Pancirolo lib. 1. var. lect. juris cap. 23.) ea figura in hoc pileo iam olim ſit probata, tametſi ſuo tempore in deſuetudinem abiiſſe non neget; ſed etiam Sinæ (ut ſcribit Nicolaus Trigaultius lib. 1. expedit. Sinicæ cap.8.) * eam formam in

* *Extat illius pilei forma apud Kircherum in* China *ſua* illuſtrata, *ubi veſtitum P. Riccii deſcribens, ait habitum hunc omnibus eruditis, omnibusque magni Occidentis Doctoribus proprium fuiſſe & peculiarem ante Tartarorum irruptionem, Nunc dura illos ſervitus, et quovis malo gravior amiſſæ libertatis memoria premit. Ita verſant ſuas vices res humanæ, nec unquam celerius ruunt, quam ubi omne felicitatis faſtigium tranſcendiſſe videntur.*

in pileis litteratorum adamaverint, cæteris non nisi rotundorum pileorum usu concesso. Et est sane forma quadrata symbolum immobilitatis & stabilitatis, ut considerat creditus Augustinus q. 52. & 65. & S. Gregorius hom. 21. in Ezech. At Doctoris, qui vere id nomen impleat, doctrina, non est facile mobilis: omni quippe doctrinæ vento circumferri in vitio ponitur ab Apostolo; idque fortassis expressum voluit, qui Mercurium, disciplinarum cœlestium, juxta Manilium lib. 1. Astronom. ac etiam eloquentiæ & veritatis præsidem, cubicum & quadratum effinxit, ut ex Leonide refertur lib. 1. Anthol. epigrammate ad Deos agrestes: ubi Mercurium vocat τιτραγλώχιν. Esto vero, forma illa Mercurii quadrata, alio iuxta nonnullos pertineat, ut refert Brodæus ad locum prædictum Anthologiæ: tamen sensus, quem ei subjicimus, non male quadrat. Eam ergo

go firmitatem & ſtabilitatem doctrinæ, forma pilei quadrata melius adumbrat quam rotunda: cum rotunditas ſit ſymbolum volubilitatis: ut propterea S. Auguſtinus in Pſ. 83. *Sub initium*, obſervaverit, pecuniam apud omnes gentes ſignari rotundam, quia facile volvitur, & ab uno Domino ad alium tranſit. Itaque qui propter probatam doctrinam, ſententiæ præconceptæ optime inſiſtit, nec facile dimovetur de ea; (qualem par eſt eſſe qui Doctor publica autoritate renunciatur,) merito teſſeram doctrinæ accipit, non rotundam, ſed quadratam; quæ innuat, illum adeo firmum & ſtabiliter in doctrina conſtitutum eſſe, ut nullis adverſis flabris, nullo contrario impetu concutiendus ſit, nedum dimovendus aut evertendus.

Hinc perſpicue deprehenditur, quanta ſit ſtoliditas eorum, qui pileum Doctoris caro emunt, male à doctrina, cujus teſſera pileus eſt,

conſtituti. Quales innumeros jam ſuo tempore, orbem vacuis nominibus impleſſe, deplorabat Petrarcha. lib. 1. de remed. cap. 12. & 46. Abuſio ejus plane germana, qua plerique titulo tenus habentur Chriſtiani, quia Baptiſmi Sacramento initiati ſunt, & Chriſti charactere inſigniti, tametſi profeſſione & vita, nihil minus ſint quam Chriſtiani, quos cum ſimia perſonata merito confert Gregorius Nyſſenus lib. ad Harmonium de notione Chriſtiani nominis. Nec diſſimile eſt, quod de fele in nuptiali convivio refert Nazianzenus Orat. de Epiſcopis, & accommodat iis, quos Scriptura vocat paſtores & idola. Haud aliter ergo ſe habent, qui doctrina vacui, & titulo ac gradu quem emercantur indigni, vacuum Doctorum nomen præferunt; vaſa vacua, tametſi ſignata, ut Dæmoniacam vocem huc transferam, de homine non Chriſtiano, qui externum Chri-

stiani signum usurpaverat. Nihil talibus prodesse quæ ostentant diplomata, nec posse Doctorum privilegiis potiri, ex Ancharono, Panormitano, Baldo, ac Felino confirmat Petrus Lenaudiere tract. de privilegiis Doctorum p. 1. q. 13. Peccati mortalis tetra labe sordere eam insignium Doctoratus postulationem vel acceptionem, tradit Glossa Clement. *cum sit*, de Magistris V. *honorem*: in quam etiam sententiam alios adducit & sequitur Bonus de Curtili Tract. de Nobilitate parte 3. num. 107. Verba quibus Joannes Ludovicus Vivaldus lib. de persecutionibus Ecclesiæ id exponit, adscriptu digna videntur. Recenset ille inter Ecclesiæ persecutiones, decimam, quæ existit ab indigna Doctoris titulorum assumptione: & post expensam ac illustratam doctrinæ parandæ in futuro Doctore necessitatem, concludit §. *porro quantis*. [*Patet itaque ex dictis, quod*

gra-

gradus Magisterii vel Doctoratus, non potest rationabiliter appeti, nisi prius qui talia ambiunt, sub disciplina labores & tædia multa sufferant, & discant ab idoneis præceptoribus, quod postea alios docere valeant: quia teste Vegetio in 1. libro de re milit cap. 1. nemo facere meruit; quod se bene didicisse confidit. Et per consequens, patet responsio ad quæstionem; & quod Doctores nostri non excusantur à laqueo culpæ mortalis, si indigne assumuntur ad gradum. Contra quos Glossa super Matth. 4. ait: Diabolus multos decepit, honore Magisterii inflatos, quibus pro mercede ambitionis suæ, si pœnitentiam non egerint; apud Inferos dabitur L V T E O L A, non autem Aureola, *quia talis convenit veris Doctoribus in æterna gloria.* Hæc ille; pro signo Luciferianæ superbiæ statuens appetentiam Doctoratus, in eo qui vere doctus non sit: Qui tamen in particulari, quoad gradum Magistri in Theologia, tot & tanta de-

depoſcit ut deſperanda fere videatur idoneitas ad eum titulum. Nam teneri, qui talis eſſe affectat, & Grammaticam, & Rhetoricam, & Dialecticam & Arithmeticam, & Muſicam, & Geometriam, & Aſtrologiam, & naturalem Philoſophiam, & Medicinam, & Jura callere, late contendit. Neſcio an auditurus ipſemet; *Tu es Magiſter in Iſraël, & hæc ignoras,*

Inferre præterea ex dictis de Doctoris pileo licet, quantopere peccent, qui pro pecunia Doctoris pileum & titulum indigno conferunt. Hoc in Medico & Theologo à peccato mortali non liberat. Cajetanus in ſumma V. *Doctor*, & Fumus *eodem V.* Et ratio eſt, quia ſunt Medici, ille corporum, hic animarum: ac proinde ingenti cum damno Reipublicæ proponuntur authenticè, tanquam digni quibus fidatur, in curatione ægritudinum, ſive corporis, ſive animæ. Anceps

vero

vero nonnihil eſt Cajetanus, quem Fumus de more affectatur, an idem ſit pronunciandum de Doctore juris Civilis. Eſſe tamen admodum veriſimile, peccare item mortaliter eos qui in jure civili promovent aperte indignos uterque agnoſcit, & diſerte tradit Sa V. *Doctor*; habeturque etiam ex Quintiliano Mandoſio ad 16. reg. Cancellar. q. 13. & 14. Nec ratio eſt obſcura, proponunt enim ut dignos qui clientum cauſas ſuſcipiant, aut populis jura dicant, eos, qui præ imperitia præſtare revera talia non poſſunt. Unde fortuna, & non raro honor, ac vita clientum, manifeſto periculo exponitur, quantum eſt in ipſis, atteſtantibus dignum eſſe ea munera obire, qui revera non eſt dignus. Inter ipſos Civilis juris peritos, peccati mortalis damnat conferre indigno gradum Doctoris in jure, Petrus Lenaudiere Tract. de privil. Doctorum parte 1. q. 14.

In-

Inferri denique ex dictis potest dijudicatio agitatæ non ita multo ante controversiæ, sitne pileus Doctoris cucullo Monastico potior.

SECTIO XI.

Integumenta capitis Sacrorum hominum apud Ethnicos.

FUere Ethnicis, fuere Hebræis, sunt hodieque Christianis, sacra quædam Numini addictorum capitum tegmina; quæ consequenter ad hactenus recensita, operæ pretium est attingere.

Quoad Ethnicos, Suetonius lib. de genere vestimentorum, observat, Romanos triplex pileorum genus habuisse, Sacerdotum & Sacrorum hominum proprium; *apicem*, *tutulum*, *galerum*. Apicem, quem alias *pileum Epiroticum*, sive *Albanum* vocari ferunt, Straboni πίλημα πυργωτὸν Dionysius Halicarnass. lib. 2. agens

de

de Saliis qui sacra in Palatio celebrabrant, ita describit: *Gestant etiam capitibus, quos vocant* apices, *fastigiatos in coni formam pileos; Græci appellant* Κυρβασίας. Non est hæc apicis Sacerdotalis descriptio sic accipienda, quasi solus apex esset turbinatus & fastigiatus in coni aut metæ formam; aut quasi solum id genus pilei, nomen *apicis* proprium haberet. Nam etiam pileum lanatum, cui nomen *tutulus*, metæ figura erat. Et in Albogalero, qui Flaminibus Dialibus usui erat, & ex pelle hostiæ albæ Jovi cæsæ conficiebatur, teste Festo, ac Gellio lib. 10. cap. 15. Pontificales Codices exscribente, apex affigebatur virgula oleagina: ut proinde liqueat verum esse quod Vives 2. Civit. cap. 15. variis testimoniis demonstrat, apicem quandoque, non pileum totum sonare, sed pilei fastigium duntaxat, ac veluti hapsum. Qui igitur *apex* peculiariter dicebatur,

tur, inde à cæteris item turbinatis pileis secernebatur, quod pileum subtile esset, circa medium virga eminente. Eum pileum Flamines, amentis, *qui offendices* dicuntur, sub mentum adductis, religabant: cum ne excideret capite, tum ut pone pendere pro libito posset ac regeri: Cum alii Flamines apicem, duntaxat sacra obeuntes, gestarent; Flamen tamen Dialis eum semper gerebat, teste Appiano lib. 1. bellor. Civil. & Plutarcho in quæst. Romanis: quod tamen ex iis quæ Gellius lib. 10. cap. 15. ex Fabio Pictore & libris Pontificalibus excerpsit, limitandum est ad Flaminem sub divo existentem. Nam sub tecto,

Apex hic Pontificatus erat insigne, ac plerumque Religionem & Sacerdotia in nummis denotat. Confirmant hoc inter cætera, ea quæ apposuimus numismata, in quorum uno Cæsar caput obvelatus, conspicitur cum apice *& lituo, in altero, qui Triumvirorum Cæsaris & Lepidi est, idem ille apex apparet, cum securi, aspergillo, & sympulo, additis inscriptionibus P O N. & P. M. ut Pontifices Maximos illos fuisse appareat.*

PARENS PATRIAE
CAESAR

LEPIDVS · IMP · P·M·
CAESAR· IMP· PON

tecto, liberum erat pileum deponere. Imo necessarium fuisse Flamini morituro illum deponere, ne insigne Sacerdotii esset inter feralia, observat superius Appianus. A pileorum gestatione, dictos *Flamines*, quasi *pileamines*, nonnullorum sententia fuit, cui adscriptus est Pierius lib. 40. Alii tamen magis probant alias notationes, quas Vives loco allegato, & Lilius Gyraldus Syntagm. 17. *pag.* 458. proferunt; & omnes revolvuntur ad aliquid capiti impositum. Absurdissime vero Suidas V. ποντίφιξ Flamines Romanis dictos censet, quasi *flumines* à cura fluminis, sicut *Pontifices* à *pontis effectione* denominatos, multi sunt arbitrati. Quomodo hic apex ad tutulum se haberet, ac etiam ad galerum, sive albogalerum, à galeæ forma denominatum, & ex pelle hostiæ confectum, jam attigi.

Sed non est omittendum, fuisse qui Romanum tutulum confunderet

cum * Phrygio amictu, cujus est mentio apud Maronem eo versu.

Et caput ante aras Phrygio velatus amictu.

Gyraldus Syntagm. 17. histor. Deor. hunc Phrygium amictum accipit de tutulo Romano; quem Ful-

:gen-

* *Phrygium hunc capitis amictum sub mystico Attidis ornatu in veterum aliquot nummis conspicuum esse, Pignorius in* Magnæ Matris Deum & Attidis initiis *docet, cujus tractatum ut non ita pridem, ita nunc ideam pilei publice damus.*

gentius ad Chalcidium, ait fuiſſe pallium, quo Sacerdotes ad ſacrificium accedentes caput tectabant. Sed melius antiquus interpres Juvenalis, ad illud Satyræ ſextæ --- *Phrygio veſtitur bucca tiara*, oſtendit *Phrygium* fuiſſe tiaram, ſeu galeam Sacerdotis, quæ per malas veniens, mento ſubligabatur. Unde lux affunditur Valerio Flacco lib. 6. dicenti:

Subligat extrema, patrium cervice tiaram.

Nec non Senecæ, cujus illa ſunt in Thyeſte Actu 4.

---- Hoc Phrygius loco.
Fixus, tiaras Pelopis.

Quod autem Phrygium per eam las veniens ſubligaretur mento, inde factum videtur, ut Andreas Balenſis ex Hebræo Chriſtianus, referent- Petrio Nannio in Notis ad S. Am-

brosii expositiones in Exodum, dixerit; inaures quas Iacob una cum idolis sepelivit & infodit, non fuisse vulgares inaures; (quid enim illæ ad cultum idolorum, ut propterea idolis consepeliri debuerint? sed fuisse hujusmodi tegmen capitis Sacerdotum, in cultu idolorum aures tegens, quales fuere apud Romanos infulæ; eaque inaurium interpretatione exemptum sibi antiquum scrupulum profitetur Nannius. Sed non deest alia ratio scrupulum omnem eximendi, & inaurium cum idolis nexum monstrandi, etiamsi de inauribus vulgatis sermo esset, ut dicit Theoph. Rayn. lib. de Stigmatismo, sect. 2. cap. 7. post D. Augustinum q. 111. in Gen. & Epistol. 73.

Apud alios Ethnicos certa signantur sacrorum hominum tegmina capitis. Summus Sacerdos Syriæ Deæ, qui solus erat purpuratus, aureo tiara usus proditur à Luciano libel-

lo

lo de Syria Dea, cujus hæc ſunt verba. *Sacerdotes ipſis multi eliguntur, quorum alii quidem hoſtias mactant, alii autem libamenta ferunt: rurſus alii flammiferi vocantur, & alii aræ miniſtri. Veſtis autem tota candida eſt, pileum in capite geſtant. Summus autem Sacerdos, alius ac novus unoquoque anno ſubrogatur; ſolusque hic purpuream veſtem gerit, & tiara aurea redimitur. Sacerdotes Ægyptios & Æthiopicos, Diodorus lib. 4. autor eſt fuiſſe Pileatos.*

Sacerdotes Perſarum ſacrificantes, Strabo lib. 15. ait geſtare ſolitos tiaras τοιλωτὰς καθηκύας ἑκατέρωθεν. Unus interpres vertit *filtraceas infulas ex utraque parte dependentes.* Repræſento contextum ex altera interpretatione. In Cappadocia, (etenim maxima eſt ibi Magorum multitudo, qui *Pyrethi* vocantur, & multa Perſicorum Deorum templa) non cultro, ſed ſtipite quodam mactant, tanquam malleo verberantes. Sunt

& pyratheia, ſepta quædam ingentia, in quorum medio ara eſt. In ea Magi, & cinerem multum & ignem perennem ſervant, & eo quotidie ingreſſi imprecationes faciunt, per horam ante ignem virgarum faſciculum tenentes, pileis infulis velati ex utraque parte dependentibus; adeo ut vittæ labia contegant ac malas.

BENE-

BENEVOLE LECTOR.

P*Eccare utique in publica commoda existimarem, si quæ de* Apicibus, Galero, Albogalero, Apiculo, *docte non minus quam solide edecumavit vir celeberrimus* PHILIPPVS RVBENIVS in Electis suis, *sicco hic penicillo transirem, maxime cum ejus exemplaria jam dudum distracta sint, nec eorundem copia jam pridem haberi potuerit; quare integrum ejus* cap. XXV. lib. II. Electorum *hîc inserendum duxi. Tu Lector, si ordinem authoris nostri paulisper interturbatum animadvertes, studium saltem erga te nostrum gratus accipe, & finito hoc capite oculos denuo ad* SOLERIVM *nostrum converte.*

PHILIPPI RVBENII ELECTORVM. LIB. II.

CAP. XXV.

De ſacris apicibus, eorumque materia & forma, Galerus, Albogalerus, Apiculum. Varronis lectio defenſa.

CVm pridem antiqua fori Romani monimenta curioſis oculis arbitrarer, pluſculum me tenuit apicis ſive pillei ſacerdotalis elegans forma, quæ in Zophoro trium columnarum ad radices clivi Capitolini. & hac occaſione domum poſt paulo reverſus ſcidas & adverſaria non indiligenter excutere cœpi. Multa quidem in illis, verum, ut fit, ſparſim & confuſim annotata. Sed & aliqua ſupervacua : quibus

bus de induſtriâ præteritis, elegi quædam, &, ut ita loquar, edecumavi, quæ maxime facere ad rem propoſitam viderentur, leviterque digeſta capite uno complexus ſum. *Apex* itaque *ſacerdotum eſt inſigne, dictus ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo apere dicebant. unde* aptus *is qui convenienter alicui junctus eſt.* Hæc Feſtus. Is autem duplex fuiſſe videtur, alter Flaminum, alter Pontificum, imo aliorum item ſacerdotum. Communiter enim & γενικῶς à Feſto *ſacerdotum inſigne* appellatur. Et Pacatus, in laudatione Theodoſii: *inſignes apicibus ſacerdotes.* Sed & de Saliis Dionyſius: Τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι τὰς κεφαλαῖς. *Apices qui appellantur capitibus imponentes.* Nec Athe-

næus aliò referendus: apud quem ita Larenſius (ſive is Romanis Laurentius fuit:) Πίλους τε ταῖς κεφαλαῖς περικείμεθα τῶν προβατίων δερμάτων δασεῖς. *Pilleoſque capitibus imponimus è pellibus ovillis denſos.* Nam Laurentius ille inter Romanos Pontifices aut Sacerdotes. Ita enim idem Athenæus de illo: Καθεσταμένον ἐπὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν θυσιῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου βασιλέως· *Præpoſitum ſacris ſacrificiisque à Marco Imperatore.* Capit nempe argumentum frugalitatis Romanæ, quod etiam tunc inter ſacra Pilleis iſtis Ovillis uterentur, priſco ritu. Atquin *Ovilli pillei*, apices ſunt. Feſtus in voce Tutulus: *Quidam pilleum lanatum eſſe dicunt, quo Pontifices utuntur.* Vides *lanatum.* nec enim corium nudum erat, ſed cum

cum ſua lana : & ideo δασεῖς, *denſos*, *craſſos*, Athenæus dixit. Iſidorus: *Apex eſt pilleus ſutilis, quo ſacerdotes gentiles utebantur*. Sutilis, nimirum è pellibus, ut dictum. Idem oſtendit & *Galerum* appellatum: *Galerum, pilleum ex pelle cæſæ hoſtiæ factum.* Et Apuleius in Apologia: *Diogeni pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum.* Ergo ſacerdotes etiam habuere, eoque referenda inſignia Apicis in C. Julii Cæſaris, Cn. Domitii & aliorum numis qui extant. Nam viris doctis & antiquariis nihil accredam, qui Flaminii Juliani notam eſſe volunt. Quid? an ille Flamen? numquam inauguratus fuit: deſtinatus tantum, & à Sulla ſtatim

privatus. Itaque Pontificatum ejus maximum notat. De pilleo Flaminis Varro tradit, proprie *Albogalerum* appellatum: *Flamen ſolus habet Albogalerum, vel quod maximus, vel quod Iovi immolatâ hoſtiâ albâ fieri oportet.* Ergo videtur ille ſolus album Apicem geſtaſſe, alii alîus coloris. Præterea *pilleo Flaminum* (verba Feſti) *adfigebatur apex virgula oleagina.* Sed & diſcrimen erat in ipſa geſtatione. Nam ὁ Φλάμεν ait Appianus 1. Civil. πιλοφορεῖ μόνος ἀεὶ, τῶν ἄλλων ἱερέων ἐν μόναις πιλοφορούντων ταῖς ἱερουργίαις. *Flamen ſolus apicem ſemper fert, cum reliqui ſacerdotes tantum in ipſis ſacris.* Notabilis hic locus & ad differentiam & ad firmandos apices omnium ſacerdotum. Formam eorum fuiſſe ſcri-

ſcribunt κωνοειδῆ, ſive metalem. Dionyſius: Πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδῆ, οὓς Ἕλληνες κυρβασίας καλοῦσι. *Pilleos altos in formam coni coëuntes, Græcis Cyrbaſias dictos.* Varro: *Tutulati dicti hi, qui in ſacris in capitibus habere ſolent ut metam.* Quæ ſcriptura videtur ferri poſſe, neque temere ablegandum, *in ſacris*, in quibus eorum maxime uſus. Sed & Feſtus de meta: *Tutulus pilleus lanatus metali forma.* Et adſtipulantur numi antiqui: neſcio an lapides; certe non ii, quos ego quidem vidi. nam hi pro metali faciunt pæne ſemicircularem. Ac ne quis oculorum meorum fidem timeat, rem ipſam teſtem dabo: lapides, inquam, ipſos ex archetypis expreſſos, quorum

alter in arce Capitolina, alter in fornice Fabiano.

Addam tertium insignem artificio cultuque, & ex orbe conoque mistum. Est is, de quo capitis initio dixi, in clivo Capitolino, fulmenque & oleæ ramum habet. Quare facile adducor, ut credam, Flaminis esse Dialis: maxime cum aliquorum sententiâ, quibus album ego calculum adjicio, reliquiæ templi sint, quod Augustus in clivo Capitolino (P. Victore teste) Jovi Tonanti consecravit. Cum enim * Palladius id negat, quia tam culta tamque ornata structuræ ratio non competit sæculo Augustæo, sane oculos in occipitio habuisse videtur, nec Epigraphen operis legisse, quæ restitutum esse dicit.

* Lib. de Architectura.

cit. Supereſt de Apiculo : *Apiculum*, inquit Feſtus, *filum quo Flamines velatum apicem gerunt*. Sed forte caligarunt exſcriptorum oculi. Servius enim, *Apiculum*, ait, *quo Flamines velatum caput gerunt*. Dicit caput eo velari, non ipſum apicem, & referri poſſit ad ea quæ idem alibi : *Flamines in capite pilleum habebant, quod cum per æſtus ferre non poſſent, filo tantum capita religare cœperunt. nam nudis penitus capitibus incedere nefas erat* Dionyſius etiam reſpexiſſe huc videtur, cum ſcripſit Flamines geſtaſſe πιλωτὰ καὶ στέμματα, pilleos & filamenta. An & Statius Poëta?

Lanea cui Phrygii coma Flaminis.

Livius enim filum, quo Feciales usi, *lanæ velamen* appellat. etsi ad apicem referri quoque potest, sicut hoc Virgilii:

Lanigerosque apices. —

Non possum tacitus præterire, apicem pro pilleo à Cicerone usurpatum, 1. de Legibus, cum *ab aquila Tarquinio apicem impositum* scribit, qui Livio pilleus est in eadem re sive miraculo narrando. itemque quod Appianus 1. Ἐμφυλ. de Merulâ notat, apice deposito, venas sibi incidisse, quod Flaminem apicatum mori nefas.

SECTIO XII.

Tegmina capitis Sacrorum hominum apud Hebræos.

ALiud apud Hebræos fuit tegmen ſacrum Pontificii capitis, aliud capitis Sacerdotum; tametſi LXX. & S. Hieronymus, communi *cidaris* nomine utraque illa tegmina deſignant, ut notavit qui de ea voce diligenter diſſerit Ribera in cap. 3. Zachariæ à num. 14.

Pileum Sacerdotalem; (quem tamen Pontificibus quoque communem ſtatuit, ſalvis appendicibus de quibus mox, ſoli Pontifici propriis,) S. Hieronymus ita deſcribit in Epiſtola ad Fabiolam de veſtitu Sacerd. *Quartum genus eſt veſtimenti, rotundum pileolum, quale pictum in Vliſſe conſpicimus, quaſi ſphæra media ſit diviſa, & pars una ponatur in capite, hoc Græci & noſtri* τιάραν, *nonnulli* galerum *vocant, Hebræi Miznepſeth: Non*

Non habet acumen in summo, non totum usque ad comam caput tegit, sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit: atque ita in occipitio vitta constrictum est, ut non facile labatur ex capite. Est autem byssinum, & sic fabre opertum linteolo, ut nulla acus vestigi- appareant. Quid illud in Ulyssæo? Erasmus divinavit hac in re aliquid jure à Mariano rejectum. Vera illius vocis notio est, porticus, in qua gesta Ulyssis depicta cernebantur. Ulyssem autem cum pileo depingi solitum, ex Plinio habetur lib. 35. cap. 10. Nicomachus enim Aristodemi filius, Ulyssem pileo primus operuit. Pileolus itaque qui in Ulyssæo, multiplici Ulyssis imagine exornato cernebatur, similis ex parte erat pileo Summi Hebræorum Sacerdotis, juxta Hieronymum. De eodem Hebræi Pontificis pileolo Josephus lib. 3. antiquit. cap. 8. *alias* 11. hæc in eandem sententiam habet: *Super caput gestat pileum, non fastigiatum, neque*

que totum caput comprehendentem, sed paulo plus quam medium. Hic vocatur masna emphthes. *Est autem tali paratu, ut videatur vitta linea sæpe in orbem replicata & consuta, quam superne alia tela integit, usque ad frontem descendens, & per superficiem verticis suturarum deformitatem occultans. Hic adaptatur accurate, ne inter sacrificandum delabatur.* Corrupte codex Josephi, non Latinus modo, sed & Græcus, vocem Hebræam cidaris Sacerdotalis, ait esse *Masna emphthes* cum legendum sit *Masnephthes*, vel *Misnephthes*, ut investigato themate è quo ea vox prodit, recte advertit Ribera Zach. 3. n. 14.

Cæterum ut appareat, quid cidaris Pontificia supra Sacerdotalem proxime ex Josepho expressam haberet, audiendus est idem Josephus, mox de proprio Summi Sacerdotis ornatu differens, & tegmen capiti ejus impositum, describens. Sic porro habet Josephus. *Pileo quali cæteri Sa-*

Sacerdotes, utebatur: ſuper quem extabat alius conſutilis, ex hyacinto variatus. Hunc aurea corona triplici ordine circundabat, in qua ſpectabantur calyculi aurei, quales videmus in herba, quæ apud nos vocatur* daccharus, *apud Græcorum herbarios* hyoſcyamus. *Quod ſi quis, aut viſam aliquando non ſatis animadvertit: aut nomine tenus auditam de facie non novit, huic etiam deſcribere eam non gravabor. Herba eſt tres palmos ſæpe in altitudinem excedens, napo ſimilem radicem habens; vix enim hac parte eſt alia ſimilior; folia vero apio. Hæc è ramis emittit calyculum ipſis inhærentem, veſtiturque tunica quadam, quam exuit fructu ad maturitatem tendente. Calyculus autem,*

* *Nihil erat Regum diademata, & varia gentilium capitis pedumque ornamenta vidiſſe, niſi ipſum ſummi apud Hebræos Pontificis habitum tibi repræſentemus. Quid enim eſt quod conferri cum illo poſſit in quo ſanctitas Domini requieſcit? & quæ magis auguſta pilei veſtiumque ratio eſſe poteſt, quam cujus author Deus, index religio eſt? Quare ut integram illius veſtis notitiam habeas, en integram tibi illius formam ex Villalpando damus, qualem ille ſcripturarum & Ioſephi veſtigia premens, nobis exhibuit.*

tem est, quantus articulus minimi digiti, circumferentiam habens, crateri similem. Quod ipsum clarius faciam propter ignorantes. Ima sui parte circa fundum, dimidiato globo est rotunditate similis, mox in processu paulatim coarctatur; donec in extremitate rursum dilatatus in labrum exeat, mali punici umbilico incisuris simile, cui operculum orbiculare inhæret, quasi de industria tornatum, eminentes habens incisuras quas dixi, ut in malo punico, aculeatas, & in acutos mucrones desinentes. Continet autem sub operculo fructum per totum calyculum, herbæ Sideritidis semini similem. Florem vero fert, qui papaveris videri possit. Ejusmodi corona, ab occipitio circum tempora utraque procedebat: nam frontem isti calyculi non ambiebant; Sed ceu lorum quoddam latum aureum, quod Sacris characteribus Dei nomen incisum habebat.

Videtur Josephus coronulas soli Pontificiæ cidari adscribere, cum hic eas expresserit, non item describens cida-

cidarim Sacerdotalem. Lyranus tamen in cap. 39. Exodi, in Sacerdotali quoque cidari agnoſcit coronulas; non quidem aureas, quales erant Pontificiæ, ſed byſſinas. Quod videtur diſerte habere Scriptura Exodi 39. v. 25. ubi ſic mandatur: *Facies & tunicas byſſinas opere textili & filiis ejus, & mitras cum coronulis ſuis ex byſſo.* Quid clarius? Et ex his Sacerdotum coronulis byſſinis, denominari potuere coronati. Qua ratione expedire fortaſſis liceat, nodum quem Proſper. Stellartius in opere de Coronis, habuit pro Gordio, in D. Auguſtini ſerm. 13. de tempo. Ait enim ibi S. Auguſtinus: *Tunc ille Simeon ſenex, famoſus, annoſus, probatus, coronatus, tunc cognovit, tunc adoravit infantem.* Hæret Stellartius, quomodo dictus Simeon *coronatus.* Hoc puto de multis Simeonis meritis accipiendum conſentanee ad locum ex vita S. Epiphanii §. de Phi-

Philoſopho converſo. *O qui geſtas coronam*, *Epiphani !* Ideſt : ô vir multorum meritorum ! favet item locus in vita Simeonis Sali 1. Julii de corona ſolitudinis toleratæ, & de corona animarum Deo oblatarum meritis & labore ſapientis illius fatui. Eſt enim corona Symbolum meritorum ; unde qui inibant conjugium, coronabantur in ſignum ſervatæ illuc uſque pudicitiæ, & victoriæ de hoſte interno, per conſervatam corporis integritatem. Ideoque, cum celebrabantur ſecundæ nuptiæ, præter alium apparatum, qui deerat, omittebantur quoque coronæ nuptiales, ut S. Chryſoſtomus tradit Tractatu altero ad viduam juniorem, ſive libro de non iterando conjugio *pag. mihi* 539 Erat ergo ea corona, in primis nuptiis, ſymbolum inſignis virtutis, & præclarorum meritorum, ob ſervatam ad eum diem caſtimoniam. Et ſimiliter qui multorum eſſe me-

meritorum significatur, potest dici *coronatus.* Qua ratione (ut dixi,) Simeonem senem, multorum meritorum virum, dictum esse ab Augustino coronatum, alibi censui. Sed fortassis potest quoque ex doctrina proposita, de coronato Sacerdotum Judaicorum capite, erui ratio alia ejusdem denominationis. Non enim est improbabile Simeonem fuisse Sacerdotem, ut S. Cyrillus Hierosol. homil. de occursu Dom. & S. Epiphanius l. de Prophetarum vita, tradiderunt; quamuis Maldonato & Jansenio secus visum sit, ob silentium Lucæ de ea prærogativa: quod tamen non est adeo firmum argumentum, ut probabilitatem sententiæ contrariæ prorsus excludat. Inhærens ergo ei sententiæ D. Augustinus, Simeonem inter Sacerdotes habere potuit, atque adeo *coronatum* denominare. Est enim sua Sacerdotio corona, iuxta illud Rabbi Simeonis in Capitulis Patrum. *Tres sunt*

coronæ; corona Legis, Sacerdotii, & Regni: corona autem boni nominis, aſcendit ſupra omnes. Apud ipſos quoque Ethnicos, *coronatum*, idem ſonare quod gerentem Sacerdotium, probat Paſchalius lib. 4. de Coron. cap. 13. ex eo quod Theopus apud Plutarchum de Socratis Dæmonio, jugulans Cabirichum Sacerdotem Tyrannorum fautorem, dixit; *Iace cum his, quibus es adulatus: Neque enim liberis Thebis, tu coronabere:* id eſt *Sacerdotium geres.* Addit enim continenter; *Neque poſthac ſacrifices illis diis, quorum Numina perjurio violaſti, dum ſæpe pro hoſtibus vota feciſti.* Tertullianus item lib. de Idol. memorat aureas provincialium Sacerdotum coronas: & Prudentius corona repexum aurea Sacerdotem deſcribit. Eſt enim regium quid, aut etiam regio principatu multo ſublimius, Sacerdotii majeſtas: ut proinde mirum videri non debeat, auream coronam tametſi regium inſigne,

ſigne, adſcribi Sacerdotibus. Potuit ergo D. Auguſtinus, ei inhærens ſententiæ, quæ Simeonem cenſuit Sacerdotem, denominare eum *coronatum*, quia vere apud Hebræos coronabantur Sacerdotes: ſin minus omnes corona aurea, quæ ſummi Pontificis propria erat, at lanea, ut dictum eſt.

Pontificem autem Hebræorum, ob præcellentiam ſupra Sacerdotes reliquos, aurea corona ſplendere par fuit, ut quanto aurum lanæ præſtat, tanto ipſum cæteris præſtare Sacerdotibus, fieret manifeſtum. Celebrat magnifice eam Pontificiam Hebræorum cidarim, Siracides cap. 45. v. 14. quem locum ex Joſepho proxime adducto, illuſtrat ibi Janſenius. Vocat Siracides tegmen illud Pontificium, *gloriam honoris*, id eſt claritatem & veluti emphaſim ac præcellentiam honoris, tantæ ſublimitati merito debiti. Vocat præterea *opus virtutis*, ſive *fortitudinis*;

M quia

quia erat opus repræſentans autoritatem & poteſtatem Pontificiam. Addit fuiſſe *deſideria oculorum ornata*, quia micabant in eo opere, quæ viſum mirabiliter paſcerent ac oblectarent. *Sic pulchra*, *ante ipſum*, (Aaronem primum Hebræorum Pontificem,) *non fuerunt talia uſque ad originem.* Fuerunt tamen poſt ipſum pulchriora, ut mox attingam.

SECTIO XIII.

Quæ Noſtrorum Pontificum, Cardinalium, & Epiſcoporum capitis tegmina.

Pontificia Hebræorum cidaris proxime tacta, non obſcuram præferebat imaginem cidaris Pontificiæ Chriſtianæ, ut dicitur, in præfatione ad opus de attributis Romani Pontificis, cui titulus *Corona aurea ſuper mitram*. Continet enim Pontificium hoc inſigne, triplicem coronam, ſupra ſimplicem

Epi-

Episcoporum inferiorum mitram. Inventum, ut plerisque visum, Bonifacii VIII. in quo multa mysteria detegunt Antonius Mazaronius libello de tribus Pontificiis coronis, & Carolus Paschalius lib. 9. de Coronis cap. 14. & lib. 4. cap. 21. Fuisse tamen hoc gestamen antiquius, quam ipsi arbitrentur, nec à Bonifacio adinventum, vel (quod alii sunt arbitrati,) à Paulo II. primum inductum; sed à Paulo, cum exolevisset, fuisse revocatum; monuit Jacobus Cardinalis Papiensis lib. 2. Commentar. de rebus Pauli II. Sed quando coronas hinc jampridem ablegavimus, non est in ista hærendum, sed obiter duntaxat dicendum, eam nunc, unico texto, mitram & diadema comprehendere, ad binas Pontificis potestates insinuandas: æque ac in Pontificia Hebræorum cidari, idem expressum esse, notavit Josephus 3. antiq. cap. 8. & attingit etiam Philo lib. 3. de vita Mosis.

Sive

Sive autem operis majeſtatem, ſive myſteria eo comprehenſa quis attendat, vel perfunctorie; liquido deprehendet, tanto magnificentius eſſe hoc noſtri Pontificis geſtamen ſupra Aaronicum, quanto differentius præ Hebræo Pontifice nomen hæreditavit.

Sed his in præſentia dimiſſis, integumentum Pontificii capitis quaſi uſuarium, eſt *camelaucus*: Ita legendum, non ut apud Suidam *camelauxin*; vel ut apud Bedam lib. 3. de tabernac. cap. 8. *camelaucum*; vel *calamaum*. Nec magis commode Achmet. Onirocriticus cap. 219. vocat *calymauchium*. Ethymologicon, derivat eam vocem παρὰ τὸ ἀμύνειν τὸ καῦμα, *quod prohibeat calorem*. A Beda ſupra, dicitur eſſe pileus, in modum parvulæ caſſidis, extenſus ſupra ſummitatem capitis. Hujusmodi ergo capitis tegmine, uti ſolitum Romanum Pontificem, ſcribit Anaſtaſius *in Conſtantino Papa*, cujus magnificentiſſimum ingreſſum Conſtantinopolim, deſcribens, ait.

 Pon-

Pontifex & ejus Primates, cum sellaribus Imperialibus, sellis & frænis inauratis, simul & mappulis, ingressi sunt Civitatem: Apostolicus Pontifex cùm camelaugo, ut solitus est Romæ procedere. Non videtur hoc tegmen capitis, tum Pontifici usuarium, aliud fuisse, quam pileolus purpureus, quo semper operitur; cujusmodi Camelauciis usos item Imperatores, docemur ex Constantino Porphyrogenito in Chorographia. Alterius materiæ erant, quæ eo nomine passim apud Italos donabantur capitis tegmina, quæ Cedrenus in 1. ita memorat. *Est & aliud genus Sportæ, quæ pilei loco capiti imponitur; Italis* Camela *dicta, unde &* Camelaucia. De Camelaucio, pluscula Rosveydus in Onomastico V. *Camelauchium.*

Secundùm Pontificem, eminent in Dei Ecclesia Cardinales, ut late probat Manfredus lib. de Cardinalibus cap. 6. & Albanus de Cardin. q. 6. Cardinalibus ergo pileus &

gale-

galerus * ruber, concessus primum ab Innocentio IV. in Concilio OEcumenico Lugdunensi anno 1244. vel

Pileus Cardinalium.

anno 1245. (ut Spondanus in Breviario statuit,) in pervigilio Natalis Domini, creatis 12. Cardinalibus eo loco dignissimis, inter quos Hugo de S. Caro Ord. Prædicatorum, scriptis gestisque notissimus. Non desunt tamen, qui multò

antiquiorem pilei rubri uſum fuiſſe contendant, & initio omnibus Epiſcopis fuiſſe communem ſtatuant. Ita Eraſmus lib. 3. de ratione concionandi; eo referens factum D. Auguſtini, qui repudiavit pileum *pyrrhum*, id eſt *rubrum*, dicens talem byrrhum decere Epiſcopum; at non decere pauperem Auguſtinum. Ita vir Sanctus ſerm. 50. de diverſ. Verum neque D. Auguſtinus repudiavit pileum *pyrrhum*, ut abſurde refertur: neque byrrhus quem ob pretioſitatem repudiavit, erat merum capitis tegmen, cujuſmodi eſt hodiernus Cardinalium pileus, atque galerus. Æque extra rem eſt quod Panciro-lus l. 1. theſau. var. lect. juris c. 81. ait *byrrhum* ſignificare pileum quadratum, quod probat ex Actis S. Cypriani, qui capite minuendus byrrhum depoſuit. Sed quid hoc ad pileum quadratum, vel etiam ad pileum? Non minus abſurde vetus Juvenalis Scholiaſtes ad illud Satyræ octavæ.

Si

---- *Si nocturnus adulter*
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Existimavit his verbis significari, quem Græci Κόκκον Latini *byrrhum* appellant. Absurde omnino. Nam *coccus*, granum est valde rubens, unde vestes *coccineæ*, vel neutro genere *coccina*, apud Martialem lib. 2. epigr. 43. aut *coccea*, ut habet lectio emaculata apud Jeremiam, eo versiculo, *qui nutriebantur in cocceis* (vulgo minus apte,) *in croceis*, *amplexati sunt stercora.* Quid igitur cocco & byrrho? cum coccus grani vel coloris nomen sit, byrrhus vero indumenti, quod poterat non esse pretiosum, quale semper est coccineum? Nam *byrrhum* fuisse quoque pauperibus accommodatum, Augustini proposita verba demonstrant, nec non Acta S. Deicoli cap. 4. & habetur etiam ex illo Persii versu Satyra 1.

Scis comitem, byrrhi tetra donare lacerna.

Nec non ex illo Ausonii ad Drepanium:

Nobilis horribili jungatur purpura burræ.

Burrum enim dicebant antiqui, Festo teste, quod postea *ruffum*, vel græca voce *byrrhum* est dictum. Quanquam S. Gregor. lib. 7. reg. epist. 5. *byrrhum albam* in baptismo datam agnoscit. Denique in Cod. Theodos. cum habitus cuique pro conditione definitur. lib. 14. l. *fine exceptione* tit. de habitu, in hunc modum legimus. *Servos omnium, (quorum tamen Dominos sollicitudine constat militiæ non teneri,) aut byrrhis uti permittimus, aut cucullis.* Ubi vides, byrrhum aliquem, fuisse vile indumentum, & servis accommodatum. Esto, possint item dari byrrhi pretiosi, quales à se ablegabat D. Augustinus, & à Mo-

nachis

nachis Isidorus in regula cap. 14. nec non Cassianus lib. 1. cap. 7. E contrario, Episcopis in usu fuisse byrrhos, legimus: ut S. Athanasio ex Palladio in Laus. cap. 51. S. Nonno ex Actis Pelagiæ pœnitentis cap. 12. S. Brictio ex Gregorio Turonensi lib. 2. histor. Franc. cap. 1. & ex Honorio serm. de S. Brictio. Item S. Cypriani acta ferunt, cum plectendus esset, exuisse *byrrhum*; inde Dalmaticam, & sic in linea expectasse spiculatorem. Alibi dicitur exuisse se *lacernam byrrhum*. Ubi junguntur *byrrhus* & *lacerna*, quæ Severus 1. Dial. cap. 14. discriminat, byrrhum rigentem statuens, lacernam vero fluentem. Erat ergo byrrhus in usu Episcoporum; proindeque potuit esse pretiosus: unde in Concilio Gangrensi cap. 12. compescuntur sub anathemate Monachi qui palliis utentes, damnabant utentes byrrhis cum reverentia. Quod Cujacius ad lib. 11. Cod. tit. 8. de

 vestib.

vestib. holos. *byrrhos* fuisse sericas vestes censuit, quas Græci Βῆροι appellabant, ut ajunt Zonaras, & Theodoretus ab eo adducti, non placet: Cum byrrhum fuisse genus vestis, quod servile esse poterat, nec pretiosum necessario erat, sit demonstratum. Plura de byrrho Laurentius Landmeter lib. 1. de vet. Cler. Mon. parte 1. cap. 12. Salmasius ad Vopisci Carinum, Rosvedius in Onamast. V. *byrrhus*. Molanus lib. 3. de Canonic. cap. 8. Lælius Bisciola tom. 2. subsec. lib. 16. cap. 8. & Pennotus l. 1. histor. Canon. regul. c. 22. qui concludit *byrrhum* fuisse cappam cum caputio, cujuscunque demum esset coloris. *Palliolum* vocat Gregorius Turonensis agens de S. Brictio, qui in suo byrrho prunas collocavit ad innocentiæ suæ assertionem; ut suspicio esse possit, byrrhum fuisse pallium multo brevius, quale super albam tunicam gestant Episcopi. Qualecunque vero indu-

indumentum fuerit; (venit enim nomine vestis, & ejus definitionem atmittit, ex Martiano Capella de nupt. Philol. lib. 4.) longe aliud fuit à pileo rubro,nec fuit solis Episcopis peculiare capitis tegmen, ut blaterabat Erasmus.

Pileum itaque & galerum rubrum, qui ex Innocentii IV. decreto, quod referebam, Cardinalibus in usu est, nunquam fuisse proprium Episcoporum, ratum esto. Quanquam aliquos Antitistes, extra Cardinales, post Innocentium IV. id genus tegminis sibi arrogasse, intelligitur ex Pauli II. decreto, & pœnis in delinquentes statutis, ut Platina qui aderat, scribit in Paulo II. Usus tamen legitimus, Cardinalium duntaxat semper fuit: quos Martinus Polonus, qui Innocentii ævum attigit, testatur purpureo illo colore donatos, ut meminissent, si res ferret, occumbendum sibi esse pro Ecclesia, & cervices gladio

messori subjiciendas. Acris enim hyems à Federici II. Imperatoris malignitate Ecclesiam infestabat, nec deerat Martirii occasio. Eodemque revolvitur, quod ait Ludov. Vivaldus in Opere Regali, Tract. de 12. persecutionibus, in suasione ad Carolum de Carreto, creatum Cardinalem. *Pileus* (inquit,) *rubens datur Cardinalibus, quia igne amoris & charitatis, pro Ecclesia Christi ardere debent, & ex Charitate omnia facere, ut mente ac spiritu, etiam Martyrio non deficiant.* Idem fortitudinis & charitatis sive incentivum sive monimentum, ex attributo Cardinalibus purpureo colore, proponit S. Antoninus 3. p. summæ majoris titulo 21. cap. 1. §. 2. & Ciacconius in Innocentio IV. Et eodem recidunt quæ in hanc rem profert Petrus de Alliaco lib. de potest. Eccles. par. 1. cap. 3. Possumus etiam meditari cum Facundo Hermianensi lib. 12. cap. 4. Zenonem Imperatorem admo-

monente, purpuræ colorem ſignificare flammam curarum, quibus perpetuo circundari debent Cardinales. *Si hoc ipſum (ajebat Zenoni Facundus;) quod tibi omnia licent, caminum eſſe tuæ probationis intelligeres, etiam ipſius purpuræ, qua veſtiris, ſpecie, id eſt colore, ſemper admonitus, velut in medio flammæ te crederes conſtitutum.*

Germaniſſima tamen ratio purpuræ Cardinalibus attributæ, petenda videtur ex ſignificatione participii, aut potius vicinæ poteſtatis Cardinalium, ad ſummam & Regiam Pontificis in Eccleſia poteſtatem. Fuit enim purpura jam olim Regium indumentum: ut idcirco Conſtantinus Magnus, uſum purpuræ Pontifici Romano in ſignum Regiæ poteſtatis attribuiſſe legatur, & eo privilegio caruiſſe Patriacham Conſtantinopolitanum teſtetur Balſamon in prima Meleta: *quia* (inquit) *non coronatur loco Regni: & idcirco neque cocco tinctis calceis ſe ſpectandum præbet,* ne-

neque alio privilegio veteris Romæ utitur. Apud Nicetam Choniatem lib. 1. histor. Alexandr. datis purpureis calceis designatus est Imperator: similiter apud Nicephorum Gregoram lib. 4. Irene filia Alexii, quia destinata hæres Imperii, jubetur rubras inducere. Literæ rubro sigillo & serico munitæ & conchæ sanguinæ pictæ, propriæ erant Imperatoris. Videsis Nicetam Choniatem lib. 1. de gestis Manuelis *fere initio*, & Georgium Logothetam in Chronico Constantinopol. Ipsi Domestici Imperatoris ut spectare ad ejus familiam agnoscerentur, Clavo purpureo vestem inoculabant, ut affirmat S. Dorotheus doctr. 1. Ut ergo innueretur conjunctio Cardinalium cum Romano Pontifice, tanquam Ecclesiæ Principum cum Rege, donati sunt purpura. Et videre est apud Georgium Logothetam in Chronico Constantinopol. *pag. mihi* 399. Pelagium Romani Pontificis Legatum,

tum, (utique Cardinalem,) ante Innocentium IV. habuiſſe talaria purpurea, & veſtem, ac ſagum, ac etiam frænum purpurei coloris; in ſignum participatæ Regiæ in Eccleſia poteſtatis ſummi Pontificis. Eodem ergo ſpectat pileus, & galerus purpureus Cardinalium ab Innocentio IV. attributus. Nam veſtem purpuream, communem omnibus Cardinalibus fecit poſt InnocentiumIV. Bonifacius VIII. ut in ejus vita aſſerit Ciacconius, & Hieronymus Albanus de Cardinal. q. 8. quanquam plures tribuant Paulo II. à quo id ſtatutum dicunt anno 1464. Sabellicus Ennea 9. lib. 6. Platina, & Volaterranus. Quanquam Azor Tomo 2. lib. 4. cap. 3. q. 18. coccineum duntaxat pannum ad ephippiarium inſtragulum à Paulo Cardinalibus conceſſum, tradit.

Et congruit ſane Cardinalibus veſtis eo colore, tum ob conjunctionem cum Summo Pontifice nunc tactam,

tum etiam quia eorum eſt Duces agere in præliis Domini. At præliantibus & maxime Ducibus appoſita eſt veſtis rubra & purpurea, idque eſt quod Plinius lib. 22. cap. 2. coccum ait Imperatoriis dicatum paludamentis. Et ita olim tulit uſus, quod de Laconibus agens ſic tradit Ælianus lib. 6. var. hiſtor. cap. item 6. *Purpuram in præliis induere neceſſitas fuit. Color ipſe habet neſcio quid auguſti. Deinde fluorem ſanguinis è vulneribus occulit. Denique cum purpuræ aſpectus acrior ſit & terribilior, hoſtem percellere poteſt.* Sic recte, eum locum ab alio Interprete luxatum, exprimere par eſt. Carthaginenſibus pugnantibus idem color placuit, ex Silio cujus illa ſunt lib. 5.

----- *Rubra velamine veſtis,*
Ars erat in pugna fuſum occuluiſſe cruorem.
His rector fulgens oſtro ſuper altior omnes
Germanus nitet Annibalis.

Ibe-

Iberos purpureis vestibus in pugna amictos more patrio fuisse hostibus terribiles, prodit Polybius lib. 3. Potuit ergo hanc quoque ob caussam, præter aliam jam propositam, attribui Cardinalibus purpura, tanquam Ducibus in bellis Domini; aut Triariis in præliis Ecclesiæ, contra Satanam & Dei hostes.

Si quis malit ad dignitatem in Ecclesia veluti Senatoriam, usum purpuræ Cardinalibus attributæ referre, non refragabor. Senatorum quippe Ecclesiæ munus, dignitate Cardinalitia conferri, Palæotus in Opere de sacris consultationibus, & alii tractantes de Cardinalibus, agnoscunt. At purpura Senatoribus in usu erat. Idque est quod Plinius lib. 9. cap. 36. ait, purpuram distinguere ab Equite Curiam. Nec illud ab hoc loco alienum, quod Plinius ibidem ait, purpuram Diis placandis advocari, omnemque vestem illuminare; nimirum quia prætexe-

batur.

batur. Addit Hieronymus Catena, dissertatione de concedendo Cardinalibus è Religione assumptis, pileo rubro; qui inter Philosophos sapientiæ laude fuere celeberrimi, purpura esse amictos, Empedoclem, Hippiam, Gorgiam, Porphyrium, & alios: quod unde habuerit, mitto quærere. Hæc omnia ad purpuram Cardinalibus attributam, non difficile possunt accommodari; & nominatim ad pileum purpureum, cujus usus ad Gregorium usque X I V. negatus Cardinalibus è Monachismo assumptis, ad istos quoque ab eo Pontifice extensus est anno 1591. Nono Junii.

In pileo Crux superne efformatur, æque ac in pileo Clericorum. Unde etiam monentur Cardinales, tesseram hanc Regiæ suæ dignitatis, non minus Crucem & Martyrium præferre, quam coronam Regiam, cui nomen *Martyrii*, in scriptura inditum, notavit Procopius in lib. 4.

Reg.

Reg. ad cap. 11. Sane S. Carolum Borromæum, quo flagrabat Crucis amore, nunquam purpureum pileum ſuum Cruciatum deponere ſolitum, & in ipſa etiam ægritudine extremos trahentem ſpiritus, eo amiciri voluiſſe, produnt ejus Acta pleniora. De hoc pileo librum edidiſſe fertur Scapius, hactenus mihi non viſum.

Unum ſingulare pilei hujus privilegium proferunt aliqui, ut ſi alicui reo, dum ad ſupplicium deducitur, ſuper caput ab obvio Cardinali imponatur, liber demitti debeat, effugiatque ſupplicium. Non ſecus ac olim veſtales, referente Plutarcho in Numa, ſi caſu incidiſſent in reum morti addictum, exolvebant illum & ſubducebant cruciatibus. Tradunt quod dixi de Cardinalibus; Bald. in l. addictos C. de appellat. & ibidem Abbas & Salicetus & Paulus de Caſtro. Cepola cautela 2. Barbat. Tract. de præſtant.

Cardin. q. 9. Iaſon §. *pœnales*. Inſtit. de action. Hippol. de Marſil. ſingul. 273. Martinus Laudenſis Tract. 1. de Cardinal. q. 6. & tract. 2. q. 47. Felin. ad c. *quærenti* de Offic. deleg. Tiraquellus de pœnis cauſa 55. Marquardus de Suſanis tract. de cœlibatu Sacerdotum non abrogando cap. 9. num. 26. Hieron. Albanus de Cardinal. q. 42. qui unum adducit in contrarium Antonium Corſerum in ſuis ſingularibus verſ. *Cardinalis*, & ſingula ejus argumenta diſſolvit. Fatetur tamen Albanus, excipi crimina quædam, ut læſæ Majeſtatis & falſi; Idem de crimine falſi notant plerique adducti à Cenedo p. 2. collectan. ad Decretales, Collect. 26. & 115. num. 4. ac. 139. num. 10.

Cæterum quod de pileo rubro dictum eſt, æque aptari poteſt ad rubrum galerum, quo item utuntur Cardinales. Et ſimili galero rubro ob ſimilem finem donatum piiſſimum Regem

Regem Scotorum Willelmum ab Innocentio III. insuperque ense, scribit Hector Boëthus.

Episcopis peculiare capitis tegmen est, viridis galerus & * mitra.

Utuntur quidem mitra alii quoque; sed vel prout Episcopi, vel ex privilegio: quod in Abbatibus improbabat Petrus Bles. Epist. 90. & S. Bernardus ad finem Epist. 42. Viridi autem galero utuntur soli Epi-

Epiſcopi, ita ut in Clero Chriſtiano, hæc ſit nota gradus in religione ſublimioris, ſicut Petrus Bellonus lib. 3. obſerv. cap. 24. notavit, apud Turcas, viridem tiaram eſſe majoris religionis inſigne, nec caligarum aut veſtium viridium uſum ulli concedi, præterquam iis inter ipſos nobilioribus, qui ad Mahumetem genus ſuum referre poſſint. Nolo ego ex adeo cœnoſa ſcrobe haurire uſum Chriſtianum, hac in parte vigentem. Sed malim dicere, viridem colorem admonere vigentis ſtudii, quod vividum ſit, nec marceſcat. Sicut plantæ quamdiu virent, vigent; nec vel à colore ſub nube torrente tabeſcunt, vel ab uligine nimia putreſcunt. Quid ſi etiam viror, qui in herbis nota eſt propagationis, juxta illud Geneſ. 1. *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen.* Commoneat qui ejus coloris galerum præferunt, non eſſe illis otiandum; ſed eorum eſſe, propagare ſobo-

ſobolem ſanctam Deo, in agro Ecclesiæ. Viderint vero quibus venuſtas muneris Epiſcopalis arridet, ne ſignificatum ſit illis, hunc eſſe virorem mox exſiccandum. Sicut corporea pulchritudo, mox marcens, caducitate fœni virentis, mox exſiccati, adumbratur in Scripturis, ut perpulchre proſequitur S. Ambroſ. 3. hexaëm. cap. 7.

Mitra Epiſcopalis bicornis, & patulo curvamine ſuperne hians, reſpondet pileo cornuto priſcorum Sacerdotum Ethnicorum, quem in Nabide, Ammonis Sacerdote, ſic deſcribit Silius. l. 15.

Ardebat gemma garamantide, cærula veſtis:
Vt cum ſparſa micant ſtellarum lumina cœlo,
Et gemmis galeam clypeumque accenderat auro:
Caſſide cornigera dependens infula, ſacros

Præ se terrores Divûmque ferebat honorem.

Cornuta item erat Bachi mitra, ut meminit Lucianus in Bacch. indeque Bacchus Κερασφόρος sive *corniger* est denominatus. Non nemo mitram vocat *infulam.* Imo Hugo Victorinus l. 1. de Sacram. cap. 55. mitram, tiaram, infulam, pileum, pro eodem accipit. In rigore tamen, aliud fuit *infula*, aliud *mitra.* Infula enim erat fascia lanea, partem capitis capillo tectam ad bina tempora aperiens, utrinque astricta ac dependente vitta; ut propterea vittæ & infulæ sæpe confundantur; in quam rem disserit copiose & erudite Bernartius ad lib. 5. Thebaidos Statii ad V. 678. proinde idipsum erat *infula* in Pontifice, quod *diadema* in Rege: Videsis Paschalium l.4. c.22. At mitra aliter se habet, ut notum est. Non raro mitra *phrygium* dicitur. Ut cum S. Cælestinus I. dicitur misisse S. Cyrillo *phrygium.* Baro-

ronius quidem anno 430. id accipit de pallio, indice pleniſſimæ poteſtatis. Nicephorus autem lib. 14. cap. 34. id accipit de mitra. Nam eodem modo accipitur phrygium in edicto Conſtantini, quod agnoſcit ea in parte Leo IX. Epiſt. ad Michaelem & Leonem cap. 13. Item S. Iſidorus l. 19. Orig. cap. 31. *phrygium* interpretatur, pileum caput protegentem. Optime Suggerius Abbas in vita Ludovici Craſſi. *Circumdantes capiti ejus phrygium, ornamentum Imperiale, inſtar galeæ, circulo aureo concinnatum, imponunt.* Et optime quoque ex ipſis Græcis hanc phrygii notionem illuſtrat Eugubinus ſub finem libri primi contra Vallam *pag. mihi* 263. Phrygium ergo à Cœleſtino tranſmiſſum Cyrillo, eſt mitra phrygio opere conſtans; quali fortaſſis poſt Conſtantini donationem utebatur Romanus Pontifex. Quod enim in eo donationis Conſtantini edicto, Bal-

ſamon *lorum*, cujus ibi quoque fit mentio, accipit pro mitra, recte rejicitur à Gretſero ad Codinum lib. 1. cap. 16. num. 12. Diſerte enim in edicto illo, *lorum* ſecernitur à *phrygio*, quod mitram ſonare non eſt dubium. Novum porro videri non debet; quod mitram à Cœleſtino tranſmiſſam dicamus ad S. Cyrillum, cum conſtet Gregorium VII. tranſmiſiſſe B. Anſelmo Lucenſi *mitram capitis ſui, tanquam poteſtatem ſuam ligandi & ſolvendi*, ut refert Baronius anno 1085. Similiterque Innocen. II. ablatam de capite ſuo mitram, capiti S. Malachiæ impoſuit, indicem plenitudinis poteſtatis. Sic igitur ſentio de phrygio ad S. Cyrillum tranſmiſſo, à Cœleſtino Papa, quo poſtea uſos S. Cyrilli ſucceſſores, prodit Nicephorus. Ex quo vides, uſum mitræ eſſe in Eccleſia perantiquum, quamvis recentius ſit, ut auro, & attextis gemmis exornetur: quod

non

non ante annos ſexcentos accidiſſe, ſcribit Onuphrius in calce libri de vocibus Eccleſiaſticis obſcurioribus. Et ſane mitra S. Sylveſtri, Avenióne Romam tranſmiſſa, linea erat & alba, eamque procedentem geſtaſſe Eugenium IV. ſcribit in ejus Actis Platina, Et veriſimile eſt fuiſſe mitram, qua ante phrygium à Conſtantino acceptum, utebatur S. Sylveſter; vel certe fuiſſe mitram minus ſolennem, & quaſi uſuariam. Qui autem ſcripſit, uſum mitræ ante annos ſexcentos fuiſſe Eccleſiæ incompertum, vel ex hoc exemplo ſatis revincitur. De ſignificatione geminorum cornuum mitræ Epiſcopalis, varii varia ſtatuunt. Petrus Gregorius lib. 15. Syntagm. cap. 12. exiſtimat inſinuari binis illis cornibus, neceſſariam Epiſcopo cognitionem utriuſque Teſtamenti. Paſchalius l. 4. de Coron. cap. 21. putat ſignificari geminas dotes præcipuas, Epiſcopo conſentaneas; ſcien-

tiam videlicet & ſanctitatem. Quo eodem jure dicere licet, ſignificari charitatem in Deum & in proximum, Epiſcopi propriam quarto modo. Vel certe ſignificari ſui & aliorum curam. Eo quippe Bleſenſis ſerm. 40. refert binos cereos ardentes, quos ait adhiberi, cum Pontifex Romanus aliquem inaugurat. Quodcunque horum eligatur, perinde eſt ad rem noſtram.

SECTIO XIV.

Pileus Sacerdotum & Clericorum.

REliquo Clero communis eſt pileus, quem etiam Epiſcopi extra ſolemnitates uſurpant. Alicubi tamen non Clerus univerſus; ſed ſoli Sacerdotes, aut qui in Clero eminent, jam inſigniti ſacro ordine, pileo utuntur. Ita ſervatur in Eccleſia Metropolitana Lugdunenſi, in qua nulli infra Sacerdotes, ſive in choro, ſive extra chorum, conceditur

Pileus Clericalis quatuor costarum.

Pileus Clericalis trium costarum.

ditur uſus pilei, præterquam iis è prima nobilitate Canonicis, (*Comites* paſſim audiunt, titulo ei gradui conſerto,) qui jam ſubdiaconatu ſint initiati. Cæteri omnes, ac ipſi etiam Comites nondum ſacro ordine inſigniti, nudis capitibus in choro adſunt, & domum nudis regrediuntur capitibus, ut me vir Doctus Comitis primarii frater Joannes à S. Albino admonuit. Affine eſt, quod item apud Gothos ſoli Sacerdotes, omnibus laicis excluſis, ſunt pileati. Audi enim Jornandem lib. de rebus Gothicis num 35. *Dicerus* Gothus *è Gothorum gente, elegit nobiliſſimos & prudentiores viros, quos Theologiam edoctos, fecit Sacerdotes, nomen illis* pileatorum *contradens:* (ut reor,) *quia opertis capitibus tiaris, quos* pileos *alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam vero gentem*, Capillatam *dicere juſſit; quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc hodie ſuis cantionibns*

remi-

reminiſcuntur. Viderit Curioſus Lector cui ſano D. Auguſtini Codice frui contigerit, num tale quippiam de Africanis ab eo inſinuetur, Tract. 7. in Joan. cum de ſeductione Chriſtianorum agit, per adhibitum doloſe nomen Chriſti. Nam noſter quidem Codex fœde corruptus eſt, nec bonus ſenſus elici poteſt ex illis: *Novi aliquo tempore, illius pileati Sacerdotem, ſolere dicere, & ipſe pileatus Chriſtianus eſt.*

Forma pilei Clericalis, inter Chriſtianos non eſt ubivis eadem. De extremis orbe toto Moſchis, ita Sigiſmundus Baro Commentario de rebus Moſcoviticis: *Sacerdotes veſtitum prope laicorum habent, extra biretum parvum & rotundum, quo raſuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſuperimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorum pilis, colore griſeo utuntur.* Uſus hujuſmodi oblongorum pileorum, frequens eſt Clericis in oris Septen-

trionalibus. Alicubi forma pilei Plericalis est rotunda, ut videre est apud Barbosam allegat. 9. Passim alibi usurpatur forma quadrata, quam pilei formam ad Clericos Christianos derivatam esse à Regibus Persarum, Armeniorum, ac Medorum, affirmat Pancirolus lib. 1. var. lect. juris cap. 21. Persas quoque & Lydos Dynastas pileo quadrato usos, ait Caracciolus ad regulam Theatinor. parte 2. cap. 2. §. *pileus*, adducto Dionysio Halicarnasseo lib. 3. Sed Dionysius non agit de tegmine capitis, sed de veste quam Lydis & Persis fuisse quadratam, (cujusmodi apud nos est Diaconorum,) observat Hadrianus Junius lib. 1. animadvers. cap. 13. Verba Dionysii rem clarè conficiunt. Describens enim reditum Legatorum Ethruriæ, ad Tarquinium, ait eos attulisse *Principatus insignia, quibus suos Reges ornare consueverant; coronam Regiam, & sellam eburneam, sceptrumque in summitate*

tate habens aquilam, & purpuream tunicam auro distinctam, purpureumque amiculum varium, qualia Lydorum atque Persarum Reges gestarunt: nisi quod non quadrata, ut illa, sed figura erat semicirculi. Hoc vestimenti genus, Romani togam, *Græci τήβεννον appellant.* Nihil (ut vides,) apud Dionysium est, pro quadrato ad Lydos vel Persas referendo. Allegantur vero in eandem sententiam à Pancirolo cap. illo 21. Plutarchus in Artaxerxe, & in Antonio, Arrianus lib. 9. gestor. Alex. Curtius lib. 3. Athenæus lib. 12. cap. 3. & Alexander Neapol. l. 1. cap. 28. Sed quod hi autores de veste quadrangula dixerunt, cur ad pilei formam quadratam sit relatum, non adverto: Et fortassis ab hoc Autore in errorem impactus est, prior quem adducebam. Neque tamen inficior, formam quadratam in pileo Clericali esse perantiquam. Argumentum ducit Caracciolus ad regulam Theatinor. parte 2. cap. 2.

§. *pileus*, ex effigie Tertulliani, quæ eum pileo quadrato opertum exhibet, cui triplex pilula seu globulus, forte ad Trinitatis adumbrationem inseritur. Idem fere pileus cernitur Romæ, in perantiqua pictura S. Sylvestri, astante Sacerdote pileato. Item quod Pierius lib. 40. cap. de pileo ait, sua ætate renovatam esse pridem antiquatum Romanorum morem, pileos è frustis consutis concinnandi Sacerdotibus, si de Romanis Christianis, & quadratorum pileorum apud eos pro Clericis usu intelligatur, belle favet antiquæ formæ hujusmodi Clericalium pileorum: quicquid sit an usus ille sub ætatem Pierii, (hoc est ante seculum) exolevisset: quod ægre admiserim; & fortassis à Pierio refertur non ad formam, sed ad materiam nostratium pileorum, ex pannis consutis concinnatorum.

Cur quadrata sit pilei forma, variæ causæ excogitari possunt. Plerique

que ad Crucis expreſſionem in pileo referunt : atque ita in Crucis formam Clericalem pileum efformatum volunt. Qua ratione non aliqui duntaxat Clerici eſſent Cruciferi, ſed omnes : contra quam apud Græcos, aliqui tantum à Cruce in pileis efformata dicebantur *Cruciferi Cardinales*, ut notat Spondanus anno 1438. num. 12. Facit vero ea Crucis expreſſio in pileo, ne unquam excidat Chriſti in quatuor orbis plagas Dominatus, per Crucem comparatus, ut philoſophatur S. Proſper in Opere de promiſſ. p. 2. cap. 10. exponens virgam nucinam Aaronis, & monſtrans nucem continere ſeptum medianum, in formam Crucis, quod Chriſti crucifixi dominatum in quatuor orbis plagas belle repræſentet. Videntur ſic accepiſſe quadratam hujus pilei formam, ut ſit formæ Crucis expreſſio, Homobonus 1. p. tract. 3. q. 7. (referens tamen quatuor pilei angulos ad quatuor

 ligna,

ligna, è quibus Crucem compactam ferunt,) & Caracciolus ad regul. Theat. p. 2. cap. 2. §. *pileus*: inde admonens, & mane cum ſumitur pileus, & veſperi cum deponitur figendum eſſe pileo oſculum. Pierius ad quatuor mundi cardines, quadrangulam pilei formam refert, ut mox ſubjungam.

Quid ſi dicamus inſuper, eandem eſſe hujus formæ quadratæ rationem, quæ quondam quadrati, quod viris aut ex muneris quod obibant debito, aut virtutis eximiæ decore perfectis, quondam ſupra verticem collocabatur? Hoc vero fuiſſe ſuperſtitum indicium, dixit Joannes Diaconus lib. 4. vitæ S. Gregorii cap. 34. ita ut ex uſu pictorum illius temporis, homo cui ea tabula appingebatur; ſignificaretur adhuc vivere, & ſuperſtes poſuiſſe v. g. alterius monimentum. Quod Alemannus differt. de parietibus Lateran. cap. 7. ſexcentis priſcarum

ima-

imaginum teſtimoniis confirmari poſſe ſcribit; etiamſi perraro vita quoque functis adhibitum id genus ornamenti eſſe contigerit, more, erga viventes ſervato, ad defunctum quempiam, extenſo, per oſcitantiam vel imperitiam opponentium id genus ornamenti. Cum autem idem cap. 9. ex innumeris antiquis imaginibus confirmet, iis tantum, qui cum dignitate ac imperio eſſent, puta Pontificibus maximis, Epiſcopis, nonnunquam Monachorum Præſulibus, Imperatoribus, ac Regibus, qui cum poteſtate populis præſunt, adhibitam eſſe hujusmodi tabulam; quid vetat arbitrari, hanc fuiſſe veluti mortis aliquando conſecuturæ monelam, quæ poſtea, ut fert abuſio, in pleriſque ad pompam ex neceſſario uſu tranſlatis, denegeraverit in umbellam ſolis Principibus adhiberi ſolitam? Mortis monelam dico, id eſt operculum loculi condentis cadaver, qua plane ratione

ne efformatur illud quadratum: (sic dicatur à quatuor angulis, tametsi revera erat altera parte longius, non exquisite quadratum.) Sicut ergo triumphatori pone assidebat, qui mortis & caducitatis fortunæ submoneret, ne efferretur; ita viro Principi, aut sub potestate constituto, dum viveret, & tumoris periculum ex potestate ingrueret, videri potest esse adhibitum illud quadratum, operculi mortuarii formam referens, quod mortis commoneret. Unde non male à Ioanne Diacono dictum est *indicium superstitis*, quia defuncto supervacua foret ea monitio Non video cur hæc conjectura debeat vana videri. Neque tamen obluctabor pertinaciter, si cui hæc sit tanquam nota præcellentiæ, eodem modo quo nunc umbella quadrata, considentibus viris Principibus superponitur. Qui fortassis usus, mutato situ collocationis tabulæ, ex isto, de quo

ago,

ago, manavit, & ad ipſam quoque divinam Majeſtatem inter nos exhibendam eſt traductus. Videmus enim ſuper divinam Euchariſtiam, cum circumgeſtatur, deferri umbellam, quæ vulgo dicitur *baldachinum*. Super eam item in altari aſſervatam; & ſubinde ſuper altaria abſque aſſervata inibi Euchariſtia, attolli hujusmodi umbellam, & operimentum quadratum. Cujus rei luculentum exemplum recitatur in Actis S. Theoctiſtæ Lesbiæ, cum agitur de altari in templo B. Mariæ in Inſula Paro. Ex quibus colligitur, illud quod dicebam, quadratum, ſignificaſſe videri viros illos eſſe tetragonos: qua ratione Methodius lib. de virginat. actione vitæ & conſilio χερσί τε τετραγώνους *quadratos* dixit, viros perfectæ virtutis. Nec aliter Chriſtianum perfectum, *quadratum* eſſe oportere, S. Gregorius tradit homil. 21. in Ezech. Et affinia habent, Origenes, ligna

arcæ

arcæ quadrata ad Christianos sapientes accommodans, hom. 2. in Genes. & qui eum expressit S. Ambrosius lib. de Noë & Arca. cap. 6. nec non Nyssenus lib. de vita Mosis. In pictura certe Lateranensi, Constantini Magni, quatuor virtutum distincte exhibitarum tetractis, capiti ejus imminens, expressa est, jussu Leonis III. Eodem igitur, symbolice (si lubet) referatur quadratum, viris præcellentibus appictum, & consimilis sit quadratæ pilei formæ causa.

Quærit porro loco supra allegato Pierius, quorsum in quadrata hujus pilei forma, desideretur fere semper quarta * costa. Neminem quippe fugit, hujusmodi pileum è quatuor costis assurgere, quibus Crux integra extans efformaretur, nisi quarta introrsum mersa lateret. Rationem ducit idem Autor ex significatione qua-

* *Hujus pilei Clericalis figuram jam dedimus pag. 295. quo Lectorem ablegamus.*

quatuor mundi cardinum per costas illas: unde quarta in plicam desidit, quasi describens polum; quem *sub pedibus styx atra videt, manesque profundi.* Ut ergo significetur, nos semper cœli memores esse oportere, ejus figura quadam caput contegimus. Quamvis autem supponamus cum aliis, quadrangularem formam pilei, Crucem exhibere, dici potest Crucem non extare supra totum pileum, nisi imperfectam, ut significetur, nostrum esse adimplere quæ desunt passionum Christi, ut Paulus dixit. Esse inquam Clericorum, subjungere mortificationem suam, perpessionibus Christi, Physica vero ratio sic efformandi pileum, ut una costa subsidat, est, ut structura pilei sit firmior, nec costæ omnes concidant introrsum, & gravent caput.

Alio schemate mystico, pileum quadratum, quo in sacris duntaxat utuntur, expressere nuper Sinæ Neophyti; ut lego in annuis literis Sinen-

nensibus anni 1621 *pag.236*. In quam rem est recolendum, quod supra attigi, apud Seres, sive Sinas, nefas, & saltem apprime inurbanum esse, capite unquam esse nudo. Is enim est habitus eorum, qui ad patibulum rapiuntur. Itaque Sinæ Christiani, tunc tantum capita aperiunt, cum de peccatis confitentur. Tunc enim, ut se criminosos ac reos profiteantur, nudant capita. Cum ergo esset apud eos probrosum, quod Sacerdos sacrificans, esset aperto capite, institere apud Paulum V. ut pateretur eos servire consuetudini, nec Sacrificium dehonestari vellet nudatione capitis Sacerdotis sacrificantis. Annuit Pontifex, dummodo tegmen capitis, super Sacrum duntaxat & rem Divinam, usui esset; & à profano discreparet. Quare Neophyti novum genus pilei ingeniose sunt architectati, quod esset in superiori parte perfecte quadratum, & à vertice usque ad me-
dium

dium uniuſcujuſque è quatuor ejus angulis, pendente filo pretioſo tripartito ornatum: ita ut in toto tegmine, appareant duodecim partes, ad invicem ſejunctæ. Ad quamlibet partem, extat porta acu facta, Phrygio opere. Sic exhibere voluerunt Hieruſalem ſanctam in quadrato poſitam, & duodecim portis inſignem.

Clauſulam apponam, ſi obiter retulero potius quam diſcuſſero ſolemne dubium, de laicis, ad ſacra miniſteria non deſtinatis, & ut eſt per ſe evidens, à literarum profeſſione alienis, qui in quibuſdam Clericorum Regularium cœtibus, ſicut communi toga utuntur, ita & pileo. An is uſus ad abuſionem pertineat, jure ambigi poteſt, non modo quia à principio non fuit ſic; ſed etiam quia geſtatio inſignium probatæ doctrinæ, vel ſacri ordinis, aut deſtinationis ad illum, non debet falſitate & reali mendacio laborare. Adhæc,

hæc, origo hujus uſus, fuiſſe videtur, ſuperbia laicorum, affectantium ſupra gradum ſuum eminere, ſaltem externa ſpecie; Et acceſſit mollities eorum, qui hujusmodi laicorum obſequia propenſiora captabant. Tandem in talium inſignium doctrinæ vel ordinis geſtatione, per laicos, non deeſt periculum implanationis ſimplicium. Nihil enim proclivius eſt, quam ut alii laici cernentes perſonam pileo Sacerdotali decoratam, adeant ad eam, tanquam ad alterius conditionis perſonam, conſilia petituri, vel etiam exquiſituri ſuam cum Deo conciliationem per Sacramenta, ad quæ conferenda inidonei ſunt Religioſi laici. Et utinam nunquam evenerit, aut nunquam eventurum jure timeri poſſit, ne per immanitatem ſacrilegii nunquam ſatis deteſtandam, pullus onagri in ſuperbiam erectus, refugiens agnoſci quod eſt, tentet ementiri quod non poteſt. Indignitas eſt,
fal-

falcem ſeveritatis Apoſtolicæ merito interpellans.

Non videntur laici Templariorum dediſſe occaſionem talia timendi, & tamen cum inter eos aliqui veſtem albam, militum propriam, aſſumpſiſſent, ſic in eos decretum eſt in regula Templariis à S. Bernardo conſcripta cap 21. *Hoc quod erat in domo Dei, ac ſuorum militum templis, ſine diſcretione ac conſilio communis Capituli, obnixe contradicimus, & funditus quaſi quoddam vitium peculiare, amputare præcipimus. Habebant enim olim famuli & armigeri alba veſtimenta, unde veniebant damna importabilia. Surrexerunt namque in ultramontanis partibus quidam pſeudofratres & conjugati, & alii, dicentes ſe eſſe de Templo, cum ſint de mundo. Hi nempe tantas contumelias, totque damna militari ordini acquiſiverunt, & clientes remanentes, plurima ſcandala oriri inde ſuperbiendo fecerunt. Habeant igitur aſſidue nigra. Sed ſi talia*

lia non possunt invenire, habeant qualia inveniri possunt in illa Provincia, in qua degunt, aut quod vilius unius coloris comparari potest, videlicet burella. Nulli ergo concessum est, candidas chlamydes deferre, aut alba pallia habere, nisi nominatis militibus Christi. En quanto studio Templarii, initio probatissimi Religiosi suos laicos arcuerint ab usurpatione vestis proprie militum Templi absolute dictorum. Affine est, quod Claudius de la Sangle, Magnus Magister Ordinis S. Joannis Hierosolymitani in suo Ordine cavit quoad Donatos, (ut ipse loquitur,) sive Confratres, vetans, ne Crucem albam quadrimembrem deferrent, qua equites absolute dicti utuntur; sed non nisi trimembrem præferrent, dempto stipite superiori, ut habetur in statutis Ordinis S. Joannis Hierosolymitani tit. 2. cap. 31.

SE-

SECTIO XV.

De Camelaucho & cucullo Monastico.

IAm supra sect. 12. attigi, quid sit *Camelauchum*, vel *Camelauchium*: (utrumque enim legitur in Glossariis.) Parvam Cassidem quæ supra capitis summitatem extendatur referre, dixit Beda lib. 3. de tabernac. cap. 8. Extendi vero etiam aliquando supra faciem, ita ut operta hujusmodi Camelaucho subduceretur prospectui aliorum, & in eum finem usurpatum esse à Monialibus, legimus in vita Mariæ, Neptis Abrahæ, quæ est inter opera S. Ephrem. Ibi cap. 5. sic habetur: *Camelauchium quoque longum capiti suo, ut facies ejus velaretur, imposuit.* Et cap. 9. *Auferens quoque Camelauchium à capite suo.* Sicut ergo cucullis usas quoque Moniales, mox dicemus, ita usæ etiam sunt oblon-

gis hiſce capitis integumentis, quæ ſubducerent eas conſpectui externorum. Antiquos item Canonicos almutia in eundem finem adhibuiſſe, quæ nunc Canonici ſeculares brachio immittunt, monſtrat Molanus lib. 3. de Canon. cap. 5.

Commune per multis Monaſticis cœtibus capitis tegmen eſt cucullus; & quam (*cucullam* à *cucullo* ſecernit Autor Vitæ S. Deicoli cap. 2.) tamen *Cucullam* æque dicere liceat, cum S. Hieronymo in Hilarione, de quo ait: *Omnes divitias ſuas ei derelinquens, Euangelium ſcilicet, & tunicam ſaccineam, cucullam, & pallio-lum.* Mox etiam addit, juſſiſſe S. Hilarionem, ſe ſepeliri ſicut veſtitus erat, in tunica cilicina, & cuculla. Item S. Paulinus carm. 13. Cytherium de homine Dei Martinianum naufraugum excipiente;

Donumque tunicæ qua Sodalem ornaverat.
Geminat cucullæ munere.

Enno-

Ennodius item lib. 9. Epiſt. 17. cucullæ ad ſe tranſmiſſæ, tanquam religionem profitenti, meminit. Idem haberi in Manuſcript. Caſſiani libris, ait Ciacconius in Onom. *cuculla* ergo vel *cucullus*, pleriſque, ut dicebam, Monaſticis cœtibus eſt attributus. Cucullum S. Simeonis Stylitæ, miſſum ab ipſo ad Leonem Imperatorem, Sergius Monachus dedit S. Danieli Stylitæ. Apud Abaſſinos, ex ſolius cuculli geſtatione internoſcuntur Monachi, cæteroqui profaniſſimi, ex Godino lib. 1. cap. 34. Apud S. Sidonium lib. 7. epiſt. 16. quæ eſt ad Chariobaudum Abbatem, mentio eſt tranſmiſſi ad eum villoſi cuculli nocturnalis, quo membra confecta jejuniis, inter orandum cubandumque dignanter tegerentur. Hinc vides, vocem *cuculli* non ſemper ſonare ſolum capitis tegmen, ſed veſtem multo diffuſiorem. De qua cuculli notione apud poſteriores Monachos, plene autor diſquiſitio-

tionum Monasticarum lib. 5. tract. 3: disquis. 1.

Proprie, cucullus est tegmen capitis infantilis. Itaque ut Religiosi docerentur simplicitatem & mores quasi modo genitorum infantium, inductum est in usum Monachorum, gestare cucullum. Audi Cassianum lib. de habitu Monachi cap. 4. [*Sunt quædam in ipso Ægyptiorum habitu, non tantum ad curam corporis, quantum ad morum formulam congruentia, quo simplicitatis & innocentiæ observantia, etiam in ipsa vestitus qualitate, teneatur. Cucullis namque perparvis, usque ad cervicis, humerorumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, indesinenter diebus utuntur ac noctibus: scilicet, ut innocentiam & simplicitatem parvulorum jugiter custodire, etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur. Qui reversi ad infantiam Christi, cunctis horis cum affectu ac virtute decantant; Do-*

mine

mine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam. Sicut ablactatus est super matre mea.] Eadem Nicephorus libro 9. cap. 14. infra adducendus. Hanc rationem attributi Monachis cuculli, S. Dorotheus doct. 1. num. 17. jungit cum alia, ex beneficiis cuculli in pusionem deprompta. Sic igitur habet: *Gestamus & cucullum, quod symbolum quidem est innocentis animi, puri, & vere humiliati: Pueri enim infantuli & innocentes cucullum gestare solent, non viri perfecti. Nos autem praeterea illum gestamus, ut malitia simus parvuli, (uti ait Apostolus;)* Nolite pueri esse mente, & sensu; malitia estote parvuli. *Quid vero est, parvulum esse malitia? Parvulus absque malitia est, etiamsi contemnatur, non irascitur: si honore afficitur, non in vanam gloriam effertur; si rebus suis spo-*

lietur, non dolet, neque affligitur. Parvulus enim est malitiâ, Non ulciscitur injuriam, non gloriam affectat inanem. Est etiam cucullus, divinæ gratiæ symbolum, Quoniam quemadmodum cucullus tegit ac fovet puerulì caput, ita & Dei gratia mentem nostram tuetur & fovet; ut majorum nostrorum monimenta testantur, Est igitur cucullus, signum gratiæ Salvatoris nostri Dei, mentem nostram tuentis, ac protegentis, nec non simplicitatem nostram & innocentiam, quæ in Christo est, circumfoventis, propter eos, qui nos quotidie vulnerare ac devorare conantur.

Potuit præterea in cucullo Monachis assignando, haberi ratio vilitatis hujusmodi operimenti. Erat enim cucullus tegmen capitis simul & humerorum, aut etiam reliqui corporis, ad genua usque protensum, quo servi utebantur, & viles personæ: Cujusmodi etiam hodie sunt penulæ cucullatæ mulionum & rusticorum, præsertim pastorum, ad

arcen-

arcendos imbres & frigus repellendum excogitatæ. Sic apud Columellam lib. 1. cap. 8. & lib. 2. cap. 1. legimus, uſum veterum tuliſſe, ut familiam haberent munitam Sagis cucullatis, adverſus imbres & algores. Unde Martialis lib. 10. epigr. 76. expoſtulans de fortunæ iniquitate, *pullum cucullum* pro ſervili habitu poſuit, dicens,

Pullo Mævius alget in cucullo ;
Cocco mulio fulget Incitatus.

Mævius ſiquidem, vir bonus & Poëta, lingua utraque diſertus, cucullo mulionico præ egeſtate utebatur; cum è contrario mulio, curator equi, cui nomen erat *Incitato*, ſplendidiſſime veſtiebatur. Nam talis nominis equo, prius Cajus Caligula, præter cætera inſani affectus argumenta, & deſtinatum conſulatum, familiam illuſtrem, ac ſplendidam ſupellectilem aſſignarat, ut Suetonius cap. 55. memorat. Et ad eum equum & equi-

 ſonem,

ſonem, alludere videtur ſub Domitiano, mulionem vel agaſonem aliquem ſplendide habente, Martialis. Vel certe deſignat aurigam nomine *Incitatum*; ut ſignificatur lib. 11. epigr. 1. Expoſtulans, quod is coccineis veſtibus, admodum pretioſis, uteretur; non cucullo, (ſive ut Lampridius in Heliogabalo appellat *cucullione*) qui fuiſſet mulioni convenientior, & humilitatem perſonæ ac conditionem ſervilem redolens. Et idcirco Tacitus l. 13. Annal. Neronem veſte ſervili ad diſſimulandam perſonam ſuam, amictum deſcribens, exhibet illum, noctu percurrentem lupanaria, atro pallio, cum cuculliane adopertum. Quod aliter dixit Juvenalis Sat. 8. Neronem ſugillans ſub Damaſippi nomine.

—— Quo ſi nocturnus adulter,
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

In-

Incommode igitur Suetonius in Nerone cap. 26. has ipſas nocturnas Neronis diſcurſationes deſcribens, pileo & galero contectum proponit. Sed confirmat quod dixi, capitolinus in Vero. Nam de ſimilibus ejus diſcurſationibus ait. *In tantum, vitiorum Cajanorum, & Neronianarum fuiſſe æmulum, ut vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite, cuculli one vulgari viatorio.* Id quod æque de ſpurciſſimo Elagabalo, aut ut vulgus vocat Heliogabalo, notat Lampridius, dicens ſic diſcurſaſſe tectum cucullione mulionico, ne agnoſceretur. Quem porro *cucullum Santonicum* vocabat, Iuvenalis, *bardocucullum* à Matriale dictum lego lib. 14. epigr. 117. alias 138. quod ſic habet.

Gallia Santonico veſtit te bardocucullo,
Cercopithecorum pœnula nuper erat.

Libro 1. Epigr. 46. alias 54. vocat *lingonicum*, à regione æque Gal-

licana, Lingonum. Componens enim verſus ſuos cum verſibus Fidentini, ait non minus internoſcenda eſſe ſua carmina à Fidentino ſublecta, ab iis quæ ipſemet confeciſſet, & ſuis admiſcuiſſet, quam internoſcitur craſſus & barbarus Lingonum bardocucullus, Tyriantinæ purpuræ admiſtus. Is eſt ſenſus illorum verſuum.

Sic interpoſitus villo contaminat uncto
Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Juvenalis Satyra 7. *Cadurcum* dixit, utique ab alia Galliæ Regione, in qua etiam in uſu erat. Eſt ergo *bardocullus*, idem quod *cucullus* craſſus, & rupicibus ac petronibus, (qui fere ſunt craſſi ingenio & bardi,) accommodatus. Unde à Martiali, opponitur *urbicis*, id eſt Romanis purpuris, perelegantibus ac pretioſis. Cæterum bardocucullus, non ſicut cucullus tegebat caput duntaxat,

xat, ſed penulæ attexebatur, ulterius tegenti corpus: juxta illud de hoc ipſo indumento apud eundem lib. 1. epigr. 93.

Cerea ſi pendet lumbis & trita lacerna;
Dimidiaque nates, Gallica palla tegit.

Quæ eſt bardocuculli Gallicani periphraſis. Fuit qui ad epigramma 117. libri 14. jam allegatum, ſcriberet, bardocucullum eſſe pallium viaticum, attexto cucullo: à βάρδος quod Gallorum lingua *viam* ſonat apud Heſychium, inemendatum. Nam ſana lectio βάρδοι ἀοιδοὶ παρὰ Γαλάταις. Hoc eſt *Bardi vates apud Gallos*, de quibus ex vetere Gloſſario Heraldus ad lib. 4. Martialis epigr. 4. & memorantur etiam à Lucano lib. 1. illis carminibus.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas,

Laudibus in longum vates dimittitis ævum.
Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Alii à Bardàicis sive Bardæis militibus, quibus ea crassa cum penula & suo cucullione usui erat, derivant hanc vocem: ut propterea *bardaicus cucullus*, aliquando dicta legatur, ut apud Capitolinum *in Pertinace*. Ut ut sit, constat ex dictis, bardocucullum & cucullum, fuisse humile & crassum vestis genus, accommodatum vilibus personis, ac servis privatorum vilioribus, ut Lipsius animadvertit. lib. 1. elect. cap. 25. Videndus item Petrus Faber 2. semestr. cap. 20.

Ob hanc igitur causam, haud abs re, cucullus Religiosis Monachis attributus est, ut significaretur humilitas status eorum, & conditio servilis. Non dico Religiosum, respectu superioris, quem super caput

suum

ſuum habet impoſitum, annumerandum eſſe ſervis : quod recte diffitentur Suares Tract. 7. de Relig. lib. 6. cap. 2. num 18. & Baſilius Poncius quod lib. 3. Scholaſt. cap. 5. & qui contrarium exiſtimantes, dominatum exercent in ſacris cœtibus, Tyranni audiunt, Judice Joanne Sarisberienſi in Polycr. lib. 8. cap. 37. Hoc igitur non aſſero. Sed tantum contendo, Religioſos, reſpectu Dei, ſervire glorioſam ſervitutem, & humilem ſubjectionem profiteri : ac idcirco merito præferre ſervilem habitum. Et quia nemo poteſt duobus Dominis ſervire, ac qui ſe Deo in ſervum addicit ; mundum & quæ mundi ſunt, calcare ac deſpuere tenetur, propterea S. Germanus in rerum Eccleſiaſtic. Theoria, declarans myſteria habitus Monaſtici, ait cucullum ſignificare, impleri à Monacho quod dixit Apoſtolus, *mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.*

Tantum de fine attributi Monachis cuculli. Materia, tametsi ubique vilis, tamen variis locis ac temporibus varia fuit. Lineam insinuant illa S. Hieronymi ad Heliod. *Caput opertum linteo, galeam non recusat.* Icones Monachorum Manasterii Susa Constantinopoli, talia linea amicula capitibus præferunt. Clare idem habet Nicephorus lib. 9. cap. 14. agens de Tabennesiotis. Iisdem tamen laneum cucullum assignat Sozomenus lib. 3. cap. 13. ubi præfatus, monachos Tabennesiotas sub S. Pachomio aliud indumentorum genus assumpsisse, quam quo uterentur reliqui Ægyptii Monachi, nempe quoad totam complexionem indumentorum, numerat cucullum inter eorum vestes. *Caput* (inquit,) *integumento quod cucullum appellare solent, operiebant; quo ostenderent, se vitam perinde simplicem ac synceram degere, atque pueros lacte nutritos, quorum caput quod in membris,*

bris obtinet principatum, ejusmodi tiaris obvolvitur, uti tum tegatur ab æstu & frigore, tum undique foveatur. Et mox: *Si quis cum ipsis habitare cuperet; ut primo omnium ad triennium gravioribus laboribus exerceretur; & ita eorum convictus particeps fieret,* mandavit: *Et ut vestiretur pellibus, & caput tiaris laneis tegeret: Has autem tiaras, tanquam punctis purpureis notari jussit.* Cujusmodi essent hæ purpureæ notæ, sic exponit Palladius cap. 38. Lausi agens de Pachomio Monachos suos informante. *Fecit eis cucullas molles, tanquam pueris, in quibus etiam jussit imponi figuram Crucis purpureæ.* Quas *laneas tiaras* dixerat Sozomenus; Paladlius *molles* nominat, quales esse puerorum solent hoc est *laneas.* Ex qua etiam materia, Sidonius, Chariabaudo Abbati cucullum, his verbis transmittit lib. 7. Epist. 16. *Per libertos tuos nocturnalem cucullum, quo membra confecta jejuniis inter orandum*

cuban-

cubandumque dignanter tegeres, transmisi, Quanquam non oportune, species villosa mittatur hyeme finita. Speciem villosam, atque adeo non lineam, sed laneam, cucullo hyemali conficiendo adhibuerat Sidonius. Sicut etiam S. Benedictus cap. 55. reg. *alias* 62. indicit, *cucullam in hyeme villosam, in æstate puram, aut vetustam.* S. Danielis Stylitæ cucullum, ex pelle fuisse confectum narrant ejus acta. Vix autem arbitror hunc fuisse illum S. Simionis Stylitæ cucullum, quem ab eo transmissum ad Leonem Imperatorem Sergius illius Discipulus non valens ad Leonem penetrare, tradidit S. Danieli, cui fuit pretiosissimus. Ac proinde vix eo usus passim esset S. Daniel. Non plura de cuculli materia.

Formam cuculli antiqui petere licet ex illis Nicephori verbis l. 9. cap. 14. *Capitis vero tegmen acuminatum, ut simplices sint, & injurias non vindicent, puræque & innocenter,*

vi-

vivant, lactentium puerorum instar, quorum capita ejusmodi lineis mitris operiri solent, quæ partem, rationis principatum imperiumque obtinentem tegunt atque fovent. Expende voces illas *mitra*, & *tegmen acuminatum.* Euagrius 1. histor. cap. 13. *tiaram* vocat. Ex quo patet, fuisse κωνοειδῆ. Et vero cucullus proprie dicitur de papyraceis illis involucris forma pyramidali quibus pigmentarii & propolæ aromatum obvolvunt suas merces, juxta illud Martialis ad suum libellum lib 3. epigr. 2.

Festina tibi vindicem parare:
Ne nigram cito raptus in culinam,
Cordyllas madido tegas papyro;
Vel thuris, piperisve sis cucullus.

Ubi Raderus, cum Scaligero ad Catullum, Scombrorum laxas tunicas è chartis subsannantem, *cucullum* dici notat, chartam sic involutam ut conum inversum exprimat. Talis ergo erat forma cuculli. Ejus longitu-

gitudinem jam exhibui ex Cassiano, qui eum ait, ad cervicis tantum & humerorum confinia, fuisse demissum. Posterioribus tamen plerisque Monachis fuit protensior. In sancti namque Benedicti Anianensis vita, sic lego: *Monachos in habitu dissimiles, fecerat multorum consuetudo. Siquidem nonnullis usque ad talos cucullæ pendebant. Quamobrem Vir Dei, uniformen cunctis tenendum Monachis instituit modum; ut non amplius à duobus cubitis excederet mensura vel usque ad genua pertingere posset.* Ea mensura duorum cubitorum in cucullo probata est in Additione 1. ad Capitularia Regum Franco. cap. 21. Antiquum cucullum profanum, apud Gallos, dimidias tegentem nates, jam supra ex Martiale retuli.

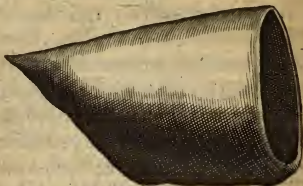
De protensione ac forma cuculli Franciscanorum, acris & longa jampridem est contentio. Verum est, initio S. Franciscum aliquando inces-

cessisse ritu Pastorali, aperto capite, capillis promissis, & diffluentibus; & verum item est, Minoritas eodem Pastorali modo incessisse usque ad S. Bonaventuram, qui Narbone in Comitiis Generalibus anno 1260. caputium tunicæ adjecit, ut habet Volaterr. lib. 21. Anthropol. & Galesinius in vita S. Bonaventuræ, cap. 9. Ita igitur fere vestiebantur Minores, initio, ex usu S. Francisci: tamen & ipse S. Franciscus, & plane primi Fratres, usurparunt aliquando cucullum; de quo (ut dicebam,) est contentio: quibusdam affirmantibus formam cucullì à Sancto Francisco usurpati, fuisse * pyramidalem. Ita late Zacharias Boverius Tract. de habitu Minorum, qui adjunctus est Tomo 1. Annalium

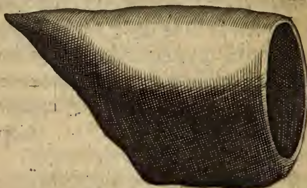
Cap-

* *Lubet hic annectere ex eodem Boverio caputia duo pyramidalia, quorum alterum S. Francisci est, asservaturque Romæ in Ecclesia S. Marcelli, alterum B. Ruffini, acumen utriusque & figura nihil prorsus à Cappucinorum Caputiis, prout hodie à toto ordine circumferuntur, discrepat.*

Caputium S. Francisci, quod Romæ in Ecclesia S. Marcelli asseruatur.

Caputium B. Ruffini, quod in Ecclesia S. Claræ Assisy asseruatur

Cappucinorum. In quam rem profert multas antiquas picturas, & imagines musivo opere expressas; in Basilica Lateranensi, & S. Mariæ majoris, & alibi. Profert præterea oculatos testes ipsiusmet vestis S. Francisci, qui pyramidale ei vesti fuisse caputium testentur. Quæ narratio non est obnoxia cavillo, quo aliqui eum cucullum longiorem referunt ad laxatam per Fratrem Eliam, superstite S. Francisco disciplinam, & immutatum præscriptum à viro Sancto habitum; ut ex Mariano habet Wadinghus anno 1208.n.6. Et præmiserat num. 5. visum abs se Assisii, in æde Clarissarum, & alium esse in monte Alverniæ, ac etiam Florentiæ, ipsiusmet S. Francisci habitum, cujus caputium esset quadrata prope forma, tantisper acuminatum. In qua etiam sententia de vera forma Caputii Franciscani, est Frater Arturus à Monasterio, Autor Martyrologii Franciscani ad 3. Augusti.

tractans

tractans à §. 10. de caputio pyramidali, aſſumpto à B. Matthæo Baſcio. Fortaſſis non improbabiliter quis dixerit, S. Franciſcum, bardocucullum paſtoritium & ruſticanum ad ſui contemptionem uſurpaſſe, cui eſſet capitis tegmen acuminatum; eoque veſtis genere ab initio converſionis aſſumpto, ſemper deinceps uſum eſſe : ſed interdum pro offerentium liberalitate, magis vel minus acuminatum & oblongum caputium habuiſſe : unde ea varietas extare potuit, quæ in antiquis picturis, ipſiſque etiam Sancti viri veſtimentis, ad hæc uſque tempora aſſervatis, notatur. Sane F. Bonaventura Columbi, in Apologia Seraphica cap. 10. ex antiquis picturis & veſtibus huc uſque aſſervatis, contendit, verum ſancti Franciſci caputium, ex quo is Religionem ſuam fundavit, fuiſſe rotundum, quale nunc habent conventuales. Quod non videtur poſſe aliter extricari,

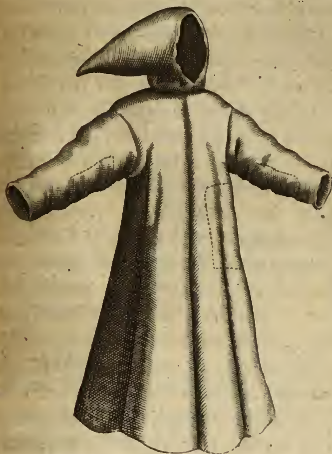
ri, quam eo modo quem attigi.

Non videtur quoque posse aliter expediri, quod apud Cardinalem Vitriacum habetur in historia cap. 32. Is in perillustri elogio quod contexit Ordini Minorum, hæc de illis verba habet. *Non utuntur pellibus, neque lineis; sed tantummodo tunicis laneis capputiatis, non cappis, vel palliis, vel cucullis.* Et poterat hic autor certa scribere, cum testetur se vidisse S. Franciscum; cum Ordine jam constituto, Ægyptum petiit, Euangelii disseminandi gratio. Quomodo ergo de S. Francisci cucullo litigatur, cum oculatus hic testis, neget suo tempore Minores, atque adeo ipsum S. Franciscum, habuisse cucullum? Sensus Vitriaci est, non habuisse Minores cucullum; per se, (ut sic dicam,) cohærentem, & à veste exemptilem, cujusmodi est cucullus Monasticus in plerisque cœtibus, & in plerisque familiis S. Francisci. Habuisse tamen cucul-

cucullum aſſutum * togæ, quem vocat *caputium*. Id quippe aperte admittit Vitriacus, eo ipſo quod admittit tunicas Minorum ſui temporis fuiſſe caputiatas. Contrariam late contendit F. Bonaventura Columbi in Apologia Seraphica, contra aſſerentes S. Franciſcum fuiſſe aliquando Auguſtinianum, cap. 9. affirmans, omnia quæ proferuntur pro cucullo aſſuto togæ, ſpectare ad primum ſtatum S. Franciſci, cum vixit more Eremitarum ſecularium. Ex quo autem Ordinem ſuum inſtituit, habuiſſe caputium à toga ſejunctum, quod probat ex verbis regulæ Seraphicæ, & ex nonnullis locis Chronicorum, ac ex antiquis ſtatuis. Verùm pleræque antiquæ ſtatuæ & picturæ, aperte exhibent S. Franciſcum, vel primos illos Minoritas, cum cucullis aſſutis, ut videre eſt in ea imagine S. Franciſci, quam Joachimus Abbas ſpiritu Prophe-

* *Talis habitus B. Franciſci conſpicitur Tiſis, apud Patres Conventuales in Sacriſtia occluſus, in quo pyramidale caputium Tunicæ adſutum eſt in hunc modum.*

Habitus S. Francisci Pisis asseruatus.

phetico confici curavit, servaturque Venetiis, in templo S. Marci. Idem cernitur Assisii, in imagine Fr. Eliæ ad pedes Crucifixi. Et de plerisque ipsius S. Francisci antiquis iconibus, idipsum admittit idem F. Columbi. Testimonium quoque probatum ex Cardinale Vitriaco, qui S. Franciscum in Ægypto satis diu post constitutum Ordinem vidit, suffragatur cucullo consuto: ut proinde S. Franciscus, etiam jam Religiosus, videri possit in hoc fuisse varius: vel aliquos Minoritas, quos eæ imagines exhibeant, vel qui eas ad suum sensum aut gustum effici curaverint, jam ab initio à cæteris in hoc puncto discrepasse. Sicut negari non potest, deflexisse aliquanto post à prisca forma habitus Minorum, & ipsius S. Francisci Minores illos, quos Alvarus Pelagius, & ipse Minorita ac summi Pontificis Joannis XXII. Pœnitentiarius l. 2. de planctu Eccl. c. 76. refert & expostulat, caputia habuisse usque

ad

ad nates protenſa; & in ea viſos exiſtimatione eſſe,ut qui longius & diffuſius caputiatus eſſet, Sanctior & religioſior haberetur, perſuaſione ſane vana & inſulſa. An vero omnes quoque Religioſæ propagines Ordinis S. Franciſci, quæ nunc in Chriſti vinea feliciter ſoboleſcunt, deſciverint à vera forma cuculli & habitus S. Franciſci, quod affirmat F. Arturus ſupra n. 17. pronuncient alii.

Satis de Religioſorum cucullo, & de Caputio quod revolvitur in cucullum aſſutum togæ, vel unius cum ea texturæ. Nunc addendum eſt, Moniales quoque, jam olim, ob eaſdem cauſas quibus Religioſi, uſas eſſe cucullis. Ita enim habetur ex S. Athanaſio libro de Virginitate, & ex Palladio in Lauſiac. cap. 41. cum agit de Anonyma Virgine, quam S. Pitirum divino monitu ſibi prælatam agnovit. Etiam inter Moſchos, Moniales cucullam induunt, ut ſcribit Sigiſmundus. Neque id

abſolute carpit S. Hieronymus Epiſtola 22. *ſub medium*, damnans in quibuſdam Sanctimonialibus fabricam cucullorum ; idque annumerans iis, quæ mox vocat argumenta Diaboli ; ineptiis inquam, variarum mulierculárum, ſpeciem pietatis habentium, virtutem autem ejus abnegantium. Hieronymi verba ſunt, ad Euſtochium : *Sed ne hoc ipſum tibi jactantiam generet, quod ſaculi jactantiam contempſiſti : ne cogitatio tacita ſubrepat, ut quia in auratis veſtiqus placere deſiiſti, placere coneris in ſordidis : & ſi quando in conventum fratrum veneris, vel ſororum, humilis ſedeas, ſcabello te cauſeris indignam : vocem ex induſtria, quaſi confectam jejuniis, non tenues : & deficientis imitata greſſum, humeris ne innitaris alterius. Sunt quippe nonnullæ, exterminantes facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes : quæ ſtatim, ut aliquem viderint, ingemiſcunt, demittunt ſupercilium, & operta facie, vix unum oculum libe-*

liberant ad videndum. Vestis pulla, cingulum sacrum, & sordidis manibus, pedibusque: venter solus, quia videri non potest, æstuat cibo. His quotidie psalmus ille canitur; Dominus dissipabit ossa hominum sibi placentium. *Aliæ virili habitu, veste mutata, erubescunt esse quod natæ sunt, crinem amputant, & impudenter erigunt facies Eunuchinas. Sunt quæ ciliciis vestiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones.* En quo loco habere videatur S. Hieronymus Sanctimonialium cucullos; ut illis utentes, jungat illis aliis adeo turpiter impingentibus. Sed dicendum est, S. Hieronymum ibi carpere duntaxat ostentationem fictæ sanctimoniæ, & hypocrisim, ex qua nonnullæ Sanctimoniales, vel certe Agapetæ, eo tempore, non ex communi alicujus cœnobii lege, sed ex privato studio, vanitatis & singularitatis, assumebant cucullos. Qua ratione alia nonnulla, cum in

viris, tum in fœminis reprehendit ibi S. Hieronymus, quæ pie obiri posse, non est dubium, ut nudipedem in patientia frigoris esse, hircinam barbam atque promissam præferre, & nigro amiciri pallio; catenis ad carnis macerationem assumptis gravari, crinem amputare virgines sacras, & nonnulla alia. Hæc tametsi per se pura & sancta, idcirco tamen ibi à S. Hieronymo sugillantur, quia ex vanitate fiebant, atque adeo favillacea Pentapoleos poma referebant, quæ oculis tenus poma, cinerescebant contacta, Tertulliano teste cap. 40. Apolog. Cæteroqui pleraque ex eis, pure & religiose obita, alibi effuse celebrantur ab ipsomet S. Hieronymo.

SECTIO XVI.

De Galero Pontificia benedictione Sacro.

HIc, nudum sectionis numerum consignasse contentus, transilio. Nam de hujusmodi sacro galero quæ hîc brevius alias ac pressius dixeram, seponere visum est, eo quod justa tractatione postea sim executus illustrationem sacri illius ritus, eo opere, cui titulus est, *Splendorum nascentis Christi emblematica insignia; Galerus Sole ac columba intextis, cum apposito gladio, Pontificia benedictione consecratus, in nocte Natalis Domini.* Ne ergo in Tractatione de Sacris tegminibus capitis, hunc galerum præteriisse videremur, retinere nudum numerum capitum placuit, Tractatione in illud alterum opus dimissa.

SECTIO XVII.

De Sudario capita Mortuorum operiente.

PErcurrimus tegmina capitis quorumcunque mortalium superstitum. Nunc priusquam excedamus, attingenda sunt tegmina capitis mortuorum. Est enim eorum mentio Joan. 11. & 20. Cum enim narratur resurrectio Lazari è sepulchro prodeuntis, dicitur *fuisse ligatus manus & pedes institis, & faciem ejus sudario fuisse ligatam.* Item cum narratur Apostolorum adventus ad monumentum Christi, nominatim annotatur, *sudarium., quod fuerat super tumulati caput, repertum esse, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.* Quo utroque loco, linteum operimentum capitis hominis demortui, appellatur *Sudarium.* Itaque frustra Sopranis, tractatu de re vestia-

IESVS
ligatus p

vestiaria Judæorum disp. 2. c. 1. §.3. expostulat, Sudarium, capitis tegminibus esse annumeratum à Sanctio in cap. 19. Actor. num. 5. Id enim ille de mortuorum capitibus vere pronunciavit.

Non assero omne Sudarium, fuisse ad usum mortuorum. Cum enim vox ipsa *Sudarii*, usum ejus ad tergendum sudorem aliosque superfluos humores naribus, oculis, ore effluentes præferat, nec is usus in defunctis habeat locum; liquet, vocem *Sudarii* latius patere, quam ut ad mortuos restringi possit. Sicque videmus Actor. 19. memorari Pauli viventis sudaria ab ejus corpore delata, quibus mira edebantur. Et idcirco S. Proclus orat. 19. (quæ est Pauli encomium,) ait Pauli Epistolas fuisse *salutis retia*; linguam, *Crucifixi tubam*; plagas, *universi orbis medelam*; Sudaria, *falces morborum*. Nec dissimiliter S. Nilus in Ascetico, præfert Regum diadematis hæc

ſudaria, quod diademata nunquam expulerint mortem, ſicut fecerunt ſudaria Apoſtolorum. Præterea Lucæ 19. ſervus piger & incurius, refert Domino ſuo mnam, quam ait ſe habuiſſe in ſudario repoſitam. Suetonius in Nerone, ait eum plerumque, ligato circa collum ſudario prodiiſſe. Juxta Nonnum in paraphraſi capitis undecimi ac vigeſimi Joannis, vox *Sudarii* eſt Syrorum popularis, ad ſignificandum cingulum capitis, Ζωστῆρα Κεφαλῆς. Et à Theophilacto Actor. 19. Inde ſecernitur ſudarium à ſemicinctio, quod ſudarium capiti imponatur; ſemicinctium vero manu teneatur ab iis, qui *oraria* geſtare non poſſunt: ſicut ſunt qui Conſulares geſtant ſtolas, ſive *Gubia*. Ubi vox Græca ὠράρια ſonat ſudarium à ſemicinctio diſtinctum, & ſemicinctium tamen & ſudarium Suidas Φακεόλιον eſſe dicit. Italice *faccioleto*. Veriſimilius tamen eſt, ſemicinctium idipſum fuiſſe,
quod

quod Plautus *cincticulum* ſeu *cinctulum* appellat, vulgo *gremiale* aut *ventrale*, vel *Epigonatium*; cujus ad faſciæ modum præcincti, & per limbum manu prehenſi, atque ſurſum abſque ſolutione elati, uſus operariis plerunque ſit, ad humores detergendos. Diligenter de his Grammaticis minutalibus Lorinus, & alii Interpretes Actor. 19. v. 12. & Vincentius Ricardus ad orat. 19. S. Procli; ad Jacobus Chifletius de Linteis Chriſti ſepulchralibus cap. 5. obſervans Catullum *Setaba ſudaria* celebraſſe, à Setabi oppido Hiſpaniæ; cui olim in Europa, lini palma dabatur. In Sacris, *manipulum* pro *ſudario* accipi multorum teſtimoniis firmat Steph. Durantus lib. 2. de ritib. c. 9. n. 16.

Non pertinent porro ad præſens inſtitutum, pleraque ſacra Sudaria, quæ memorantur in hac ſignificatione; pro linteolo nimirum faciei extergendæ accommodato, *Strophiolum* paſſim appellant. Arnobius l. 2.

à muci deterſione vocat *mucinium*; unde Gallica vox *mouchoir*; ſicut Italica *Fazzoleto*, à faciei deterſione. Ejuſmodi eſt ſudarium Edeſſenum, quod Abagaro Toparchæ à Chriſto ipſo ſubmiſſum, impreſſa ſuæ faciei effigie, produnt Damaſcenus 4. fid. cap. 17. & Evagrius lib. 4. cap. 27. Eſtque etiam ejuſdem ſudarii mentio in ſecunda Nicæna Synodo, actio- 5. Plura de eo inter tractandum anomalias ſacrarum imaginum, cum de imaginibus non manufactis. Affine eſt, ſudarium Veronicæ, Romæ, in ſancti Petri Eccleſia aſſervatum. Piam hanc Matronam, Chriſto in Calvariam tendenti, & undecumque ſudore diffluenti, lineum capitis ſui peplum, ad extergendam faciem porrexiſſe, & in eo imaginem faciei Dominicæ fuiſſe exquiſite expreſſam, ſcribit Adricomius in deſcriptione urbis Ieruſalem num. 44. & omnino multi quos notavit Malonius ad cap. 1. Palæoti de S. Sindone

done num. 12. Scripsit tamen S. Brigitta lib. 4. cap. 81. ex Christi ipsius revelatione, hunc sudorem exisse de Christi facie, *propter qualitatem rogantis Christum, ad consolationem futurorum*: quasi Veronica, ad solamen posterorum, sudarium porrexerit ea mente, ut Christus effigiem suam imprimeret illi linteo, etiamsi non egeret extersione, neque sudor extergendus ex divina ejus facie efflueret; quod ægre admittendum video, etiamsi ex abundanti, ea posterorum consolatio, proposita Christo videri possit.

Negabam hæc sudaria ad præsens negotium spectare: tum quia non fuere mortuorum, tum quia non fuere tegmina capitis simpliciter dicti, sed duntaxat faciei, quam operiebant, admota ad extergendum sudorem vel lavationem adhibitam. Et idem dico de sudario quo obtectum Neronem prodiisse Roma, quatuor duntaxat comitantibus, scribit Sue-

tonius, quod nuperus Scriptor de ſudario mortuali accipit : quaſi Nero habens ſe pro conclamato , tegmen mortuarium aſſumpſerit. Qua ratione dicendum eſſet , eum reliquam quoque veſtium quibus defunctorum corpora amiciebantur , varietatem aſſumpſiſſe , quod liquet eſſe commentitium. Prodiit ergo cum ſudario, non ut mortuus, ſed ut lateret, & fuga non præpediretur. Atque ita illud ſudarium eſt extraneum ab hac diſputatione. Idem dico de ſudario , quo dato S. Salvinus incendium Ambianenſe reſtinxit. Jacebat in lecto vir ſanctus febribus æſtuans, & injectis per Satanam flammis urbs pene tota conflagrabat ; accurrentibus autem civibus & adverſus tantam calamitatem præſidium expoſcentibus , tribuit vir ſanctus ſudarium ſuum , jubens ignibus objici : ad cujus objectum, illico flamma reſedit. Neque de hoc ſudario, (quippe minime mortuali) agimus.

Nobis hic vox *sudarii* usurpatur prout in re funebri habuit locum, ut notatum est ex Joannis 11. ac 20. Ex eo autem cap. 20. manifestum est, sudarium à sindone corpus totum contegente aut obvolvente, esse secernendum. Nam seorsum linteamina exhibita sunt, & seorsim sudarium, quod fuerat super caput. Mira de isto refert Beda lib. de locis Sanctis cap. 5. ex relatione Arnulfi Episcopi. Inventum enim ætate Bedæ, & jussu Regis Saracenorum igne probatum, mansit illæsum; & eum cui hæreditate obtigerat, ditavit affatim. E contrario autem qui ejus possessionem præ aliis bonus neglexerat, ad extremam est redactus inopiam. Hoc sudarium, quod super Christi in sepulchro jacentis caput est positum, M. Attilus Serranus in Syllabo reliquiarum, quem adjunxit tractatui de 7. urbis Eccesiis, ait asservari in Basilica Lateranensi. Verum cum Beda loco alle-

allegato addat, hoc sudarium habuisse longitudinis pedes octo, verisimile admodum est, visum nonnullis hoc capitis Christi involucrum illud ipsum esse, quod Vesontione apud Sequanos magna cum veneratione asservatur. Est enim ejus longitudo octo pedum. Taurinense autem sudarium (quod Alfonsus Palæotus cap. 1. de Sacra Sindone vult esse hoc sudarium capitis Christi in sepulchro jacentis,) est longum pedes duodecim. Ac proinde sudarium Taurinense, aliud est à sudario quod fuerat super caput Domini; cujus longitudo à Beda assignata, quadrat exquisite in sudarium Vesontionense, ut Chiffletius supra cap. 8. plenius confirmat; sumens tamen sudarium capitis, pro linteo alteram tantum cadaveris partem à capite ad pedes usque contegente, & superinducto toti antico corpori, sed tæniis ad collum religato. Quod autem institis supra hoc suda-

is cum
Ioan. 19

ſudarium circumvolutis à collo ad imas usque calces, ſola hujus ſudarii pars faciem operiens & caput obtegens extaret, dici potuit ſudarium obvolvens caput, & ſudarium faciei reſupinæ jacentis Chriſti. Circa quem tamen nihil in hac re factum eſt ſingulare, cùm Joannes cap. 19. diſerte notarit, Sanctos pollinctores *accepiſſe corpus Chriſti* è Cruce depoſitum, *& ligaſſe illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis ſepelire.* Itaque communi more quo cæteri apud Judæos, involutum eſt ſanctum Chriſti corpus demortuum, quamvis in ſindonis munditia, & ſudarii pretioſitate, potuerit eſſe differentia, ſicut erat magna differentia in quantitate & pretio aromatum, pro varietate perſonarum, condiendis corporibus adhibitorum.

Hoc ſudarium faciem ligans & ſuper demortui caput poſitum, non eſt cogitandum ejuſdem fuiſſe for-

mæ

mæ cujus velum illud breve, quod ex more morientium (ut loquitur S. Gregorius homil. 37. in Euang.) S. Caſſius Narnienſis dedit aſſiſtentibus, ut ſibi contra faciem tenderetur. Quali etiam velo Monachus Engoliſmenſis, deſcribens funus Caroli Magni, ait faciem ejus opertam fuiſſe ſub Diademate. Et Græci ut eſt in Euchologio, Sacerdotis mortui faciem velant breviori illo velamine, quo panem & vinum ad futurum ſacrificium contegi ex uſu erat. Erit qui eodem referat operimentum madefactum expaſſum ab Hazaële ſuper faciem Benadad Regis Syriæ, de quo 4. Reg. 8. v. 15. Quanquam id operimentum, & ut vulgatus vertit *ſtragulum*, villoſum pannum, ſuperſtiti injectum eſt, non demortuo. Quod autem faciei mortuorum ſuperjiciebatur panniculus, erat ad faciem duntaxat operiendam, ne vel tetro objectu, vel incondito motu, ſpectantes offenderet,

ret, ad quod ſat erat æquans faciem latitudo. At ſudarium obvolvens defunctorum capita, erat multo amplius atque prolixius, iiſque affine oblongis linteis quibus pœnitentium ſodalium, cum apud nos linteati incedunt, operiri capita undecunque, & ad pectus uſque protendi, ex uſu eſt: niſi quod in iſtis, Sudarium hujuſcemodi ſacco lineo, reliquum corpus operienti aſſuitur, quod in Hebraico mortuorum ſudario non habebat locum; unde ſudarium quod Chriſti demortui ſacrum caput obvolverat, à reliquis linteaminibus ſeparatim involutum, ab Apoſtolis eſt repertum. Et de hujuſmodi ſudario accipiendum eſſet, (ſi veritate niteretur,) quod Gregorius Papa apud Bedam in Opere retractationum in Acta Apoſtolorum, ad cap. 19. interrogatus à quodam Britanno, quid eſſet ſemicinctium, dixit, fuiſſe ſudarium genus tegminis quo caput ab Hebræis operiebatur, quod

quod restringendum est ad capita mortuorum : Nam vivorum capitibus, tegmen illud non adhibebatur. Fuit Gregorius ille tunc Archidiaconus ; postea superstite Beda, Romanus Pontifex, Gregorius II. potius quam Gregor. III. ad cujus initium pertigisse Bedam centenario majorem, exstimat Card. Baronius anno 732. Dixi ergo, responsum Gregorii, postea Papæ, circa semicinctii notionem, à sudario non discrepantem, si placeat eam admittere, accipiendam esse de sudario, quale proposui : quamvis revera non putem admittendam talem semicinctii notionem ; cum semicinctium esset viventium operimentum, nec cingeret undecunque caput, ut ipse vocis cortex præfert : sudarium autem capiti tegendo in mortuis addictum, obvolveret illud omni ex parte.

SECTIO XVIII.

De Tegmine capitis Sanctorum.

NOn agitur de operimento, quo Sancti in cœlo capita contegent. Nam in cœlo, beatos neque Sol per diem uret,, neque Luna per noctem. Itaque non egebunt umbella, aut tutela capitis. Quinimo sub pennis illucentis sibi Solis justitiæ, erit sanitas, ut Malachias affirmavit. Multo sane liquidius esse debet, quod Sancti sint futuri in cœlis nudo capite, cum cætero corpore futuri sint nudi, ut recte statuit Lessius lib. 3. de summo bono n. 63. & Antonius Ludovicus l. de pudore *sub finem*. Nam si Adam & Eva in statu innocentiæ nudi erant, & non erubescebant, quanto magis non erubescent beati in statu gloriæ, etiamsi investes plane sint, ac nudi prorsus? In ipsis Angelis quos corporea specie exhibemus, Scripturæ & Pa-

& Patres, analogiam aliquam veſtimentorum noſtratium agnoſcunt, & ut illis appingantur permittunt: videmus tamen ſemper pingi ac deſcribi intectos capite, nec vel S. Dionyſium, vel Tractatores Symbolicæ Theologiæ, inter alia corporea Symbola, quæ Angelis appingunt, recenſere unquam pileos, aut galeros, vel ſimile quodpiam capitis tegmen. Itaque non eſt, ut dixi, hoc loco quæſtio de cœleſti tegmine capitis Sanctorum. Nec eſt item quæſtio, de tegmine capitis, quod Sancti dum hic ſupereſſent, adhibuerunt. Uſi enim ſunt integumentis capitis, receptis in oris quas incolebant. Et ſi alicubi non erat uſus tegendi capita, nudis erant capitibus, quod de Chriſto Domino pro more Judæorum inter quos vivebat, receptum paſſim videtur.

Quod ergo hic exponendum ſuſcipimus, ſpectat ad tegmina quæ paſſim videmus apponi capitibus Sancto-

Sanctorum in picturis ac statuis. Passim quippe exhibentur capitibus umbella radiante opertis, & veluti scuto fulgente contectis. Esseque hoc tegmen Sanctis peculiare usus docet. Nam quod Alemannus in dissertatione de Lateranensibus parietinis cap. 9. negat eam esse sanctitatis notam, difficile suadetur. Et quod unum opponit, de imaginibus Constantini & Salomonis; quorum neuter est probatæ in Romana Ecclesia sanctitatis; facile enodatur. Nam Constantinum, Græci passim, & Latinorum plerique habent pro Sancto. Salomonem quoque S. Ambrosius diserte *Sanctum* nominat, cui omnino multi, ejus pœnitentiam habentes ratam, sunt astipulati. Itaque ex ea sententia potuit orbiculatum diadema appingi Romæ Constantino, iis locis quos notavit autor Operis de Sanctitate Illyriana; cum de Constantini rebus disserit. Et ex eodem sensu, Romæ

mæ in Sacello S. Sylveſtri, ad ædem SS. quatuor Coronatorum, potuit Salomon eo orbiculato diademate inſignis exhiberi, tanquam Sanctus, in eorum qui ſic exhibebant ſententia.

De hoc ergo capitis Sanctorum tectorio, Joſephus Scaliger in Catalecta Virgilii *pag. mihi* 475. approbante Henrico Salmuthio in notis ad Panciroli vetera deperdita cap. de *fibula*, exiſtimavit, aliud non eſſe, quam πηνίσκον, ſive umbellam lunatam, capitibus ſtatuarum impoſitam apud Ethnicos, nè avium ſtercoribus inquinarentur. Quod damnum ſibi ab albis corvorum ſtercoribus, imprecabatur Horatianus Priapus. Adducit in eam rem Scaliger, locum Ariſtophanis *in Avibus*, ubi Scholiaſtes ita expreſſit hanc vocem; tametſi quod notavit Henricus Stephanus in Theſauro V. πηνίσκος, apud Ariſtotelem, Polybium, Heſychium, & alios, vox illa

non

non ſonet quod ex Ariſtophane præmiſimus. Hunc uſum brevi umbella contegendi ſtatuarum capita, à ſtatuis extantibus, ad imagines, pictorum errore & Catholicorum (ſcilicet,) ruditate, tranſiſſe, pronunciant prædicti ſectarii, ſugillantes Eccleſiam, quæ tanquam honoris cauſa approbet, vel ſinat apponi ſuper Sanctorum capita, quod à Gentilibus inductum primo eſt, ad avertendam idolorum ſuorum inquinationem, per avium ſtercora.

Negari non poteſt, quin aliquando Patres Ethnicis exprobraverint eam ſimulachrorum fœdationem per avium ſtercora. Lactantius 2. inſtit. cap. 4. aves, quas Ethnici terrore falcis, alteriusve Priapo adjuncti abigi exiſtimarent, ſimulachro illi fabrefacto, ac cæteris inſidere, & ibi nidificare, ſordesque egerere, ſubſannans dixit. Arnobius item lib. 6. *Non videtis ſub iſtorum ſimulachrorum caſis, ſtelliones, ſorices, mures,*

blattasque lucifugas nidamenta ponere, atque habitare? spurcitias huc omnes, atque alia usibus accommodata conducere, semirosi duritias panis, famis ossa in spem tracta; pannos, lanuginem, chartulas, nidulorum in mollitiem scilicet, & miserorum fomenta pullorum? Non in ore aliquando simulachri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses, quibus volatus innectere stridularum possint, impudentiumque muscarum? Non hirundines denique intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; & modò ipsos vultus, modò numinum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies podicis? Erubescite ergo vel sero, atque ab animantibus mutis, vias rationis accipite: doceantque vos eadem nihil numinis inesse simulachris, in qua obscœna dejicere neque metuunt, neque vitant; leges suas sequentia & instincta veritate naturæ. Eo igitur spectasse vult Scaliger, operculum illud

illud capitum ſtatuis appoſitum, ut arceretur inquinatio ab avibus: & inde manaſſe ad Chriſtianos abuſionem ſimilis tegminis, capitibus Sanctorum, non expreſſis tantum, ſed etiam pictis apponendi.

Hoc ſtercoreum ſpurciloquium, procul amandandum eſt. Neque enim vel Ethnici tegmen ſtatuis impoſuere ad abigenda ab avibus conſpurcamenta; vel ullus Catholicorum cogitavit unquam, de hac capitis Sanctorum tutela, ad arcendas ſordes ab avibus prætervolantibus, aut inſidentibus. De Ethnicis res eſt perſpicua, quia ſi id intendiſſent, oportuiſſet eos non ſummo duntaxat vertici tegmen adhibere, arcens avicularum fœculentias, ſed etiam toti faciei, ac reliquo corpori inducere aliquid aptum tegendo ſimulachro, quod undecumque conſpurcari contingebat, ut modo ex Arnobio audivimus. Deinde ut notavit S. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 31. Ethnici,

nici circellum illum dixere *nimbum*. Id quod etiam habet Servius ad illud tertii Æneidos,

Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Idem habet ad librum 2. ejuſdem operis, ubi de Pallade Tritonia, quæ ſummas arces jam inſederat, nimbo effulgens, & Gorgone ſæva. Spectabant ergo in eo circello adhibendo Ethnici expreſſionem nimbi effulgentis, ut ætherium & cœleſte quippiam inſinuarent ; non autem ut ſpurcitias à ſimulachris prohiberent. Quomodo vero umbella ſuperponi potuit aut debuit,ad avertendas ſordes à capite ſtatuæ,in illo idolo quod S. Auguſtinus tract. 7. in Euang. Joannis ait fuiſſe pileatum ? Idolum quippe fuiſſe conſtat, quia habebat Sacerdotem ; & ita recte agnoſcunt ad eum locum Lovanienſes: qui quod *paleatum* putant legendum, id eſt è paleis contectum, vel

paleis

paleis opertum, non consonat cum vetustis Codicibus: ut nec lectio ingesta ab aliquibus, qui volunt legi, *palatum* id est *cœlum*, ex usu quorundam Latinorum, de quo D. Augustinus 7. Civit. cap. 8. ita ut sensus sit, Sacerdotem *Palati*, id est Dei cœlestis Afrorum, seducere simplices; fingendo, bene Deo suo cum Christo convenire. Qua ratione, idolum de quo D. Augustinus agebat, non fuisset pileatum. Sed, ut dixi, ea lectio dissonat omnibus antiquis Codicibus, qui constanter legunt *pileatus*, vel per librarii errorem *pilleatus*. Capiti itaque Idoli pileati, non timebatur conspurcatio per aves; ac proinde non eguisset ad eum finem umbellâ Scaligeri, sed aliquis alius erat usus operculi, statuis Numinum apud Ethnicos appositi. Liquida vero præsertim est inanitas Scaligeriani commenti, in imaginibus non extantibus sive eminentibus, cujusmodi sunt imagi-

nes pictæ, quibus ridicule apponeretur hujusmodi aliquod capitis tegmen. Accedit quod in templis rite obseratis, non plus timendum fuisset capitibus idolorum, à stercoribus avium, quam nunc timeamus operculis capitis nostrarum statuarum Sacrarum; quæ opercula, quis unquam questus est conspurcari ab avibus?

Quod ergo natavit Lazius lib. 9. commentar. Reipub. Rom. cap. 19. apponebant Ethnici statuarum capitibus circulum, specie dimidiæ sphæræ, tanquam coronam. Sic enim in hanc rem philosophatur, describens varias formas statuarum, *Cum ahenea Sphæra statuæ; ut hodie simulachra Sanctorum exprimuntur; supra quorum capita circulus semisphæram referens nectebatur, quod & ipsum erat coronationis statuarum genus, à Christianis postmodum receptum, & simulachris, quæ Martyribus & Sanctis Dei, ob merita in religionem ponebant-*

nebantur, *impositum*. Meminit Marcellinus lib. 17. de obelisco è Thebis Romam perlato à Constantino, sic locutus. *Per arduum inane protentus: diuque pensilis, hominibus millibus multis tanquam molendarias rotantibus metas, cavea locatur in media; eique Sphœra superponitur ahenea, aureis laminis nitens; qua confestim vi ignis divini contacta, ideoque sublata facis imitamentum in figura æreum itidem in auro imbracteatum, veluti abundanti flamma candentis.* Idem lib. 25. sub finem. *Antiochiam venimus, ubi per continuos dies veluti offenso Numine, multa visebantur & dira, quorum eventus fore luctificos, gnari rerum prodigialium præcinebant. Nam & Maximiani statua Cæsaris, locata in vestibulo Regiæ, amisit repente sphæram æneam, formatam in speciem Solis, quam gestabat.* Ad hujusmodi coronas, sive Solares quibus majores nostri Sanctos Dei expresserunt, alludit etiam Velleius Paterculus, his verbis

de Octavio Cæsare scribens: *Cui adventanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia. Et cum intraret urbem, Solis orbisque super caput ejus curvatus æqualiter circundatusque in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est.* Et sic patet causa, (concludit Lazius,) *quamobrem in hodiernum diem Sanctorum imagines cum tali semicirculo & pinguntur & sculpuntur.*

Prædictum ergo morem Ethnicorum, pie æmulatam esse Ecclesiam, Sanctorum capitibus radios aut coronas superponentem, censet Lazius. Neque enim refugit Ecclesia, sicubi deprehendit inter sordes Ethnicismi aliquid honestum & utile, exprimere illud imitatione, vel potius ab iniquis possessoribus repetere ea, quibus illi abutebantur; & in usum pium convertere, quod multis exemplis illustrat Baronius ad annum Christi 44. *sub finem*, & Martinus à Roa, l. de die Natali cap. 1.

Teguntur itaque Sanctorum capita tectorio referente coronam gloriæ, qua potiuntur. Si enim reducibus è navigatione, imponebatur *corona salutis*, de qua Paschalius lib. 2. de coron. cap. 9. *sub finem*; quanto justius coronantur Sancti, tot perfuncti periculis in hujus vitæ mari? Plane hæc est *corona felicitatis*, de qua idem lib. 7. cap. 7. & *corona gloriæ*, ac *diadema speciei* apud Isaiam: nec non corona Cruci olim circumpingi solita, ex S. Paulino epist. 12. ad quem locum multa & bene Rosvedius. Significabat autem ea Crucem cingens corona posteriores glorias, ad quas per Crucem pertingitur. Et quia umbella capitis Sanctorum, cœlestem Coronam significat, idcirco ea Corona passim appingitur radiata, ut insinuetur gloriæ splendor, quo Sancti potiuntur ex Dei visione, & perventione ad optatam requiem, post labores. Sicut enim plerisque Sanctorum, jam ex hac

vita, dum in tantis tenebris reptarent, facies radiavit, perſpicuo argumento ſplendoris interni, ut variis exemplis declarat Boſius lib. 15. de ſignis cap. 5. eſtque manifeſtum de Moyſe, cujus facies cornuta, id eſt radians viſa eſt, ex conſortio & familiaritate cum Deo: Ita iiſdem Sanctis, in plena jam luce conſtitutis, merito appingitur ea gloriæ emphaſis, quæ capitibus coronatis & radiatis continetur. Et vero fuiſſe Deitatis teſſeram quandam, radiare tempora, & coronam habere radiatam, de Ethnicorum etiam ſententia, tradit Dauſqueius ad lib. 3. Silii Italici ad illum verſum;

Siderei juxta radiabant tempora nati.

Ubi obſervat, Domitianum affectatorem Deitatis, capite radiato, (quod Deorum inſigne erat,) pingi ac effingi amaſſe, ut ex antiquis nummis docet. Ejuſdem vanitatis, Perſarum Reges inſimulat Petrus Chryſolo-

ſologus ſerm. 20. tractans dictum Apoſtoli Rom. 12. *Nolite configurari huic ſeculo*. Ait enim, vetari præter cætera ab Apoſtolo, *ne ſimus ut Perſarum Reges, qui ſubjecta nunc pedibus ſuis ſphæra, ut polum ſe calcare per vices mentiantur, nunc radiato capite, ne ſint homines, Solis reſident in figura; nunc impoſitis ſibi cornibus, quaſi viros ſe eſſe doleant effœminantur in Lunam; nunc varias velut Syderum ſumunt formas, ut hominis perdant figuram; & nihil ſupernæ claritatis acquirant*. Vallaris item corona erat radiata, ut ex Livio lib. 10. & 30. habetur. Quare corona radiata perbelle quadrat in Sanctos, vallum mortalitatis magno impetu ac violentia tranſgreſſos.

Cæterum minus apte Troilus Malvetius lib. de S S. Canonizatione dub. 1. num. 19. & 20. diſtinguit inter *radios & coronam*: ſive (ut vocat) *diadema*: affirmans, radios appingi beatis, iis ſcilicet, quorum

 æter-

æterna felicitas nondum eſt Eccleſiaſtica vindicatione plane comperta: Coronam vero tribui Sanctis, id eſt iis, qui donati ſunt canoniſmo. Quam minus congruam beatorum & Sanctorum diſtinctionem, nullo uſu probatam, cumulat idem author grammaticali ineptitudine, qua eam Sanctorum Coronam, *diadema* dici ſupponens, addit, nomen eſſe ductum à *dia*, quod eſt *duo*, & *demo*: quia caret perfecta rotunditate, ob dimidietatem circuli adeptam. Has notationis inſulſæ gerras, Grammaticis converrendas & eventilandas permitto.

Maluere alii umbellam, capitibus Sanctorum ſuperpoſitam, interpretari ſcutum, ſeu clypeum. Quo pertinere poteſt, quod Paulinus, deſcribens extrema S. Ambroſii tempora., cum dictante S. Antiſtite, Paulinus ipſe exciperet, ultimam, ideoque incompletam lucubrationem ejus in pſalmum 43. *Subito in modum*

modum scuti brevis, ignis caput ejus cooperuit; atque paulatim per os ipsius, tanquam in domum habitator ingressus est, & facta est facies ejus velut nix: postea vero reversus est vultus ad speciem suam. Symbola hæc erant Sanctimoniæ B. Ambrosii, & afflatus Spiritus Sancti. Dimissis vero cæteris, insistamus scuto, quod capiti hominis Dei visum est incubare. Neque abs re Sanctorum capitibus impositus clypeus dicitur, quia Sancti Dei protectione Divina fruuntur: unde cantant gratulabundi, *Domine ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Verba sunt Gulielmi Durandi de hac Sanctorum umbella disserentis, lib. 1. ration. cap. 3. n. 20. Idemque habet S. Thomas; nisi quod scutum denique reducit ad coronam, distinguitque de scuto. Tractans enim illud Psalmi quinti, *Domine ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*, cum præmisisset, bonam Dei voluntatem

esse

esse velut scutum contra omnia mala, addit : *Vel est hic, ut scutum protegens, in patria vero ut scutum coronans. Consuetudo namque fuit Romanis antiquitus, uti scutis rotundis ; & in illis habebant spem victoriæ; & quando triumphabant illomet scuto, utebantur ut corona. Et inde Sancti pinguntur cum scuto rotundo in capite, quia de hostibus adepti triumphum, scutum rotundum, ad instar Romanorum, gerunt in capite pro corona. Dicit ergo ;* scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos ; *quasi dicat, pro scuto coronationis nostræ, habemus bonam voluntatem tuam, quæ nos hic defendit & ibi coronat.* Subscribit ad eundem Psalmi 5. versiculum Ayguanus, & Molanus lib. 4. de imag. cap. 26.

Scriptor per omnia eruditus, Laurentius Pignorius in tabulæ Isiacæ expositione, *(pag. mihi 23.)* hodiernum diadematis nomen, penes solum Deum & Sanctos locum habe-

re demonſtrans; quorſum beatis cœleſtibus appingatur, rationem reddit, ex uſu antiquo orbem capiti circumſcribendi, venerationis ac majeſtatis indicem. Obſervaſſe namque ſe ait, Imperatoribus quos ſupra mortalitatem elatos ſtatuebant, Provinciis item ac urbibus primariis, & Deorum animalibus circumpoſitum hujuſmodi orbem. Domitiani radiatum caput Plinius in Trajani Panegyrico ſubſannat. Erat autem id Statii pro Domitiano votum. Sic enim accipit Bernartius illud ex I. Thebaidos.

Ipſe tuis alte radiantem crinibus arcum.

Imprimat.

Adulatur enim Papinius Domitiano, cui ex inſano veterum uſu, Principum ſtatuis apponendi quæ ſunt ſigna Deorum propria, arcum radiantem, id eſt coronam radiantem, apprecatur, qualis Auguſto appoſita eſt, ut nummi plerique docent.

DIVVS AVGVSTVS PATER PATRIAE

cent. Suetonius item in Augusto his verbis suffragatur. *Sequenti nocte, statim videre visus est filium, mortali specie ampliorem, cum fulmine ac sceptro, exuviisque Iovis Opt. Maximi, ac radiata corona.* Antonini & Constantii numismata quæ exhibet Pignorius, tali circulo circun-

data capita præferunt. Justiniani & Theodoræ Augustæ imagines, Ravennæ in æde S. Vitalis, hodieque musivo opere residuæ, eodem circulo ambiuntur capita. In notitia utriusque Imperii, & in tabula itineraria per M. Velserum edita, visuntur Provinciarum & urbium imagines, sic diadematæ. Eademque specie exhibetur pavo, quem Æternitas manu gestat, in antiquo nummo Fau-

stinæ Augustæ. Ægyptii eum orbem summo capiti simulachrorum suorum circumdabant. Ab illis id mu-

mutuatos Romanos, & habita decoris ratione variasse, quod capiti cui Divinum quid inesse putabant, eo situ corona aptaretur, conjectat Pignorius; addens eum ornatum insequentium Principum moderatione; tacitoque omnium consensu, Deo & sanctis ejusin totum cessisse, retento antiquo *diadematis* nomine. Absunt ista à stercoreis Scaligeri sectarii, de Sanctorum umbella cogitationibus, quam longissime.

INDEX AUTHORUM,

Qui in hoc opere laudantur, vel emendantur.

A.

Ana-

Bago-

B.

Cur-

Geor-

Ioan-

Ma-

Ni-

Sueto-

Vale-

V.

INDEX RERVM, & VERBORUM.

A.

Api

Co-

vol-

Fla-

FINIS.